

eller beroende av heroin och annat så säger man det man vet att den andra vill höra.»

Sanna, en 23-årig tjej som jag haft regelbunden kontakt med under några års tid, sålde sex under sina tonår. När hon behövde hjälp sökte hon sig just till Proscentrum. I ett av de första mejlen Sanna skickade till mig bekräftade hon Lilians farhågor och beskrev också den maktlöshet hon kände inför mötet med terapeuten:

Jag har blivit så sviken, kränkt, överkörd och idiotförklarad av den »hjälp» man ska få. Tog kontakt med dom i hopp om att jag skulle få jobba med mig själv, se på delar av mig som jag själv är för rädd för att ensam titta på och undersöka. Vill fortfarande förstå mig själv och se styrkan i mig. Men dom har ingenting att erbjuda mig. Så nu sitter jag där och bekräftar terapeuten och hennes teorier genom att ljuga, nicka och spela med. Hur kan det ha blivit såhär? Varför gör ingen nåt? Men jag har bestämt mig: Aldrig mer terapi. Aldrig mer soss. Aldrig mer hjälpsökare. Jag tog bättre hand om mig innan allt drog igång än nu när jag ska se mig som hjälplös och liten. Så är inte jag! Jag är stark och självständig, varför kan dom inte se den delen av mig? Det är som att sitta hos en terapeut som bara stirrar ner på dina fötter. Hon kan inte se dej i ögonen och möta hela dej för hon är bara intresserad av dina fötter. Och hon har fått för sej att det är fel på dom. Men dom bär dej och du trivs med dom såväl som med din gångstil så du försöker förklara det. Men hon hör inte för hon sitter och tänker på fötterna dina. Det är hemskt.

Experter och tolkningar

Som Eva Lundgren och Jenny Westerstrand påpekar måste intervjumaterial tolkas och bearbetas, men frågan är hur materialet tolkas och om forskaren eller ideologen är på det klara med att det handlar om egna tolkningar och inte om universella sanningar.

Sanna, som har varit aktiv inom kvinnorörelsen och även pluggat genusvetenskap och därför är väl bevandrad i argumenten mot prostitution, knyter an till diskussionen om »sanningar» och Gayle Rubins tankedrag om sammanblandning när hon resonerar om det här. Hon tycker att hon ibland hamnar i märkliga situationer, framför allt med kvinnor som inte känner till hennes bakgrund. När hon inte fördömer prostitution helt och hållet får hon frågor som: »Hur skulle *du* må av att köpas för pengar?» eller »Förstår inte du vad det innebär att mot ersättning bli penetrerad av äckliga kåtgubbar?» I sina egna tankar svarar hon att det vet hon absolut och ger ingående utläggningar, men i verkligheten blir hon mest tyst. Hon har lärt sig att hennes erfarenheter och åsikter inte kan vädja till deras förnuft, för det är inte henne de talar om:

Deras snyftiga och egocentriska utläggningar om vad prostitution skulle innebära för dom är viktigare än mina faktiska erfarenheter. Det är nämligen inte mig dom talar om när dom diskuterar sexsäljare. Det är inte sexsäljares erfarenheter de sätter ord på. De söker Sanningen om prostitution genom att fantisera ihop hur de själva skulle kunna tänkas känna i prostitutionen. Och varför kan bara en sanning finnas när det finns så många olika upplevelser?

Jenny Westerstrand undrar retoriskt om det går att lita på kvinnors röster överhuvudtaget. Det är ett påstående som alternativt innebär att sexsäljares röster inte är att lita på eftersom det inte finns någon enda kvinnas röst som är tillförlitlig, alla befinner sig i ett konstant trauma framkallad av patriarkatets förtryckande system. Men då kan vi inte heller veta om Gunilla Ekbergs, Eva Lundgrens och Jenny Westerstrands röster är tillförlitliga och det är bara att lägga ner hela projektet att försöka diskutera prostitutionen.

Alternativt förutsätter Jenny Westerstrands undran att det finns någon expert vid sidan av den sexsäljande kvinnans som

bättre än hon själv kan avgöra vad hon egentligen känner och upplever, vilket är ett föga jämställt projekt eller en särdeles ödmjuk inställning. Som Foucault påtalat fick de nya vetenskaperna sin legitimitet genom att berättelserna tolkades av »experter» via bestämda mallar. Här är det feministiska ideologer som placerar sig i en position av att vara »experten» och har förmågan att veta vad som »egentligen» sker med sexsäljaren. De formulerar vad problemet är, fastslår vilka ord som kan användas, vad de betyder och vilka lösningar som finns att tillgå.

Många sexsäljare är irriterade på att feministerna utnämner sig själva till experter. Sanna menar att de tror att de kan förstå prostitutionen och kvinnorna i den genom »att teoretisera kring könsmaktordningen och mäns våld mot kvinnor och utgå från vad de själva vill och inte». Men sexsäljare kan inte använda prostitutionsmotståndarnas ord och perspektiv som utgångspunkt, påpekar Sanna liksom Rosinha gjort. Orden stämmer inte och de känner sig inte hemma i deras erfarenheter. Sanna undrar var erfarenheten, lyhördheten och ödmjukheten finns och varför feministerna inte vill lyssna när det är flera sexsäljare som försöker berätta hur det är. Hon ogillar också maktdynamiken där en part har rätt att föra alla kvinnors talan:

Hur kommer det sig att jag vet att jag inte kan utgå från mig själv och förklara att såna är vi kvinnor, såna som jag som sålt sex, när feministerna kan göra anspråk på att känna till hur kvinnor faktiskt är? Dom kan se genom mig, tolka mig, förstå mig på ett sätt jag själv är för sjuk, traumatiserad eller bara dum att förstå. Har jag internaliserat förtrycket? Fått min sexualitet kolonialiserad? Är mitt medvetande förvrängt? Men tack vad bra det känns att dom säger det. Tack för den hjälpen, eller jag förstår inte hur jag ska förhålla mig till dom.

Som motstrategi tänker Sanna ibland att hon ska försöka vara bättre och respektera feministerna på ett sätt som de inte re-

spekterar henne. Hon tänker saker som »de försöker i alla fall att engagera sig» eller »de vill bry sig». Men det är svårt, för sedan säger någon något kränkande igen och hon blir skitförbannad. »Jag har nog fått nog», skrev Sanna till mig en gång. »Nog av prat och taskiga attityder. Nog av feminister med 'fittor av guld'!»

Och det är verkligen svårt att protestera mot den »sanning» som presenteras. För protesten kan tas som intäkt på att exper-ten har rätt. När Margareta Winberg konfronteras med att kampen mot porr och prostitution har att göra med en medelklassens sexualmoral svarar hon att tesen bara är ett bevis för att feminismen upplevs som farlig.²⁷När hennes tidigare pressekreterare Zoran Alagic bemöter kritik mot sexköpslagen säger han att det bara är att förvänta, för det pågår ett »långvarigt krypskytte» mot den svenska synen på prostitution. Kritiken är bara ett tecken på att sexköpslagen blivit allt farligare för sexindustrin.²⁸

Misshandelsanalogin

Prostitution är att jämställa med misshandel, menar många motståndare. Jämförelse håller inte eftersom många sexsäljare inte befinner sig i en situation där denna typ av övergrepp kan förekomma. De har helt enkelt ingen partner eller »hallick» som de kan bli kontrollerade av. Detta gäller särskilt i Sverige eftersom hallickverksamheten till stor del försvann efter den första vågens motstånd mot porr och prostitution. Några av de sexsäljare jag träffat har därför menat att Sverige under en tid var ett av de bästa länderna i världen att sälja sex i, de kunde tjäna mycket pengar och behålla hela vinsten själva. Sexsäljare påpekar också att en hallick inte nödvändigtvis behöver vara något dåligt utan kan i stället fungera som en agent åt sexsäljare

som inte är intresserade av upphandlingsarbetet med kunden.

En annan anledning varför misshandelsresonemanget inte håller är för att personer som blir misshandlade är kapabla att tänka och göra motstånd. I vissa stunder kan den som utsätts bli så förvirrad eller överväldigas av rädsla att hon eller han inte kan tänka klart, men detta är inte ett konstant tillstånd. Den som blir misshandlad identifierar ofta i tysthet och inför sig själv (eller inför någon enstaka förtrogen) vad som händer och planerar en väg ut. Detta kanske inte föranleder att hon eller han agerar direkt, men reflektionerna finns där. Det är ju också tack vare att kvinnor som blir misshandlade fortfarande är förmögna att agera som gör att de kontaktar kvinnojourer. Den »normaliseringsprocess» som misshandlade personer sägs gå igenom (och som Eva Lundgren utvecklat) är därför inte heltäckande. Den utsatta »normaliserar» inte övergreppen till den grad att hon helt övertar misshandlarens verklighetsbeskrivning och inte förmår tänka själv. Till denna teori borde snarare en annan process läggas, ett slags »avnormaliseringsprocess», eller motståndprocess, som sker parallellt och böljar fram och tillbaka.

Som exempel på att kommersiell sex är samma sak som misshandel använder porr- och prostitutionsmotståndare ofta berättelsen om Linda Lovelace – en kvinna som blev känd genom porrfilmen »Långt ner i halsen» från början av 1970-talet. I böcker, artiklar och intervjuer har Linda Boreman, vilket var hennes riktiga namn, berättat om misshandeln som hennes make Chuck Traynor utsatte henne för. Strax efter att de träffats började han använda klassiska misshandelstekniker som kontroll, isolering samt psykiskt och fysiskt våld. Men han tvingade henne också att sälja sex och spela in porrfilm.

I intervjuer upprepade Linda Boreman alla »rätta» fraser som hennes make lärt henne; att hon älskade sex, att hon inte tyckte det var fel med nakenhet och att hon var mot censur.

Hon fick därför kämpa länge för att bli trodd när hon senare skrev en bok om makens övergrepp och hur illa hon for av att sälja sex. Det var inte förrän Gloria Steinhem, en känd amerikansk feminist, tog kontakt med henne och skrev om boken i uppskattande ordalag som hon togs på allvar. Genom Gloria Steinhem kom Linda Boreman också i kontakt med radikal-feministerna i Women Against Pornography. De blev hennes vänner skriver Linda Boreman. Förvisso utnyttjade de henne i sin kamp mot porr, men det var på ett sätt hon ville bli utnyttjad på då. Själv reste hon under flera års tid runt och höll föreläsningar mot pornografi, även i Sverige.²⁹ Flera år senare modifierade hon sin inställning. När hon som 51-åring poserade naken på bild igen tyckte hon att det fanns något vackert i att en kvinna i hennes ålder kunde göra det. Hon sade också att hon ogillade att feminister använt det som hänt henne i sina böcker utan att hon själv fått någon vinning av det.³⁰

När motståndare använder Linda Boremans berättelse som bevis på att sexbranschen karaktäriseras av övergrepp gör de ett grundläggande fel; de identifierar inte hennes makes misshandel utan tar hennes berättelse som intäkt för hur hela sexbranschen fungerar. Men som Linda Boreman själv påpekat var till exempel inspelningen av »Långt ner i halsen» en av hennes få frizoner. Filmen gav henne också en möjlighet att ta sig ifrån misshandeln. För första gången på länge blev hon behandlad med respekt och fann en gemenskap med andra människor. Genom kändskapet som filmen förde med sig fick hon ökat inflytande i relationen, hamnade i miljöer där hon kunde få tillbaka sin självkänsla och fann till slut en plattform som gjorde att hon kunde fly.

Att inspelningstiden var en frizon är inte något att förundras över, och kanske inte något att lägga alltför stor vikt vid. Misshandel sker oftast i miljöer som är stängda för insyn, ingen kan hjälpa den misshandlade och det finns inga åskådare som kan

göra att misshandlaren betar sig mindre sadistiskt. Porrfilmsinspelningen råkade bli en positiv erfarenhet för Linda Boreman, vilket inte innebär att hon fann det nöjsamt att spela in porrfilmer eller att hon gillade och accepterade slutresultatet. Men hennes berättelse kan ändå inte användas som bevis för att prostitution och pornografi är samma sak som misshandel. Man kan i stället se berättelsen som ett av de tidigaste och viktigaste dokumenten över partnermisshandel generellt och misshandel som involverar kommersiell sex specifikt. För att tvinga sin partner till att ha sex mot betalning (som också spelas in och säljs) förekommer som en del av misshandeln, även i Sverige.³¹

Det gäller alltså att skilja mellan prostitution som misshandel och prostitution som en del av misshandeln. En misshandlare kan använda sig av en mängd olika vardagliga och ovanliga situationer för att dominera och förnedra sin partner. Det kan vara allt från att tvinga henne att utföra hushållsarbete till att sälja sex.

Den trassliga barndomen

En av de allra vanligast invändningarna mot porr och prostitution är att kvinnor som säljer sex har haft en dålig barndom och utsatts för sexuella övergrepp.

Prostitutionsdebuten handlar sällan om ett »plötsligt djupt fall i förnedring» menar prostitutionsutredaren Inga-Britt Törnell. Kvinnorna har snarare »varit på väg mot prostitution mycket länge, av skäl som ligger långt tillbaka i tiden».³² Dessa skäl är att kvinnorna sägs vara barn till missbrukare, sexsäljare, ha misshandlats, inte blivit sedda och respekterade eller vuxit upp i fosterhem. De anses också ha vuxit upp i sexualfientliga miljöer – eller så kan miljöerna ha varit sexuellt normlösa.³³

På grund av denna bakgrund kan kvinnorna inte själva ha valt att sälja sex och så skadas de av att göra det. Nätverket mot porr och prostitution hävdar att kvinnor som varit utsatta för våldtäkt och incest känner att det »redan är kört» och tycker att de lika väl kan ta betalt för »det fortsatta övergrepp som sexindustrin innebär».³⁴ Vidare bearbetar kvinnorna övergreppen »på ett destruktivt sätt genom att genomsexualisera sig själva och normalisera att de blir sexuellt utnyttjade av andra personer».³⁵

Föreställningen är att så gott som alla kvinnor som säljer sex har denna bakgrund. Anders Gripenlöf, polis vid prostitutionsgruppen i Stockholm, hävdar att det finns undersökningar som visar att majoriteten, som att »nio av tio» kvinnor som säljer sex, själva varit utsatta för sexuella övergrepp, ofta av en man i familjen eller vänkretsen.³⁶ Anders Gripenlöfs påstående är typiskt. Prostitutionsmotståndare säger ofta att »det finns studier som visar» men när man frågar vilka studier de avser får man antingen inget svar eller så handlar det om andrahandskällor, uppgifter från välkända radikalfeministiska porr- och prostitutionsmotståndare eller forskning vars underlag kommer från en viss kategori sexsäljare – kvinnor som far illa, varit beroende av droger och velat lämna prostitutionen. Inte heller jämförs dessa siffror någonsin med till exempel vilken bakgrund människor i andra yrken har eller med drogberoende personer som inte säljer sex.³⁷

Visst kan barn som kränkts sexuellt eller utsatts för andra trauman återskapa situationen som vuxna. Men detta gäller människor både inom och utanför kommersiell sex och gör inte själva prostitutionen till något dåligt och skadligt. Det är det destruktiva beteendet, i vilken form det än tar sig, som är destruktivt. Inte heller innebär sexuella övergrepp i barndomen ett automatiskt återskapande, många skyr alla former av sexuell intimitet som vuxna.

Men framför allt är frågan vad det spelar för roll om det vore så att majoriteten av sexsäljare hade en svår barndom. Det gör inte prostitutionen i sig till något dåligt eller sexsäljare otillförlitliga. För om det skulle visa sig att till exempel majoriteten lärare eller undersköterskor haft en dålig barndom, skulle det med automatik göra yrket och deras val dåliga? Skulle det betyda att deras åsikter inte var tillförlitliga? Varken författare eller andra kulturarbetare är en särskilt förskonad grupp när det kommer till tidiga trauman. Men i den yrkesgruppen uppfattas det vara något positivt att ha haft det (eller ha det) lite trassligt, det kan ge skapandet och skrivandet den lilla extra dimensionen och själva yrket anses ha en helande kvalitet.

Om man vill göra en analys av sambandet mellan sexuella övergrepp och delaktighet i kommersiell sex ur ett individualpsykologiskt perspektiv måste många faktorer tas i beaktning som det inte går att generalisera utifrån.

Ett återskapande kan också användas konstruktivt. Det finns kvinnor i prostitutionen som berättar hur de genom att sälja sex under vissa premisser återtagit kontrollen över sin sexualitet och liv. För att illustrera relationen mellan övergrepp i barndomen och sexbranschen använder porr- och prostitutionsmotståndare ofta Traci Lords som exempel. Läser man hennes självbiografi så framkommer dock hur komplext förhållandet är.

Traci Lords växte upp i en våldsam miljö, hennes far slog hennes mamma, och när mamman sedan lämnade fadern utsatte styvpappan henne för sexuella övergrepp. Hon hade också blivit våldtagen av en pojke när hon var 10 år. Styvfadern var den som när hon var 15 år introducerade henne i porrbranschen, där gick hon med på att göra en massa saker som hon inte ville. Hon förstod inte riktigt vad som hände, hon var berusad och tog droger. Att hon fortsatte med porr berodde på hon kände sig pressad av producenter och sin kille (som behandlade henne illa). Men samtidigt som Traci Lords är kri-

tisk mot hur hon användes i sexbranschen menar hon att porren gav henne någonting. För första gången i sitt liv kände hon att hon var i centrum, skriver hon. Hon kände sig viktig, till och med mäktig. Hennes sexualitet hade bestulit henne på så mycket men plötsligt gav den henne något som hon aldrig fått känna i någon del av sitt liv, nämligen kontroll. Hon blev upphetsad över »makten min kropp hade över alla män i rummet».³⁸

Det var vad porren gav mig. Den lät mig släppa loss allt det raseri jag hade känt i hela mitt liv. Och det var också det som gav mig tillfredsställelse. Frihet, lugn, hämnd, sex, makt. Äntligen hade jag hittat något som gav mig utlopp för all min energi – jag var hämndlysten och till och med vildsint i sexscener, jag släppte loss all min vrede. Vid den mogna åldern av sexton år var jag inget mindre än en sexterrorist.³⁹

Inte heller var hennes liv kört bara för att hon hade varit med i porr. Med hjälp av sin egen drivkraft och människor som hjälpte henne skapade hon ett liv hon ville ha. Sättet hon använt sex på hade begränsningar och hon ville hitta andra sätt, så hon lämnade sin kille och porrbranschen, lyckades göra karriär inom filmen och fann kärleksrelationer som var bra för henne. I dag tycker Traci Lords att erotik och sex är hälsosamt och närande och hon är emot statlig censur. Men samtidigt är hon kritisk till viss porr och de kvinnor i branschen som hävdar att porr är befriande. Detta menar hon är oansvarigt eftersom det kan göra att unga kvinnor kan få för sig att porr kan vara en väg till framgång.

Av de kvinnor jag träffat är det nog Sanna som allra bäst illustrerar hur prostitution kan vara ett sätt att bryta en offerroll och ta tag i en situation, och som hon säger ge »en trasig själ livslust». Detta trots att hon sålde sex som mycket ung, och det till äldre män.

I ett mejl skrev hon att för hennes del var prostitutionen ett »uppköp». Jag bad henne utveckla vad hon menade:

Jag tillhör dom som inte hade en barnvänlig uppväxt. Uppväxten var svår och en kamp för överlevnad. Min mamma var störd, slog mig ofta och psykade mig. Jag började med prostitutionen rätt tidigt. I tonåren. Efter ett tag fanns heroin i bilden. Och livet lixom försvann.

Jag är nog den horan folk tycker synd om. Den som inte kan ha valt prostitutionen. För en som har mina erfarenheter kan tydligen inte välja rätt. Men jag gjorde det. Jag sökte och sökte tills jag hittade en gammal gubbe som älskade små tjejer. Speciellt om de hade tandställning och knappt några tuttar. Och han gav mig sprit å cigg å tusen å gången å fick mig att känna att jag kan beröra, tyckas om, åtrås, finnas, andas, existera utan att be om ursäkt. Kanske låter det tragiskt, kanske tänker någon »men stackars flicka, vad hemskt att hon blev utnyttjad» men jag fann sätt att leva mitt liv. Jag såg till att bli någon, att bli bra på något att bli till. Mitt självförtroende växte och jag började känna mig som en rätt tuff tjej. Sen blev männen fler och jag lärde mig att säga nej, sätta gränser och stå upp för mig själv. Om jag hade levt ett mer skyddat liv hade kanske prostitutionen blivit ett nerköp men för mig var det det bästa som hänt. Jag kände lycka, liv och lust.

Trots att jag visste att familjen, skolan, kompisarna säkert skulle hata mig om de fick reda på vad jag gjorde kände jag för första gången att nu, nu ska Sanna fan bestämma själv. Och ingen kan komma och säga att det var ett dåligt beslut för jag lever i dag, jag studerar och jag är en klok och fin människa på många sätt. Jag ångrar inte en sekund, för jag vet att jag gjorde det för min skull. Och det gav mig sånt familjen och hela samhället misslyckats med att ge. Och jag var ung, kåt och nyfiken på livet. Det pirrade i kroppen och det var så spännande alltihop. Självklart fanns även svårare episoder, men mina svåraste erfarenheter är utanför prostitutionen. Fattar du?

Du tänker kanske att om bara någon fiskat upp mig hade prostitutionen aldrig behövt hända. Det kan jag aldrig veta men jag tror att det ändå hänt, inte för att jag är genetiskt förprogrammerad att hamna där utan för att det finns någonting i prostitutionen som

ger oss som hamnar där någonting. Det är svårt att förklara vad, det är en känsla, som att åka fort som fan mitt i natten, som gröna lund och punk och roliga upptåg. Det är inte en rakt igenom destruktiv verksamhet som vissa hävdar. Tro mig, det är konstruktivt på så sätt att det kan ge en trasig själ livslust.

Och det är inte en omväg till det bättre livet att sälja sex, det är EN väg bland fler möjliga. En bra väg, ett alternativ för oss som andra säger inte är som dom. Jag gjorde det bästa för mig och vill att det accepteras.

Jag tror att den nästan reflexartade responsen att kvinnor säljer sex har en dålig barndom bland annat har att göra med föreställningar om hur kvinnor egentligen »är» sexuellt. Och som bland andra Gayle Rubin påtalat antas människor vars sexuella beteenden befinner sig långt ned i sexhierarkin vara psykiskt sjuka. Eva Basch Kåhre, en känd psykoanalytiker som intervjuades i ett temanummer om prostitution för RFSU:s tidning *Ottar*, menar att när människor har sex utan kärlek, eller bara för sexupplevelsens skull som i prostitutionen, är det uttryck för en »allvarlig psykisk skada». Hos »den någorlunda psykiskt sunda människan hör kärlek och sex ihop.»⁴⁰

Genom att hänvisa till övergrepp och en dålig barndom diskvalificeras sexsäljare som trovärdiga politiska aktörer, menar Sanna. De är offer – oavsett om de erkänner det eller inte. Ja, de är nästan större offer om de *inte* erkänner det, för då är de i en sådan förnekelse eller så traumatiserade att de inte ens kan förstå att de är offer. Angela Beausang, en av Roks tidigare ordföranden, menar att själva tanken att det skulle vara en kvinnas val är inte ens värdigt ett »modernt» samhälle.⁴¹ Och att det inte finns någon frivillig prostitution beror på att kvinnorna är »söndertrasade» och har aldrig byggt upp en »normal» självbild. Det enda som finns är olika grader av tvång – även om det finns de som »tror» sig ha valt, säger hon.⁴²

Sanna påpekar att radikalfeministers hänvisning till den

trassliga barndomen är ett försök att hantera bristerna i de radikalfeministiska perspektiven på prostitution. Teorin står inte pall för sexsäljares berättelser om vilja, val och bemäktigande. För om prostitution alltid är destruktivt för den inblandade kvinnan, varför finns då kvinnor som väljer den? Genom psykologiseringen förläggs problemet på kvinnorna och inte på teorierna. På så sätt springer radikalfeministerna på sätt och vis också sina »motståndares» ärende – de lyckas inte hålla fokus på prostitution som en samhällsfråga utan använder psykologi för att hantera paradoxerna.

Att tro på dem

Ibland får jag höra att de sexsäljare jag träffat tillhör undantagen, eller att mitt urval varit för snävt, eller att kvinnorna inte skulle ha varit riktigt ärliga mot mig. De måste ha förskönat sin verklighet för att ställa prostitutionen i bättre dager.

Min forskning har, som all annan, begränsningar. Och jag kan omöjligt framföra alla de berättelser och erfarenheter jag har fått ta del av eller ge en rättvis bild av de sexsäljare som finns med i denna bok. De avgränsningar jag gjort är baserat på mitt mål att undersöka om argumenten mot prostitution stämmer och vilka underliggande kulturella tankemönster och budskap motståndet mot kommersiell sex har. Jag har därför främst träffat och berättat om kvinnor som säljer sex till män i Sverige och där inga tvångsförhållanden föreligger. Jag har också försökt ta reda på hur de själva förstår och analyserar prostitutionen och samhällsdebatten.

Det är svårt att säga om de sexsäljare jag träffat är »representativa» eller inte eftersom man inte vet hur hela gruppen av kvinnliga sexsäljare i Sverige ser ut. I den forskning som hittills gjort i Sverige har man framför allt intervjuat kvinnor i gatu-

miljö som frivilligt velat ha kontakt med myndighetspersoner, något jag diskuterar mer i nästa kapitel.

Min bedömning är dock att kvinnorna jag träffat är någorlunda representativa när det gäller ålder, bakgrund, erfarenheter och arbetssätt. Det dryga tjugotal jag haft kontakt med har varit mellan 23 och 69 år gamla och har mellan två och femtio års erfarenhet av att sälja sex. De flesta kommer från vad som kallas »inomhusprostitutionen» – vilket bedöms vara den största gruppen – men många har också erfarenhet av att sälja sex i gatumiljö. Men framför allt tror jag att kvinnornas uppfattning om hur de behandlas i samhället är representativt. Jag upphörde att aktivt odla nya kontakter med sexsäljare när liknande synpunkter och erfarenheter började återkomma.

Min kontakt med kvinnorna är också långvarig. Förutom två av kvinnorna som finns med i boken har jag haft kontakt med dem alla mellan två och tio år. Vi har träffats, talat i telefon och haft kontakt via e-post. Detsamma gäller också flera av de andra personerna jag träffat både i Sverige och i andra länder.

Jag inte följt något särskilt frågeformulär utan haft vissa hållpunkter, som vad de själva tyckte att prostitutionen innebar, hur de tyckte att de behandlades i samhället och varför, och frågat vad de själva vill föra fram. Eftersom jag inte tycker det är relevant eller etiskt riktigt att analysera åsikter, arbete eller livsval ur ett individualpsykologiskt perspektiv har jag inte särskilt frågat om eller fokuserat på deras barndom, även om en del berättat spontant. Alla människor har en del i bagaget – men det gäller aktivister och politiker såväl som sexsäljare. Så lika lite som jag försökt få fram uppgifter om Inger Segelströms eller Gudrun Schymans eventuella svåra uppväxt och privatliv har jag inte gjort det med sexsäljarnas. Jag har i stället fokuserat på kvinnornas egna analyser av prostitutionen och prostitutionsmotståndet.

Det finns flera saker som är ovanligt med min forskning. De

studier som gjorts tidigare i Sverige har framför allt undersökt negativa faktorer som gör att kvinnor säljer sex, på vilka sätt de skadats och hur de lämnat prostitutionen. Jag har alltså haft ett annat fokus. De flesta kvinnor jag träffat och gett utrymme till är också de som inte anser att prostitutionen i sig behöver vara problematisk, även om alla anser att det finns problem med prostitutionen. Det betyder inte nödvändigtvis att kvinnorna jag träffat är ovanliga, det som är ovanligt är att de får sådant stort utrymme.

Kvinnorna är dock ovanliga på så sätt att de är sexsäljare som sällan annars har intervjuats. De flesta undviker kontakt med sociala myndigheter och är ogärna med i undersökningar. Vi har inte heller fått kontakt inom ramen för ett hjälpprojekt eller genom prostitutionsstråk. I stället har kontakt skett genom bekanta, genom att de tipsat om varandra, eller att jag läst om dem i medierna eller att de läst om mig.

Möjligen är några av de sexsäljare jag träffat speciella eftersom de har reflekterat över samhällsdebatten under en lång tid och har tydliga åsikter. De har också velat prata med mig och framföra sin kritik. Men det är samma förhållningssätt jag haft gentemot motståndarsidan. Det är framför allt personer som har ett dokumenterat och övervägt engagemang mot porr och prostitution som jag citerar i den här boken.

En sak kan jag säga med säkerhet om de kvinnor jag träffat, de är varken duperade eller lider av ett förvrängt medvetande. Det genomgåendet draget är att de är kloka och trovärdiga människor med ordentligt med skinn på näsan. Visst, några har eller har haft personliga problem, varit utsatta för övergrepp som barn eller vuxna eller nyttjat droger eller alkohol (ibland »destruktivt» men ofta hanterbart).

Någon gång har jag tyckt att någon av de yngre och »nyare» kvinnorna i prostitutionen verkat väl tagna av hur snabbt och mycket pengar de kan tjäna. Andra gånger har jag undrat över

hur de kommer att reflektera över sin nuvarande situation efter några år. Ytterligare andra har jag undrat hur de pallar att leva i en sådan pressad situation där de har ett krävande jobb, tvingas vara hemliga och kanske inte tjänar så mycket. Fast detta skiljer sig inte från andra kvinnor eller yrkesgrupper eller innebär inte heller att de inte är trovärdiga.

Inom IT-branschen finns det gott om exempel på hur nyrika gjort av med sina pengar alltför fort. Akademiker som jobbar för jämnan i knivskarpa hierarkier utan att veta var nästa forskningspeng kommer ifrån kan må dåligt av att leva under de otrygga och konkurrerande omständigheterna. Alkohol- och drogkonsumtion bland journalister, reklamare och fotomodeller verkar vara högre än för andra yrkesgrupper. Sjuksköterskor och tunnelbanereparatörer som arbetar nattskift får sin livslängd förkortad och lågavlönade kvinnor inom vård och servicesektorn bränner ut sig och mår dåligt. Och varför en människa gör som hon gör och om hon blir »skadad» av det eller inte är inte alltid så lätt att veta.

Men inget av detta gör att dessa arbeten som sådana per automatik fördöms eller att personernas trovärdighet ifrågasätts. Jag har därför inte funnit någon som helst anledning att betvivla sexsäljarnas tillförlitlighet.

De analyser av prostitutionen och samhällets behandling av dem som sexsäljarna i den här boken för fram, är inte heller exceptionella. Det finns inte många studier som har sexsäljares egna analyser i fokus, men i Kanada har ett forskarteam intervjuat över 50 personer som säljer sex i ett förfördelat område och undersökt hur de själva analyserar, och gör motstånd mot, hur de vanligtvis uppfattas.

Sexsäljarna i studien framför i stort samma reflektioner och kritik som kvinnorna jag träffat. Prostitution är inte bara ett sätt att tjäna pengar på utan också ett sätt att bibehålla självrespekt och oberoende (de slipper ta ett låglönejobb eller få

socialbidrag). Trots att denna grupp utsattes för betydligt mer våld än de jag mött menade de att det fanns övervägande positiva saker med arbetet, som möten med bra kunder, äventyr och resor, sexuellt experimenterande och att hitta sig själv och sin styrka. Själva jobbet ansåg de också innehålla mycket mer än bara sex, många nämnde terapeutiska element. De ställde sig också kritiska till samhällets dubbelmoral och ansåg att den sociala kontroll som kringgärdade dem i form av myndighetsingripande och lagstiftning inte var annat än att förneka dem medborgerliga rättigheter. De menade också att horstigmat och stereotypa bilder av dem (som framför allt medier förde ut och befäste) förorsakade stora problem. Det påverkade deras självbild negativt och var en starkt bidragande orsak till det våld och den marginalisering de fick utstå.⁴³

I sin avhandling om prostitution i mellankrigstidens Sverige skriver också historikern Tomas Söderblom att de sexsäljare han träffat inte sett sig själva som offer »mer än för den stigmatisering som repressionen och majoritetskulturens skökoförakt själv skapat». För dem handlade prostitutionen framför allt om en försörjningsmässig livslösning under en viss tid av deras liv. Han beskriver också hur kvinnorna mötte överhetens maktmetoder med den motmakt som stod dem till buds.⁴⁴

Sexsäljare som kom till tals under en debatt på *Dagens Nyheter*'s kultursidor 1977 för fram liknande perspektiv som de jag träffat. De valde själva sina kunder, prostitutionen kunde innehålla många olika saker och de var inte offer. De skrev att prostitutionslagarna slog mot dem, att de kände sig intellektuellt, emotionellt och ekonomiskt omyndigförklarade av samhället och att de blev svikna och gjorda till offer av kvinnorörelsen. De vände sig också emot att feminister gjorde sig till självvalda talare för en grupp de varken tillhörde eller som bett om deras »hjälp».⁴⁵

Fördomar

Förutom att det handlar om en kamp om sanningen tror jag att en anledning till varför många värjer sig mot berättelser av det slag som finns i den här boken är för att det finns fördomar mot kvinnor som säljer sex – något jag själv verkligen inte varit immun mot. Första gången jag konfronterades med dem var när jag strosade i en bokhandel i San Francisco och såg en bok med titeln *Whores and Other Feminists*.⁴⁶ Det här var innan jag träffat Lilian och de andra sexsäljarna. Att jag hade fördomar förstod jag eftersom titeln fick mig att stanna upp. »Vad då horor och andra feminister?» tänkte jag. »Kan även horor vara feminister?» Och då insåg jag att jag hade sett kvinnor som sålde sex som enbart »horor», inte som vilka kvinnor som helst förmögnas till politiska åsikter.

Senare, när jag började ha mer och regelbunden kontakt med sexsäljare reagerade jag ibland på samma fördomsfulla sätt. Lilian berättade om en av hennes tidigare kollegor som just åkt till Italien. För att sälja sex då, tänkte jag. Men det var det ju inte, hon skulle på semester. Och kollegan hade ju slutat sälja sex för många, många år sedan, det hade Lilian berättat tidigare. Men trots det gick min tankebana automatiskt till prostitutionen. I min tankevärld var en kvinna som sålde sex bara det, inget annat, och hade hon en gång varit i prostitutionen så stannade hon kvar där.

Liknande saker kunde hända senare när jag träffade sexsäljare och mötte deras familjer, partners, barn och barnbarn. Ibland kunde jag inte ta in dem som »vanliga» människor, utan funderade på hur deras anhöriga hade det på grund av prostitutionen, hur de blev eller blivit påverkade av deras mödrars eller fruars prostitution. I dag är det lite pinsamt att erkänna det här. Mina fördomar var så uppenbara. Även om jag på ett plan respekterade kvinnorna som sålde sex, smög de sig in, men det

fick mig åtminstone att tänka på hur fördomar och stereotypa bilder fungerar. För reaktioner som dessa är inte ovanliga utan är vad som kan hända när personer som befinner sig i en privilegierad och »normal» position möter någon som i jämförelse är »annorlunda» och tillhör en grupp som det finns stereotypa föreställningar om. Det går inte att se själva människan, i stället ser man den stereotypa bilden.

Ett stereotypt tänkande gör också att individer i den marginaliserade gruppen tilldelas vissa egenskaper, vilket i sin tur gör det svårt att uppfatta individuella eller allmänmänskliga egenskaper. De uppfattas vara och leva på ett visst sätt, ha speciella karaktärsdrag, en viss bakgrund och en viss livssituation.

Det här är precis vad kvinnor som säljer sex reagerar mot. De tycker att de placeras in i fack, uppfattas som svaga och med en viss uppväxt. Men dessutom är det, precis som kvinnorna påpekar, svårt att bli av med fördomarna. För så fort det läggs fram bevis om motsatsen uppfattas det exemplet som ett undantag. Hon är ett specialfall eller atypisk och det ändrar inte bilden av hur denna grupp människor anses vara.⁴⁷ Det går att jämföra med hur en kvinna som är aggressiv eller har en hög position i samhället inte uppfattas som »typisk». Att det finns mängder med sådana kvinnor gör inte att bilden av kvinnan i samhället förändras. Om personer med funktionshinder lever aktiva, utåtriktade liv, eller har barn, anses de vara »ovanliga» för gruppen och får kanske till och med beröm.

Sättet det talas om människor som det finns fördomar om visar också att det finns bestämda uppfattningar att de *är* på ett visst sätt. De *är* invandrare. Inte personer från olika länder med olika etniska bakgrunder som av olika anledningar har tagit sig till Sverige. Det *är* en hemlös person och inte en person som för tillfället inte har en fast egen bostad. Och det *är* en handikappad människa, inte en människa vars kropp fungerar på ett annat sätt än vad som anses normalt.

På samma sätt uppfattas kvinnor som säljer sex. De *är* prostituerade, inte kvinnor som säljer tjänster med sexuell innebörd; vanliga kvinnor som gjort ovanliga val; kvinnor som är mödrar, döttrar, systrar, flickvänner och fruar; kvinnor som har vänner och intressen; kvinnor som känner, tänker och handlar; och framför allt – de är kvinnor som förtjänar att bli trodda och väl behandlade.

Jag tyckte att Sanna uttryckte detta så väl i ett av sina mejl, så jag låter henne avsluta:

Kolla, när folk säger att de kvinnor som du har kontakt med inte är »typiska» undrar jag om inte folket är allvarligt skadat. Några människor har en bestämd föreställning om horan, vem och vad hon är för något. De väntar på att träffa denna kliché och lyssnar därför inte på vad andra än just hon har att säga. Alla vi andra, vi som varken bär nätstrumpbyxor, knarkar eller plågas av incesttrauman, vi räknas inte, vi är osynliga.

Dom tror inte oss när vi säger att vi vill sälja sex. Å jag tänker väl att vi alla vill olika saker därför att vi är våra egna personligheter och drömmar, inte varandras. Och hur kan jag förklara för dom som bestämt sig för att det jag säger är självbedrägeri, att jag är levande och flerdimensionell, i färg – inte en svartvit kopia av nån karaktär hämtad ur en dammig teori om Horan?

Jag är inte i prostitution, traumatiserad, viljelös, trasig, jag gör prostitutionen, väljer och behärskar den som ett slags sällskapsspel. För dom skulle sexförsäljning vara ofrivilligt och kanske till och med det värsta dom kan tänka sig. Men inte för mig.

Misstar jag mig om jag hävdar att det är på dagis vi lär oss att alla är olika, olika men lika mycket värda?

Jag har sett Rosinha på tv och läst vad hon sagt i tidningar. Hon är verkligen strong. Hon är snygg också men sånt ska man kanske inte säga. Hoppas att hon inte blir helt utmobbad av folk. Ibland kan jag känna att jag borde be henne och andra som går ut offentligt om ursäkt. För hade vi varit fler som vågade så hade de sluppit stå där ensamma med konsekvensen av vad ett offentliggörande i dag innebär. Men jag vågar inte. Jag är rädd för vad mina grannar ska tycka. Jag är rädd att klassen kommer snacka skit om mig, att lärarna inte ger mig

en ärlig chans, att folk ska stirra och peka och skrika efter mig. Jag vet att jag inte skulle få va kvar i min kvinnogrupp heller. Och jag vet att det är feigt, men jag vågar faktiskt inte. Och en ursäkt vad är det för klen tröst egentligen?

I dag kan jag ibland längta efter att sälja sex. Jag är ju ihop med min snubbe så då gör jag det inte. Om och när jag fortsätter med prostitution eller någonting liknande vet jag inte men den största skräcken har aldrig varit att bli styckad och utspridd över stan i plastpåsar eller någonting sådant – den största skräcken är alltid: tänk om någon kommer på mig, då tar jag livet av mig. Skammen i mig när jag ser föraktet i en annan – fy! Jag föraktar ingen så som andra har föraktat mig och ingen av mina torskisar har betett sig så illa som vissa förståsigpåare.

Makten i prostitutionen

I stället för att vara skeptiska till sexsäljares röster tycker jag det finns skäl att vara skeptisk till hur kunskapen om prostitution har producerats. Vilka metoder är det som har använts? Vilken förinställning till prostitution och sexsäljare har forskarna haft? Vilket underlag har de haft? Och hur har materialet analyserats?

Det kan också vara på sin plats att fundera över vem och vilka som drar nytta av denna kunskapsproduktion. För här sker ideologiska kamper och här står politiska och professionella plattformar på spel. Lika väl som det finns en »sexindustri» finns en anti-porr- och prostitutionsindustri med aktivister som får bidrag till projekt, skribenter som får skrivuppdrag, forskare som får anslag, tjänstemän som får löner och politiker som får röster.

Malmöprojektet

Det finns två prostitutionsprojekt som gjorts i Sverige, Malmöprojektet och prostitutionsutredningen. Båda skedde under den första vågens porr- och prostitutionsmotstånd. De gick också in i varandra och är den forskning som refereras till och används än i dag.

En rapport gjord på uppdrag av Malmö stad, *Svarta affärer*, var ett av startskotten till första vågens febrila anti-porr- och prostitutionsaktivitet vintern 1976–77. Rapporten väckte stor

uppmärksamhet eftersom den visade att prostitution och koppleri, illegalt spel och häleri, sprit och narkotikaförsäljning på stadens klubbar förekom i mycket större utsträckning än man tidigare trott. Författarna till rapporten var två sociologistudenter, Stig Larsson och Sven-Axel Månsson.¹ Deras inställning till prostitution var från början klart uttalad. Prostitution var ovärdigt ett demokratiskt samhälle. Den gav män med bra ekonomi en möjlighet att »fly undan» en potentiellt konfliktladdad diskussion om hur de vill ha sitt sexliv. Genom att köpa sex kunde männen få omväxling medan deras kvinnliga partners lämnas sexuellt otillfredsställda, låsta i samlivets tristess och slentrian.² Men de var också öppna för den tidens mer radikala samlevnadsidéer. Eftersom män kunde köpa sex förhindrades en diskussion om »äktenskapet och monogamin kontra en friare, kanske mer kollektiv samlevnadsform med större sexuell frihet».³

För att få bukt med prostitutionen anställde Malmö kommun Stig Larsson och Sven-Axel Månsson för att tillsammans med några socialarbetare arbeta mot ett gemensamt mål, att hjälpa kvinnor som sålde sex till ett annat och »bättre» liv. Studenterna som skulle göra sin doktorsavhandling inom ramen för projektet skulle kartlägga prostitutionen och analysera dess orsaker, innebörder och följder medan socialarbetarna skulle stå för det sociala och kurativa arbetet.⁴

Det finns mycket att undersöka när det kommer till Malmöprojektet som totalt hade kontakt med över 200 kvinnor under en treårsperiod. Vilka etiska riktlinjer hade forskarna och socialarbetarna och hur efterföljdes dessa? Hur mycket pengar gick åt och hur användes de? Och vad blev egentligen resultatet – hur många av kvinnorna upphörde definitivt att sälja sex? Vad tyckte kvinnorna själva om projektet? Hur kom det sig att det inte gjordes en ordentlig uppföljningsstudie som planerat? Eftersom det är ett alltför stort område för mig har jag fokuse-

rat på hur informationen om sexsäljarna samlades in och hur prostitution som fenomen analyserades.⁵

Socialarbetarna spelade en viktig roll för att Malmöprojektet skulle fungera. Eftersom Stig Larsson och Sven-Axel Månsson redan var kända prostitutionsmotståndare tyckte gruppen att det var bättre att de höll sig i bakgrunden under den första tiden. Socialarbetarna skulle ha kontakt med medierna och etablera kontakt med sexsäljarna, först därefter skulle forskarna komma in i bilden.⁶

I en bok om sitt arbete beskriver socialarbetarna de tekniker – som de själv kallar manipulativa – de använde sig av för att få kontakt med sexsäljarna och påverka dem att sluta sälja sex.⁷

Skapa förtroende

Socialarbetarna förväntade sig att mötas av en viss misstänksamhet, de representerade ändå en myndighet vilken många av kvinnorna hade negativ erfarenhet av, så för att skapa förtroende och undvika avståndstagande bestämde de sig för att släppa tjänstemannarollen och försöka möta sexsäljarna »på något så-när jämbördig nivå». De skulle visa att de var noviser på området och att det var kvinnorna som hade något att lära dem. Första gångerna de träffades försökte de därför lyssna lyhört, vara försiktiga och känsliga. De försökte också visa en accepterande och icke-fördömande hållning till prostitutionen (vilket de inte tyckte stred mot deras grunduppfattning att prostitutionen som företeelse måste bekämpas). Genom denna inställning hoppades de få en djupare kunskap om kvinnornas verklighet, deras liv och möjlighet att komma in i »ett vanligt liv».⁸

Beroende av vilket förtroende de lyckats skapa använde sig socialarbetarna sedan av olika metoder. De riktade bland annat in sig på kvinnorna med ledarroller, för de visste att om de

hjälpte dem skulle de berätta det för andra och förtroenden skulle skapas.

En sexsäljare som ansågs var den som bestämde villkoren hade ekonomiska problem. Hon hade blivit sköntaxerad för ett högt belopp och måste betala kvarskatt. Hon hade sökt hjälp hos en advokat men inte fått någon, så socialarbetarna agerade. Samma dag de fick höra talas om hennes situation skrev de en besvärsskrivelse och överklagan till länsrätten och en månad senare bifölls hennes krav från taxeringsnämnden och strax därefter i länsrätten. »Det här lyckade resultatet ledde till att vi accepterades i hela hennes bekantskapskrets av prostituerade», skriver socialarbetarna.⁹

Ett annat sätt att skapa förtroende var att se till att sexsäljare vars partners och hallickar blivit dömda för koppleri lättare kunde hålla kontakt med dem. Om fängelseledningen försvårade besöken kontaktade socialarbetarna Kriminalvårdsstyrelsen och såg till att besöken gick smidigare.

Projektgruppen försökte också nå sexsäljare genom massmedierna. Pressen hade stort intresse för projektet, vilket de utnyttjade. När socialarbetarna själva blev intervjuade sade de saker som de visste skulle gå hem hos sexsäljare. Detta föranledde förvisso en del bistra kommentarer från andra myndigheter som var insatta i branschen, särskilt av polisen som tyckte att de var helt fel ute, men socialarbetarna fick genom artiklarna kontakt med fler sexsäljare, vilket var vad de ville åstadkomma. De såg också till att journalister fick kontakt med kvinnor som slutat sälja sex vilket ledde till flera artiklar där verksamheten beskrevs positivt. Ett av de citat som socialarbetarna återger är från en kvinna som säger att hon känner ett »fullständigt förtroende» för socialarbetarna eftersom de inte alls har »den där överlägsna attityden som många andra socialarbetare har».¹⁰

När socialarbetarna väl fått kontakt med sexsäljare och lyckats bygga upp ett förtroende tyckte de att de var mogna för att

förändra inriktningen med arbetet och att påverka kvinnorna att sluta med prostitutionen – vilket också var själva syftet med projektet. För att detta skulle ge resultat var det dock viktigt att sexsäljarna kunde få hjälp att skaffa arbete och bostad liksom ekonomisk hjälp och läkarhjälp. Särskilda kontaktmän på arbetsförmedlingen och bostadsförmedlingen inrättades och kvinnorna fick tillgång till läkare som kunde ställa upp med kort varsel och på udda tider. De såg också till att socialhjälp kunde betalas ut utan att kvinnorna behövde gå via en socialbyrå (vilket var nödvändigt eftersom många vägrade gå dit). Med detta som bas använde sig socialarbetarna sedan av olika metoder för att påverka sexsäljarna.

Konfrontation och överrumpling

Som grupp betraktat var sexsäljarna relativt starka, skriver socialarbetarna, även de som hade hallickar eller var missbrukare. Kvinnornas gemensamma upplevelse av att vara prostituerad, och därmed inte socialt accepterad i samhället, ledde till att gruppen utvecklade ett eget normsystem. Det fanns stora likheter i hur sexsäljarna tänkte, kände, handlade och vilka uppfattningar och värderingar de hade. Den starka identifieringen med rollen som prostituerad ansåg socialarbetarna vara ett försvar för att kunna fungera som prostituerad. För att påverka sexsäljaren försökte de därför göra kvinnan osäker i sin roll som prostituerad genom »konfrontationsmetoden»:

Vi ökade successivt hennes osäkerhet genom att, som av en händelse berätta för henne att en bekant till henne var på väg att sluta. Det gjorde vi om kamraten exempelvis hade fått en tid till arbetsförmedlingen. Vi var då inte övertygade om att kamraten skulle sluta, men vi använde oss av det i alla fall. I de fall där vi märkte att den prostituerade började känna sig mera vankelmodig, satte vi ytterligare

press på henne genom att flyktigt berätta om en annan prostituerad med hög status i gruppen, som helt slutat att prostituera sig. Vi ville i det läget enbart väcka tankar hos den prostituerade och väntade tills ett eget beslut började mogna fram.¹¹

Efterhand märkte socialarbetarna hur hela gruppen började känna sig osäker. Detta ledde till att många av kvinnorna upphörde med prostitutionen efter samtal med socialarbetarna, eller efter påtryckningar från dem som redan slutat. Eftersom socialarbetarna tyckte att det var svårt att nå yngre kvinnor som just börjat sälja sex (de kunde lätt uppfattades som föräldraauktoriteter) försökte de i stället medvetet konfrontera dem med kvinnor som slutat.

Ibland använde socialarbetarna också »överrumplingstaktiken». De beskriver hur de fick kontakt med en kvinna som var ung men sålt sex under många år. Hon var sambo med en man som var sjukskriven. De hade dragit på sig stora skulder eftersom hon köpt möbler utöver sina tillgångar och om två dagar skulle kronofogden komma. Socialarbetarna lovade hjälpa kvinnan med ekonomin om hon slutade sälja sex redan samma kväll. Andra gånger överrumplade de kvinnor genom att ha ordnat träff med en yrkesförmedlare eller genom att ha utverkat anstånd hos kronofogdemyndigheten. Många av sexsäljarna drogs också med i deras entusiasm och började med arbeten som de aldrig skulle ha tagit annars, skriver socialarbetarna, de fick arbetskamrater och kom ur sin »isolerade och inskränkta tillvaro». Förvisso hade de ofta en känsla av att kvinnorna ställde upp mer för deras skull än sin egen, men det gjorde ingenting för »processen hade kommit igång och det utnyttjade vi».¹²

Påverka värderingar

Det som var både det viktigaste och svåraste för socialarbetarna var att försöka påverka sexsäljarnas värderingar efter att de etablerat kontakt och förtroende. De ansåg nämligen att särskilt de yngre kvinnorna levde i en fantasivärld, deras drömmar hade »en mycket orealistisk grund» och de föraktade »Svenssons». Socialarbetarna försökte därför »bryta ner» deras föreställningsvärld om hur de ville leva sina liv och fylla den med vad de tyckte var ett mer »realistiskt» innehåll. De försökte få kvinnorna att ändra sin livsföring och inställning till materiella ting. Behövde hon verkligen nya dyra stövlar, en soffgrupp eller ett barskåp? undrade de. Socialarbetarna försökte visa att »man kan leva ett aktivt och innehållsrikt liv utan all rekvisita i form av möbler och andra kapitalvaror». De försökte också göra kvinnorna medvetna om att materiell välfärd »ofta tjänar som funktion att dölja en torftig och innehållslös tillvaro», och att »hävda sig inför omgivningen, att stärka ett dåligt självförtroende».

Genom att försöka »bygga upp» kvinnornas självförtroende och visa alternativ så tyckte socialarbetarna att kvinnorna fick stöd i kampen att bryta sig loss från prostitutionen. Det alternativa livet som kvinnorna skulle sträva efter var »ett Svenssonliv». Livet tog inte slut bara för att man måste stiga upp tidigt på morgonen, arbeta en hel dag och sedan vara för trött på kvällen och inte orka med något uteliv, försökte socialarbetarna att få kvinnorna att förstå.

Men socialarbetarna försäkrar att det inte alls var deras egna värderingar som de ville överföra till kvinnorna, de var medvetna om att de levde utifrån olika förutsättningar. I stället försökte de återföra sexsäljarna till »vad som är realistiskt och som stämmer med deras klassmässiga och kulturella bakgrund».¹³

Prostitutionens sanna innebörd

Parallellt med Malmöprojektet pågick prostitutionsutredningen där också Stig Larsson och Sven-Axel Månsson var med som sakkunniga. Prostitutionsutredningen hade startats till följd av massiv kritik från kvinnorörelsen mot en sexualbrottsutredning från 1976 som bland annat förslagit att åldersgränsen för sexuellt umgänge skulle sänkas, incestbegreppet slopas och våldtäktsbegreppet bara gälla då gärningsmannen varit synnerligt hänsynslös eller rå.¹⁴ Ordförande i prostitutionsutredningen var den moderata riksdagsmannen och juristen Inger Lindqvist medan vänsterpartisten Hanna Olsson, terapeut och byrådirektör på Socialstyrelsen, tillsattes som sekreterare.

Redan innan arbetet påbörjades kunde konflikter anas. Skribenten Anette Kullenberg som träffade de båda beskriver ett ganska spánt möte. Omgående deklarerade Hanna Olsson att hon var mot prostitution och att syftet med utredningen var att komma på sätt att minska den. Inger Lindqvist var lite mer öppen. Hon ville ha en mer sökande hållning och var inte säker på att kriminalisering skulle lösa något.¹⁵ Ur prostitutionsutredningen kom också två olika alster. Det offentliga betänkandet var kort och relativt avskalat vad gällde ideologiska värderingar. Inger Lindqvist gick igenom prostitutionens historia, nuvarande omfattning, problem och gav förslag på några smärre förändringar i lagstiftningen, särskilt vad gällde sexklubbar med stripteaseverksamhet. Prostitutionen stred mot uppfattningen om människors lika värde och var ett samhällsont som skulle bekämpas, menade Inger Lindqvist, men prostitutionen var framför allt ett socialt problem och man måste vara realistisk och inse att det inte skulle gå att utrota den.¹⁶

Att betänkandet var så kortfattat berodde på att de flesta sakkunniga och experterna avgått med buller och bång, inklusive Hanna Olsson – de hade inte kommit överens. Förutom olik-

heter i grundläggande politiska övertygelser, hade de olika inställning till prostitution och engagemang i frågan. De trätte också om makt, roller och vad det slutgiltiga betänkandet skulle innehålla.¹⁷ Det hela löste sig genom att avhopparna publicerade sitt material separat.

Avhopparnas bok

Först kom *Prostitution. Beskrivning, analys, förslag till åtgärder* en begränsad upplaga, men efter starka påtryckningar trycktes fler exemplar av den över 600 sidor tjocka boken.

Författarna skriver att de vill närma sig prostitutionen ur många olika vinklar – historiskt, kulturellt, religiöst, psykologiskt och politiskt. De för också många generella resonemang om samhället, könsroller och sex, för de ansåg att det var ur ett stort samhällsperspektiv som prostitutionen måste förstås. Texterna genomsyras av en blandning mellan psykoanalytiska och marxistiska förklaringsmodeller. Ibland förs också, åtminstone med dagens mått mätt, halsbrytande kopplingar och diskussioner.

Under rubriker som »Hon bär kaos i sitt sköte» hävdas att bruket av plogen gav upphov till euro-asiatisk monogami medan bruket av hackan ledde till afrikanska månggiften. I avsnitt om samhälle, könsroller och sexualitet finns rubriker som »Installationen av orgasmens ekonomi» och de går igenom sexualitetens väsen utifrån från så skilda teoretiker som Freud, Foucault och Masters och Johnson. I »Den erotiska socialisationen» diskuteras psykoanalytiska teorier om hur inre tvetydigheter undertrycker samhällets sexualorganisation vilket gör det svårt för människan att utveckla medvetenhet och förändra sina villkor. I »Det erotiska kriget» diskuteras tonåringars sexualitet och kvinnor som lär sig att »egga» ur underläge, vilket får dem att känna makt över män.

Författarna hade inte som ambition att försöka bevisa något eller ens bygga på en systematisk kunskapsöversikt i sin forskning, åtminstone inte när det kom till könsroller och sex. I stället ville de göra en »explorativ» analys där trovärdigheten vilade på läsarens förmåga att känna igen den »verklighet» de skildrade och »på argumentationens inre konsistens och framför allt på dess fruktbarhet att göra prostitutionen och det sexuella våldet begripligt».¹⁸

Hanna Olssons analyser

Sven-Axel Månsson som framför allt forskade om männens roll i prostitutionen, både som köpare och hallickar, är numera professor och den från den här gruppen som har fortsatt forska om prostitution. Han anses i dag vara auktoritet på området. Men den största äran för att ha förstått vad prostitution »egentligen» är ger han till Hanna Olsson.

Nästan tjugo år efter projekten skriver Sven-Axel Månsson att den kvalitativa analys som Hanna Olsson gjorde var banbrytande och direkt avgörande för deras förståelse av fenomenet prostitution. I hennes analys »klarläggs vad prostitutionen egentligen handlar om» och analysen bidrog till att avliva vanföreställningar om prostitution och sexsäljares sexualitet.¹⁹ Och även om Hanna Olsson i dag inte är lika välkänd för allmänheten är det framför allt hon som används som expert av socialarbetare och terapeuter som arbetar mot prostitution.

Så vad ansåg Hanna Olsson »egentligen» att prostitutionen handlar om och hur kom hon fram till det? Förutom texterna i den stora prostitutionsboken letade jag upp utskriften av hennes intervjuer och läste det hon själv skrivit om sitt arbete.²⁰

Underlag

Under ett och ett halvt års tid intervjuade Hanna Olsson cirka trettio kvinnor som sålde sex, de flesta var unga och narkotikamissbrukare. Kvinnorna som fick betalt för att bli intervjuade träffade hon en eller två gånger. Dessa kvinnor hade inte tänkt mycket på prostitutionen och diskuterat den på allvar tidigare, så de formulerade tankar och åsikter som de inte visste att de hade, skriver Hanna Olsson, något hon bedömde positivt.

Frågorna som hon ställde var djupt personliga. Tonvikten låg på deras barndom och uppväxt, upplevelser av våld i relationer och i prostitutionen samt deras förhållande till sexualitet. Ingen fråga ställdes om hur de ansåg sig behandlade i samhället eller vad de ansåg borde göras åt prostitutionen, däremot ställde en manlig kollega till Hanna Olsson denna fråga till de manliga sexköpare han intervjuade.²¹Frågorna hade också olika grad av intimitet beroende på vem som intervjuades. En narkotikamissbrukande ung kvinna som lämnat prostitutionen fick frågan om fick hon orgasm när hon onanerade, medan kvinnor som inte sade sig ha problem med att sälja sex inte fick samma typ av frågor om barndom eller sexuellt intima detaljer.²²

Parallellt med intervjuerna arbetade Hanna Olsson med trettio polisiära hallickmål där det fanns inslag av grov förnedring och exploatering. Hon intervjuade även kvinnorna som levte med dessa hallickar och gick igenom en mängd rättsligt material om våld och mord på kvinnor i prostitutionen och såg fotografier av deras kroppar.

I kommentarer till sina dagboksanteckningar från den här tiden beskriver Hanna Olsson hur hon blev allt mer deprimerad. Hon fick svårare att dra gränser mellan arbetet och sig själv och kom så nära sexsäljarna att hon nästan blev en av dem. Hon skriver att hon kände vrede och uppgivenhet inför arbetet och

hur samhället behandlar »knarkartjejerna», men framför allt blev hon mer och mer rädd – rädd för att sova ensam, för fester och kollektiva sammanslutningar, oväntade ljud och okända människor. Särskilt rädd blev hon för män. Automatiskt började hon bete sig som om hon behövde skydda sig mot män hon mötte på stan. Hon vakade över hur de rörde sig, betedde sig, såg ut och om de hade några »sjuka tecken».

Det allra svåraste för Hanna Olsson var att se fotografierna av sexsäljares stympade och svårt slagna kroppar från det rättsliga material hon gick igenom – för då handlade det inte längre om förakt utan om ett »renodlat kvinnohat», vilket gjorde att hon förstod att detta »lika gärna kunde hända henne». Det slutade med att hon låg skräckslagen en hel natt i en kollegas gäststuga, helt oförmögen att röra sig.

Själva processen att intervjua sexsäljare fann Hanna Olsson också svår. Hon beskriver ingående ett möte med en kvinna hon kallar för Karin. Hennes första tanke när hon såg kvinnan var att hon var ful. Hon var dessutom strulig, lite aggressiv och kom för sent till mötet. Men Hanna Olssons negativa inställning ändrades när hon hörde Karins berättelse. Karin hade varit missbrukare i tio år och de senaste sex åren hade hon använt heroin. Styvfadern var alkoholiserad och mamman blev miss-handlad. I skolan som inte funkade upplevde Karin sig som en nolla.

När Hanna Olsson förstår att Karin har haft ett hårt liv börjar hon känna värme för henne och tycka att hon är vacker. I taxin hem efter intervjun lyssnar chauffören på sportradion och då beskriver Hanna Olsson hur alla hennes känslor väller fram. Hon skriver att hon vill gråta och förbanna och att hon känner intensiv vrede över ett samhälle som gör människor så illa.

Hanna Olssons analysmetod är något speciell. För att komma fram till vad prostitutionen »egentligen» är använder hon sina egna känslor. När hon kommer hem från sitt möte med Karin skriver hon att hon tar ett glas vin och vill gråta igen. Hon förstår då att hennes motstånd handlar om att prostitutionen är »kvinnoförtryckets absoluta utpost». Det hon måste göra är att ta in i sin kropp att vad »det här jävla jobbet handlar om» är de yttersta formerna av förtryck och exploatering.

När Hanna Olsson själv känner sig hotad och känner en »jämn ström av rädsla» menar hon att detta väl överensstämmer med sexsäljarnas rädsla. Eftersom vad som helst kan hända när som helst lever kvinnorna hela tiden på sin vakt, men denna rädsla är omedveten för sexsäljarna, menar hon, det är inte en känsla de själva känner.

När hon själv isolerar sig och inte kan förmedla till andra hur hon egentligen mår och inte hittar övergångar mellan sitt arbete och det »vanliga livet», skriver hon att hon förstår hur kvinnors liv påverkas av prostitutionen. De kan inte berätta vad de gör för andra. De lever oregelbundet och har ingen gemenskap med andra – samtidigt som de har en klarsyn eftersom de genomskådat dubbelmoralen i samhället. Hanna Olsson konkluderar därför att sexsäljarna utvecklar två »jag» som måste hållas isär, ett prostitutionsjag och ett eget jag.

Hanna Olsson berättigar denna analysmetod på följande sätt. Det är närheten till kvinnorna som hjälper henne att vara objektiv, inte distansen, för genom att vara nära bryter hon mot de sociala lagar som upprätthåller ojämlikhet. Distans gör det lättare att ha ett hierarkiskt tänkande kring människors värde, menar hon, men när denna gräns upphävs kan man få ny kunskap om människor och sociala fenomen. Balansgången är inte helt enkel. För hon måste identifiera sig med de hon möter, ta

in det de berättar och sedan behålla sitt eget perspektiv och bearbeta och sortera sina känslor hos en handledare.

Helt olika slutsatser

Jag vet inte om personlig stark affekt är en tillförlitlig grund att basera en analys av prostitutionens sanna väsen på, men jag kan hålla med om att det går att få ny kunskap genom att vara känslomässigt nära andra människor. Samtidigt är det viktigt att komma ihåg att »rörligheten» ofta bara går åt ett håll, det är den mer privilegierade som kan röra sig nedåt i hierarkin, inte tvärtom. Frågan är därför hur pass »överskridande» det är när en myndighetsperson intervjuar en sexsäljare – som dessutom får betalt för att bli intervjuad.

Jag kan inte heller påstå att det går att erhålla någon som helst objektiv kunskap i den här processen. För hur mycket närhet eller distans det än funnits är och förblir den egna förståelsen och tolkningen subjektiv. Se bara på vilka olika slutsatser Hanna Olsson och jag dragit. Sexsäljarnas berättelser väckte till liv gamla kvinnoerfarenheter inom henne, skriver hon, som spelet mellan könen, kvinnors feighet och underkastelse inför män och deras auktoritet, rädslan att stå upp för sig själv och sina åsikter och »den plågsamma insikten om att kvinnoförtrycket också hålls kvar av kvinnor själva». När jag lyssnade på sexsäljare hörde jag däremot kvinnor som bröt mot gamla kvinnomönster. De tog kommandot över männen, ibland genom att spela roller, ibland inte. De satte starkare och tydligare gränser gentemot sina manliga kunder än några andra kvinnor jag någonsin mött. De var inte rädda för att stå upp för sig själva och uttrycka sina åsikter, tvärtom. Och det som var plågsamt för mig att inse var att välmenande feminister deltar i förtrycket av kvinnor som säljer sex.

Hanna Olsson menar att det i det »kreativa spänningsfältet»

mellan den som intervjuar och den som blir intervjuad kan »blixtra till» och nya insikter erhållas. Och visst kan det »blixtra till» emellanåt men det innebär inte att den där blixten är en sanning eller en insiktsfull insikt. Hanna Olsson skriver att hon kom på att prostitutionen inte var ömsesidig utan en »ensidig onaniakt» i just den stund hon förstod att den viktigaste frågan i avtalet mellan sexsäljare och kund handlade om vad sexsäljaren *inte* ställde upp på. Kvinnan försöker med alla medel »skydda sig från mannens användande av henne genom att inte mentalt närvara, inte tillåta kyssande eller annan intim beröring». Problemet med den slutsatsen är att detta inte är allas sexsäljares gränser, det finns de som gärna kysser sina kunder och är närvarande (inklusive kvinnor som Hanna Olsson själv träffat). Så när de där »blixterna» kommer gäller det att jämföra det med det empiriska underlaget. Det går också att tolka icke-kyssandet och gränserna på ett helt annat sätt – en professionell hållning som sexsäljare utvecklar i relation till sina kunder. Alla som arbetar nära människor måste sätta gränser för att kunna göra ett bra jobb, något Hanna Olsson själv gör.

Tillsammans med sina kollegor slog Hanna Olsson fast att sex i prostitutionen är en »renodlad bild» av den patriarkala sexualiteten och att själva prostitutionen är den yttersta formen för de traditionella könsrollernas sexuella innebörd, mannen är subjekt och kvinnan objekt, kvinnan finns till för mannens lust och inte sin egen.²³Huruvida den beskrivningen av sexualitetens innebörd mellan män och kvinnor stämmer låter jag vara osagt, men min slutledning är att prostitution är ett mångfacetterat fenomen som bär på många olika innebörder för parterna som är i den och för de som betraktar den.

Rapporter och böcker

I de texter om prostitution som producerats sedan dessa prostitutionsprojekt återkommer samma problematiska teman, nämligen:

- Materialet baseras på ett begränsat underlag, en viss kategori prostitution och sexsäljare.
- Sexsäljares egna åsikter och analyser exkluderas.
- Författarna har en negativ förförståelse till prostitution, vilket påverkar tolkningar och analyser.
- Från att beskriva *en* av de dynamiker som kan förekomma i prostitutionen görs detta till *hela* prostitutionen som företeelse.
- Dramaturgin i texterna är manipulativ.
- Besvärlig empiri ignoreras eller görs behändig.

Underlaget

Ett av de allra största problemen med den svenska prostitutionsforskningen är dess underlag. I Malmöprojektet intervjuades enbart de som ville sluta sälja sex (eller som övertalades till det eller som låtsades vilja göra det) och i den första prostitutionsutredningen intervjuades framför allt unga missbrukare. De flesta befann sig i gatuprostitutionen.

Inför sexköpslagen tillstod både regeringen och utredaren att det begränsade underlaget var ett problem. Vid den tiden uppskattades kvinnor i gatuprostitution vara 650 i Stockholm, Göteborg, Malmö och Norrköping.²⁴ Ungefär hälften av dessa bedömdes vara beroende av narkotika.²⁵ De som arbetade inomhus uppskattades till det dubbla eller det tredubbla. Man trodde att det totalt fanns 2500–3000 kvinnor som sålde sex i prostitutionen.²⁶

Men myndigheter hade inte kunnat nå vad som bedömdes vara majoriteten av sexsäljare. Förutom kvinnorna som arbetar inomhus, var detta olika grupper i gatuprostitutionen, som kvinnor med utländsk härkomst (ca 20–30 procent) och psykiskt sjuka eller »förvirrade» kvinnor (ca 10–20 procent).²⁷

Den överväldigande majoriteten av den totala andelen kvinnor som säljer sex har alltså inte studerats och då finns inte ens andra konstellationer av prostitution medräknat som män som säljer till män, män till kvinnor, kvinnor till kvinnor eller transpersoner som säljer sex.

Trots att det inte gått att kartlägga varken struktur och innehåll på till exempel inomhusprostitutionen och trots att man säger att man inte vet så mycket om denna typ av prostitution sägs bland annat skadorna till följd av inomhusprostitutionen »ha giltighet också när det gäller andra prostitutionsformer».²⁸

Avsaknad av sexsäljares röster

Som jag nämnt tidigare finns inte sexsäljares egna åsikter med i någon av de prostitutionsutredningar som gjorts. De har inte heller suttit som sakkunniga och inte varit remissinstans. Inte heller har sexsäljare varit delaktiga i de fyra myndighetsrapporter som gjorts efter sexköpslagens införande.

Ett år efter sexköpslagen gjorde Brottsförebyggande Rådet en kartläggning av tillämpningen av lagen för att undersöka vilka problem som uppstått. Rikspolisstyrelsen fick till uppdrag att göra en praktisk utvärdering av tillämpningen av lagen efter två år och föreslå till metodutveckling i polisens arbete mot prostitution.²⁹ Socialstyrelsen som har till uppgift att samla kunskap om prostitutionens utveckling och omfattning har gjort två rapporter, år 2000 och år 2003.³⁰

Myndigheterna använde en rad olika informanter för att få

fram den information de behövde – poliser, åklagare, socialarbetare, sjukvårdspersonal och frivilligorganisationer som arbetar mot prostitution. Men ingen intervjuade sexsäljare. Socialstyrelsen talade dock med inte mindre än nitton sexköpare i sin första rapport, vilket motiverades med att det är de som »allra mest» berörs av lagen. Under två rubriker, »Köparens åsikter om lagen» samt »Köparens tankar om kriminalisering», framkommer att de frågat *sexköparna* hur de tror att de sexsäljande kvinnornas liv påverkats av lagen. I den andra rapporten hade de med *en* kvinna som själv sålde sex. Orsaken till varför de bara intervjuat en kvinna motiverades med att de inte kunnat få tag på fler och att möten blivit inställda i sista stund.

Inte heller i den stora sexualbrottsutredningen från år 2001, som bland annat hade till uppdrag att undersöka om skadliga effekter av sexklubbar kunde undvikas på något sätt, finns några sexsäljare med. Utredarna gjorde studiebesök på några stripteaseklubbar men talade inte med någon av stripteasedansöserna utan drog sina konklusioner utifrån sina egna observationer.

I den socialdemokratiska regeringens omfattande kampanj mot prostitution och trafficking som startade år 2002 har inte heller svenska sexsäljares åsikter kommit fram, förutom enstaka kvinnor som slutat sälja sex och aktivt deltar i kampanjen. I en lång lista över personer och organisationer som kallades till en hearing inför en stundande regeringskommitté om åtgärder mot prostitution återfanns inte heller någon. Och i stället för att uppmuntra att sexsäljare blir hörda motverkas detta direkt av regeringens jämställdhetsenhet. Under en konferens i Piteå våren 2004 förbjöds en stortingspolitiker från Norge att ta med en sexsäljare, vilket motiverades med att konferensen inte var till för sexsäljare, utan bara för de som arbetar med frågan professionellt(!).³¹

I ett forskningsprojekt som Sven-Axel Månsson och en kol-

lega gjort intervjuades dock ett flertal sexsäljare. Projektet handlade om hur och varför kvinnor *slutat* sälja sex.³²

Exempel och dramaturgi

I stället för sexsäljares åsikter skildras deras oftast tragiska liv, och det i ödesmättade toner. Avhopparnas bok *Prostitution. Beskrivning, analys, förslag till åtgärder* inleds med en lång berättelse av en kvinna som varit utsatt för fasansfulla saker i barn- domen och i prostitutionen. I den senaste prostitutionsutredningen finns kapitlet »Bilder från verkligheten». Där står att få har skildrat kvinnan i könshandeln som människa. »Vem är hon och hur ser hennes bakgrund ut, vilka framtidsdrömmar har hon?» undrar utredaren. Därefter kommer fyra berättelser. Samtliga från gatuprostitutionen, tre av kvinnorna var narkotikaanvändare och den fjärde drack mycket som tonåring. Alla hade blivit illa behandlade som barn och vuxna.

Den första berättelsen avslutas med att sexsäljaren hittats mördad på en parkeringsplats – naken, strypt och knivskuren. Den andra är kvinnan som inte använder narkotika. Hon säger att hon vill sluta med prostitutionen eftersom det är tungt och svårt att gå på gatan. Hon tycker att alla tittar på henne och hon går allt mer sällan ut i dagsljus. Den tredje avtjänar ett narkotikabrott, har just blivit drogfri och hoppas få komma till samma behandlingshem som sin man för att reda ut deras liv. Den fjärde är den enda som inte säger sig ha något emot vare sig prostitution eller narkotika, men hennes berättelse avslutas med ett citat där hon säger att hon inte kan komma närmare botten, att hon inte har något mer att förlora och att hon inte minns vad hon en gång hade för drömmar.³³

Samma grepp använder journalisterna Cecilia Bodström och Helena von Zweigbergk i sin bok om prostitution på 1990-

talet. Nästan en tredjedel av den första hälften av boken beskriver en kvinna vars uppväxt var »präglad av försummelse, svek och övergrepp» och som mår mycket dåligt av prostitutionen.³⁴ De fyra andra svenska kvinnor som kommer till tals i slutet av boken har alla slutat sälja sex och skadats av prostitutionen – tre av dem har varit drogmissbrukare. De samtal journalisterna hade med Lilian Andersson är inte alls med. Vilket större underlag de baserar sina generella uttalanden om sexsäljare på är svårt att veta eftersom de inte redogör för hur många de träffat och det är bara ett fåtal som kommer till tals i boken. Däremot skriver de att de har samtalat med ett 70-tal sexköpande män varav flera får utrymme.

Louise Eek är den före detta sexsäljare som blivit mest känd under den tredje vågens porr- och prostitutionsmotstånd. Hon har i sina två böcker och en rad artiklar berättat om sin svåra uppväxt, våldtäkt, fosterhem, sjukdomar och negativa erfarenheter av att sälja sex inom striptease.³⁵

Det finns ingen anledning att betvivla Louise Eeks erfarenheter. Problemet är sättet hon själv och andra använder erfarenheterna på. Det hon upplevt generaliseras till att gälla alla kvinnor i sexbranschen. Hon hävdar att det inte finns någon kvinna som säljer sex av fri vilja eller som mår bra av det eftersom hon inte gjorde det. De sexsäljare som är av annan åsikt bemöter hon också med att hänvisa till den egna erfarenheten. När hon möttes av kritik under tiden hon sålde sex avfärdade hon det med att hon ju tjänade mycket pengar. Men det var bara ett försvarstal, säger hon i dag, i själva verket mår hon dåligt – och menar att så även är fallet för alla andra sexsäljare.³⁶

I tidningsartiklar om prostitution är det ovanligt att journalisten har en neutralt undersökande eller positiv hållning till prostitution. Detta är något som märks i dramaturgi och bildval. Beteendevetaren Louise Persson som undersökt artiklar och notiser om prostitution i *Dagens Nyheter* och *Svenska Dag-*

bladet mellan åren 1998 och 2005 menar att miljö- och människobeskrivningarna är ensidiga, negativa, överdrivna och grundar sig på substanslösa källor. Bilder visar ofta mörka, regnvåta gator där en anonym och lättklädd kvinna lutar sig över en bil. I de flesta fall framställs också sexsäljarna stereotyp. Louise Persson visar i sin rapport att sexsäljare beskrivs som offer och att de som själva kommer till tals antingen faller i kategorin *fri från* prostitution eller *fast i* prostitution.³⁷

Hantering av besvärlig empiri

Sättet som prostitutionsmotståndare hanterar empiri som motsäger deras teser är snarlikt det sätt som besvärliga pornografiska bilder hanteras. De ignoreras eller görs behändiga via en rad manövrar.

I avhopparnas prostitutionsbok finns flera uttalanden av sexsäljare som motsäger deras teser, som att de ser på prostitutionen som ett arbete, att de tycker att transaktionen innehåller mer än sex och det är de själva som har makt över männen. Detta kommenteras över huvud taget inte. I Louise Eeks böcker finns också flera uttalanden som motsäger hennes teser, uttalanden både av henne själv och av andra kvinnor där det kommer fram att prostitutionen inte alltid är så dålig, vilket lämnas utan kommentar.

Cecilia Bodström och Helena von Zweigbergk tvingas dock förhålla sig till de sexsäljare de träffat i Nederländerna och Norge som hävdar att det är en profession att sälja sex och att de hanterar arbetet känslomässigt genom att skilja mellan egna känslor och det som sker mellan dem och kunden. Journalisterna vidhåller dock att prostitutionen är dålig för kvinnornas känsloliv med hjälp av ett essentialistiskt resonemang inspirerat av Hanna Olsson. Även om kvinnor utvecklar system för att be-

vara eller återupprätta sin integritet så är det ett bräckligt sådant, skriver de. Kropp, känslor, kärleksliv och själ hänger ihop och att dela upp sig i två delar tär. En i grunden »oönskad invadering av kroppen gnager på själen».³⁸

Socialarbetarna och forskarna som skrev en bok om sexköpare under mellanperioden på 1990-talet har också problem att jämk material med teori. Först hävdar de att sexhandeln i ett patriarkalt samhälle »naturligtvis» är ett uttryck för ojämlik maktfördelning mellan män och kvinnor för att meningen därpå skriva att de män de intervjuat inte gett uttryck för några särskilda behov av makt i fysisk eller psykisk mening. Snarare har de fått intryck av att »männen i ett tillstånd av vanmakt kommer till de prostituerade kvinnorna med sina bekymmer, sina problem, sin ömklighet och utsatthet», »avklädda och sårbara» och »med sin impotens». Inkongruensen fortsätter när de skriver att vanmakt inte behöver innebära att mannen är »ofarlig och harmlös» utan det kan »snabbt kan slå över i aggression och yttra sig i fysiskt och psykiskt våld om mannen inte blir tillfredsställd eller om något störande inträffar». Men i nästa mening skriver de att de inte har kunnat konstatera att någon av männen har uppträtt våldsamt i prostitutionssammanhang, och även om det är möjligt att någon undanhållit dem denna typ av erfarenhet har de inga direkta misstankar mot någon.³⁹

RFSU som haft terapeutisk mottagning för kvinnor som säljer sex har ett intressant material eftersom kvinnorna inte sökte hjälp för prostitutionen utan för att de kände sig deprimerade eller tyckte att de levde i destruktiva förhållanden. De var inte heller drogberoende och hade inga problem att försörja sig på andra sätt. Nästan hälften av kvinnorna hade högskoleexamen och många hade fast anställning eller var studerande.

Ett tema hos kvinnorna var att de kände sig åtrådda när de sålde sex och att de kände makt och kontroll över sin kropp och männen. De kunde välja och säga ja eller nej. I den rapport som

RFSU publicerade om detta arbete förklaras kvinnornas upplevelse av makt som ett sätt att komma ifrån en känsla av total maktlöshet. Maktkänslan är »självklart» en psykologisk försvarsstrategi som reaktion på en känsla av vanmakt.⁴⁰ Prostitutionstillfället fungerar för båda parterna som »ett tillfälligt anti-depressivt medel som dövade deras outhärdliga känslor av till exempel tomhet eller depressivitet».⁴¹

Terapeuterna har ett individualpsykologiskt perspektiv, en traditionell sexualmoral och en negativ förförståelse till prostitution, vilket påverkar deras analys. Legalisering och synen på prostitution som vilket yrke som helst anser de vara en »otäck» utveckling eftersom man inte ska stödja ett synsätt som »frikopplar intimitet och ömsesidighet från sexualitet». Men kanske är också analysen av kvinnornas maktkänsla påverkad av andra faktorer. När Gunilla Ekberg på jämställdhetsenheten fick veta att rapporten innehöll paragrafer där sexsäljarna sade att de kände makt krävde hon att dessa skulle tas bort.

Precis som bögpörr ställer man-till-man-prostitution till besvär. Utredare Inga-Britt Törnell hanterar det genom att hävda att samkönad prostitution är bättre än heterosexuell dito eftersom den innehåller mer känslor av ömhet, ömsesidighet och är ett sätt för de manliga homosexuella sexsäljarna att tjäna pengar – något hon menar aldrig är fallet för kvinnor som säljer sex.⁴²

Att manlig homosexuell kommersiell sex anses vara bättre än heterosexuell kan bero på att prostitutionsmotståndare vinnlägger sig om att inte verka fördomsfulla och stöta sig med homosexuella män inom sexualpolitiken. Men framför allt beror det nog på att detta anses vara mindre moraliskt förkastligt. Eftersom alla parter är män antas ingen kunna bli utnyttjad, män tillskrivs ju större tillförlitlighet och sexuell agens än kvinnor. Detta gör att när män ägnar sig åt aktiviteter som finns långt ner i sexhierarkin höjs statusen på handlingen, trots att handlingen är samkönad vilket normalt sett placeras under hetero-

sexuell aktivitet. Manlig prostitution kan därför anses handla om njutning och affärsverksamhet medan kvinnlig dito är uttryck för känslomässig störning.⁴³

Prostitutionsgrupper och sociala myndigheter har gett ut några skrifter som bekräftar vanliga negativa föreställningar om prostitution och sexsäljare.⁴⁴ Det finns dock ett undantag. Socialtjänsten i Stockholm gav i slutet av 1980-talet ut en rapport där en socialarbetare hade intervjuat närmare tjugo sexsäljare och fått helt andra resultat⁴⁵:

- Prostitutionen kan se mycket olika ut och fylla olika funktioner i sexsäljarens liv. Den kan vara en del av en yrkes- och/eller social identitet eller separerad.
- Oavsett funktion är prostitutionen ett sätt att försörja sig på. Kvinnor som missbrukar vill inte vara beroende av män medan andra vill uppnå ett allmänt ekonomiskt oberoende.
- Kvinnorna såg prostitutionen som ett yrke där de använder strategier för att definiera affärsrelationer och om kunden bröt mot avtalet försvarade de sig.
- Kvinnorna tyckte att gatuprostitutionen till skillnad mot den inomhus innebär större risker, men att alla (även de som använde tunga droger) försökte bibehålla förmågan att bedöma kunder och undvika farliga situationer.
- Sexsäljarnas egna upplevelser av prostitutionen var inte att de förnedras och utnyttjas av kunderna, tvärtom uppfattade de sin position som överlägsen så länge kunden höll sin del av avtalet.

Trots att det är den enda myndighetsrapport om kvinnor i prostitutionen som gjorts sedan de två forskningsprojekten från början av 1980-talet nämns den aldrig av skribenter, forskare, politiker eller i media.

Ignoreras gör också all internationell forskning som utma-

nar den svenska synen på prostitution. Ett exempel är den norska sociologen May-Len Skilbreis arbete som jag redan nämnt, men inte heller refereras till de amerikanska sociologerna Wendy Chapkis och Elizabeth Bernstein som gjort olika fältarbeten bland sexsäljare och sexköpare i USA och Nederländerna.

Studier som tydligt visar hur komplex prostitution är när komponenter som kön, etnicitet och region tas med – som Don Kulicks fältarbete bland brasilianska transgender sexsäljare eller artiklarna i antologin *Global Sex Workers. Rights, Resistance, and Redefinition* – ignoreras också.⁴⁶

I stället refereras och rekommenderas enbart texter som producerats av radikalfeminister engagerade i kampen mot prostitution. Den omfattande kritik som riktas mot dessa nämns inte och ibland innehåller referaten direkta felaktigheter – felaktigheter som sedan tas som intäkt för att den svenska prostitutionspolitiken är den allra bästa.⁴⁷

Att göra kvinnan till hennes kön

Forskarna och ideologerna från den första vågens porr- och prostitutionsmotstånd ville skifta fokus från kvinnan i prostitutionen till mannen – en intressant och välbehövlig intention. Tidigare blev bara kvinnan i prostitutionen skuld- och skambelagd medan mannen gick fri. Men skiftet har fått konsekvenser för hur kvinnan i prostitutionen uppfattas.

Hanna Olsson, som var en av de första att kalla prostitution för en mans onani i ett kvinnosköte, påstår att kvinnan i prostitutionen är objektet, att hon »symboliserar – fittan – det föraktade och samtidigt åtrådda könsorganet».⁴⁸ Men man kan undra för vem sexsäljaren symboliserar sitt kön? Inte för sexköpare, för det är många män som köper något annat än bara tillgång till ett sköte. Inte för sexsäljarna själva, för de ser sig själva

som mycket mer än så. Nej, det är för betraktaren, för forskaren och prostitutionsmotståndaren, som sexsäljaren är objektet och könet. Hanna Olsson går så långt att hon hävdar att »horan» inte ens existerar och uppmanar andra att inte använda ordet, för att använda det är att begå våld och att göra någon till en icke-människa.⁴⁹

I samma anda vänder sig nutida prostitutionsmotståndare mot uppfattningen att det är ett yrke att sälja sex. Som jag visade i kapitel 1 det anses ju vara ett tillstånd eller något hon »drabbas» av. Regeringsrådgivare Gunilla Ekberg betonar till och med att hon använder ordet prostituerad kvinna i verbform för att klargöra att prostitution är något som görs av någon mot någon annan.⁵⁰

Här blir det tydligt vem som betraktar vem och vem som anser sig ha rätten till analyser och definitioner. Det är den normativa individen, den som själv inte är »hora» som är expert och som betraktar avvikaren. Det är också betraktaren som bestämmer vilka termer som ska användas och vad de betyder.

Men mest problematiskt ur ett feministiskt perspektiv är att kvinnan i prostitutionen på det här sättet reduceras till blott och bart sitt kön. Hon uppfattas inte vara ett subjekt, en handlande och tänkande människa som är förmögen att fatta egna val. Allt det hon *gör* osynliggörs. Reduceringen förstärks när prostitution kallas för *kvinnohandel*, *könshandel* och jämförs med organhandel.⁵¹ På detta sätt suddas gränsen ut mellan vad som är en kvinna, vad som är en kropp och vad som är ett kön. En kvinna som säljer sex är bara sitt könsorgan.

Sexsäljare görs alltså, precis som kvinnorna i porren, till passiva varelser, objekt och kön – av forskare och prostitutionsmotståndare. En reduktion som paradoxalt nog är precis vad manliga sexköpare anklagas för att ägna sig åt.

Trygghet, horor och feminism

Det är sannerligen inte lätt att föra fram avvikande åsikter om porr och prostitution i Sverige.

Göran Eurenus – den vänsterpartist som spelade in porrfilm och blev utesluten ur sitt parti – är ganska välkänd, men inte många känner till den kvinnliga kristdemokrat som fick lämna alla sina politiska poster och inte kunde kandidera till riksdagen efter att hon föreslagit att porr skulle visas i tv på lördagar (i syfte att inspirera till ökat barnafödande).¹

Det finns också en manlig moderat riksdagsledamot som tyckte att det kunde vara en ganska bra idé att legalisera prostitution, men han blev bemött med ett sådant gigantiskt motstånd att han svor på att aldrig igen uttala sig i kontroversiella frågor. Och när »Jesus från Soppero», den frispråkige tidigare socialdemokraten Lars Törnman från Kiruna, vågade sig på att säga vad han tänkte om norrländska mäns behov av att köpa sex från ryska kvinnor, möttes han av massundertecknade protestartiklar som fick till och med honom att tystna.²

Inte heller är det lätt för journalister som försöker föra fram andra perspektiv. Den luttrade reportern Mattias Andersson, som ofta befunnit sig i hetluften med sin kritiska bevakning av näringslivet, blev chockad när han gav sig i kast att skriva om porr. Aldrig hade han fått så mycket varningar, förtäckta och öppna hot – av politiker och anti-porraktivister. En annan journalist som skrev positiva kommentarer om en kontroversiell historisk avhandling om prostitution i mitten av 1990-talet blev

uppkallad till chefen och förbjuden att skriva mer på temat. Och en kvinnlig journaliststuderande som ville skriva sitt examensarbete om en kvinna som sålde sexvideor och bilder på sig själv på Internet blev plötsligt klassens svarta får när det stod klart att kvinnan inte såg sig själv som ett offer, vilket var vad studenten ville betona.

Tidnings- och tv-redaktioner som vågar presentera alternativa perspektiv råkar ut för kraftfulla protester. Detta fick *Dagens Nyheter*s Jörgen Eriksson erfaras på 1970-talet när han kritiserade kvinnorörelsen för att svika sexsäljare och sedan lät sexsäljare komma till tals.³ Att artiklar publicerats på *Expressens* debattsidor de senaste åren, där själva porr- och prostitutionsmotståndet kritiserats, har skakat om. Att publicera dylikt material är ett hot mot demokratin menar skribenter på samma tidning.

Listan kan göras längre och även inkludera myndighetspersoner. När sexköpslagen introducerades omplacerades de socialarbetare som tidigare arbetat i Stockholms prostitutionsgrupp och som varit öppna och kritiska till lagen. Flera hamnade bakom tomma skrivbord.

Regeringens jämställdhetsenhet har också agerat när saker inte gått deras väg. Efter att *Rapport* hade sänt ett kort nyhetsinlägg om en uppsats där jag visade hur situationen för sexsäljare försämrats sedan sexköpslagen infördes fick reportern ett telefonsamtal från en rasande pressekreterare. Eftersom jag var debattör saknade min forskning all trovärdighet, hur kunde de sända ett sådant inlägg? Reportern sade att hon aldrig varit med om något liknande.

Makthavare vill inte ha den rådande politiken ifrågasatt. Via Mona Sahlin lät den socialdemokratiska regeringen meddela att de inte tillåter en utvärdering av sexköpslagen. Det skulle i praktiken vara ett ifrågasättande. Lagen hade kommit för att stanna. Eventuella protester förekom hon genom att retoriskt

fråga »vem skulle få för sig att utvärdera och därmed ifrågasätta lagarna som förbjuder misshandel, rån och våldtäkt?»⁴

Inte heller är det lätt för manliga akademiker som kritiskt analyserar det svenska prostitutionsmotståndet. När Don Kulick presenterar sin forskning om bilden av sexköpare får han ofta frågan vad hans egen »agenda» är och om han själv har köpt sex.⁵ Och det är svårt för akademiker att granska den svenska prostitutionspolicyn. Regeringens jämställdhetsenhet svarar inte på mejl och brev från kritiska forskare. Andra har väntat i över tre år på att få intervjua personalen. Möten skjuts gång på gång upp.

Med straff och reaktioner som dessa är det inte undra på att inte fler människor säger emot och utmanar de rådande uppfattningarna om porr och prostitution. Men det är också de kraftfulla och känsloladdade reaktionerna som är intressanta. Det var de som fick mig att undra varför feminister inte kunde hantera de frågor jag ställde om sex, makt och våld och som gjorde att jag började undersöka vad som doldes bakom det svenska motståndet mot porr och prostitution. Det som jag så småningom förstod var att känslorna, de ohållbara argumenten och paradoxerna berodde på underliggande normer och föreställningar om sex, kön och svenskhet. När porr- och prostitutionsmotståndet utmanas, utmanas inte bara dessa normer utan även många olika maktpositioner.

Förutom detta tror jag att de kraftfulla reaktionerna också beror på något annat, något som är fundamentalt i nästan varje kvinnas liv – en vilja och önskan att känna sig trygg, fri från rädslan att utsättas för sexuella övergrepp. Önskan om trygghet ligger också på en nationell nivå.

Att skapa trygghet

Som jag diskuterat tidigare, i kapitel 7, är en av de saker som svensk policy kring kommersiell sex »gör» att skapa en känsla av svenskhet och nationell identitet. Det är därför svenska politiker är så stolta över sexköpslagen och så gärna vill exportera den till andra länder.

De hätska angrepp på länder som har en annan prostitutionspolicy än den svenska – legalisering anses ju vara »cynisk» och »absurd» och man vill bojkotta idrottsengagemang i dessa länder – kan förstås ur en nationell vinkel.⁶

Don Kulick noterar det anmärkningsvärda i att prostitution upptar så mycket plats i massmedier och politiska utlägg samtidigt som det är så relativt få som säljer sex i Sverige. Dessutom står lagstiftningen kring prostitution i motsättning till övriga trender inom EU. Innan Sveriges inträde i EU porträtterades sexsäljare i medier som att de förkroppsligade just de kvaliteter man trodde skulle karaktärisera Sverige i relation till EU, som ett litet svagt och oskyldigt offer som riskerar att bli exploaterat av en smutsig maskuliniserad utlänning. Med hjälp av skrämmande bilder målades Sverige upp som penetrerat på alla fronter och det enda skyddet var en strikt prostitutionspolicy.⁷

Kulicks tes verkar stämma med materialet jag undersökt. I den senaste prostitutionsutredningen står att andra europeiska länders politik skulle få till konsekvens att prostitutionen skulle »normaliseras» i Sverige. Sverige ansågs därför stå vid »skiljevägen» för att släppa »de destruktiva krafterna lösa eller att kraftigt markera att detta är oacceptabelt och oförenligt med vårt lands kultur».⁸ I sammanhanget passar också Gayle Rubins dominoteori väl in, det gäller att dra en skarp gräns så att något obehagligt inte slinker över. Sverige och svenskarna måste skyddas från farliga idéer.

Men för att ytterligare förstå vilket hot andra länders politik,

och även kommersiell sex i sig, anses utgöra måste också en annan aspekt in. Retoriken är inte begränsad bara till prostitution eller bara till tiden strax innan EU-inträdet. Redan den första vågens aktivister på 1970-talet beskrev porrindustrins och prostitutionens inflytande som att det »tränger in» i alla viktiga delar av samhället och påverkar alla människors attityder och värderingar. Det är en väldig »motkraft» till alla »framsteg» som nåtts vad gäller en öppnare syn på sex, erotik och samlevnad.⁹ Inte heller är det bara EU som upplevs hotfullt. En krönikör menar att när ordet »sexarbete» börjar användas på allvar i Sverige handlar det inte längre om ett språkbruk utan om ett tankegodis, en idé som gör honom illa till mods. Det är som »Världsrymden anfaller».¹⁰ Men framför allt, faran som kommersiell sex uppfattas utgöra finns också på ett konkret, fysiskt plan för kvinnor.

Under ett seminarium mot legalisering av prostitution hävdade Gunilla Ekberg att män använder »kvinnor och flickors kroppar, vaginor, anus, munnar för sina sexuella nöjen och som ejakulationskärl, om och om och om igen».¹¹ De två redaktörerna på den feministiska tidningen *bang* som skrev om prostitution ansåg att kvinnor mår dåligt av sexuella handlingar som de egentligen inte har lust med – eftersom det handlar om »att låta sig penetreras».¹² Medlemmar ur Nätverket mot porr och prostitution anser att kvinnor som säljer sex ofta mår fysiskt illa, vilket inte är svårt att förstå om »man inser hur många gånger per dag de penetreras».¹³ Och när skribenten Louise Eek argumenterar mot prostitution ställer hon en retorisk fråga och undrar om det skulle »vara okej om det var din kropp, dina kroppsöppningar eller din själ som skulle penetreras för pengar».¹⁴ Till och med professor Sven-Axel Månsson hävdar när han argumenterar mot legalisering att det aldrig är ett nöje för kvinnor att sälja sex, eftersom det är »olustigt» att ha »tio, femton manslemmar i sin kropp varje dag».¹⁵

Penetration kan vara en invaderande upplevelse för individer, men jag tror att avogheten mot de penetrerande momenten i kommersiell sex mer har att göra med upplevelser av fara på underliggande symboliska och kollektiva nivåer. För just det som går in i och ut ur kroppen, och behov av att kontrollera detta, är ofta metaforer för andra större skeenden i samhällsgruppen. I det här fallet skulle det handla om det hot som en omvärld i förändring utgör, men även om en särskild fara för kvinnor.

Trygghet för kvinnokollektivet...

Det var inte förrän jag läste vad Carol Vance skrivit om en kulturell överenskommelse kvinnor tvingats göra med män som jag på djupet kunde förstå, och sympatisera med, den feministiska kampen mot kommersiell sex och de sätt den förs på.

Vance menar att på grund av kulturella föreställningar som finns om manlig sexualitet och kvinnlig försvarslöshet har kvinnor tvingats till ett köpsläende som fått konsekvenser både för privatlivet och den feministiska sexualpolitiken. Mannens sexuella natur anses ju inte bara vara aggressiv, den anses dessutom vara okontrollerbar och något som kan tändas vid minsta lilla tecken på kvinnligt begär. Och eftersom kvinnor inte anses kunna freda sig själva, utan måste förlita sig på manligt beskydd, har ett mycket specifikt kulturellt system utvecklats. Om kvinnligt sexuellt begär förorsakar manligt våld kan begäret helt enkelt inte visas. Och om kvinnor är »bra», det vill säga sexuellt försiktiga, beskyddar män dem. Om de däremot inte är bra kan män förgripa sig på dem och bestraffa dem.

Det här menar Vance har lett till att den kvinnliga sexualiteten blivit hänvisad till kulturellt säkra områden som äktenskap och kärnfamilj. Även om gränserna har omförhandlats, och i

dag även inkluderar icke-reproduktiv heterosexualitet, kan avvikelser från statusen som en »bra» kvinna fortfarande ses som en inbjudan till och rättfärdigande av övergrepp.

Trots att många kvinnor anser att denna ordning är orättvis, ologisk eller kvinnoförnedrande så är de ändå styrda av den, menar Vance. För kvinnor, som har lärt sig av sina mödrar att hålla sina kroppar utom främlingars räckhåll (genom att, som hon säger, hålla klänningen nere och byxorna uppe), upplever sina egna sexuella impulser som farliga. Det är ju dessa impulser, om de levs ut, som kan få dem att träda ur den trygga sfären för den kvinnliga sexualiteten och därigenom indirekt framkalla det manliga sexuella våldet.

Inom ramarna för denna överenskommelse måste kvinnor dessutom begränsa *mäns* sexuella impulser då dessa i sig utgör en fara för kvinnor. Kvinnor blir i och med denna resonemangskedja förmyndare för mäns beteende och får ett stort ansvar; de måste både styra sin egen sexualitet, men även dess offentliga uttryck. 1800-talets feminister utvecklade därför asexualitet som ett positivt val för kvinnor. Genom kvinnlig passionslöshet och manlig återhållsamhet skulle manliga sexuella privilegier utmanas. Men detta blev problematiskt under den andra vågens feminism som krävde sexuell självständighet för kvinnor – vilket medförde att kvinnor fick minskat manligt »beskydd» och fick många kvinnor att känna sig mer exponerade och sexuellt sårbara. Och den radikalfeministiska anti-porrörelsen gjorde ingenting för att utmana det här systemet, betonar Vance, tvärtom. När den dominerande kulturella ideologin exploaterade hotet om sexuell fara för kvinnor svarade anti-porrörelsen med att kräva sexuell trygghet för kvinnor genom att försöka kontrollera offentliga uttryck för manlig sexualitet, som att få bort pornografin.¹⁶

På precis samma sätt tror jag att det starka motståndet mot kommersiell sex i Sverige kan förklaras. Porr, prostitution och

striptease framställs som former av offentliga uttryck för manlig sexualitet som i sig anses vara och förorsaka mäns våld mot kvinnor.

Att denna politik fått så starkt fäste just i Sverige beror nog på den tre decennier långa kampen mot kommersiell sex där i stort sett alla ideologiska inriktningar, förutom de mer konsekvent liberala, varit engagerade. Men det beror nog också på den koppling som Roks tidigt lyckades göra mellan kvinno-
misshandel, porr och prostitution, deras politiska lobbyism och kvinnojoursrörelsens stora genomslagskraft på lokal nivå. Eftersom vi har så stor andel kvinnor i riksdagen kan kampen mot kommersiell sex också ske från parlamentarisk nivå. Slutligen finns i Sverige en tradition som säger att om en grupp människor inte uppfattas kunna skydda sig själva måste staten och dess representanter träda in. Så om kvinnor inte själva anses vara kapabla att freda sig måste de feministiska policy-
makarna göra det åt dem.

Starka bortstötningsreaktioner och personattacker har alltså inte att göra med elakhet. Tvärtom, för radikalfeminister och människor med denna övertygelse handlar det om att skapa ett fredligare och tryggare samhälle för kvinnor. För om mäns sexualitet anses vara av en i grunden våldsamt art, som ständigt ligger under ytan och pyr, om den flamar upp vid minsta lilla uppmuntran, och om män själva är oförmögna att kontrollera den – ja då måste ju kvinnor agera. Och om porr och prostitution anses både vara våld och leda till våld – då måste de som anses »förespråka» dessa saker (som jag och andra ansetts göra) tystas. Solidariteten måste vara med den stora massan kvinnor som anses kunna råka illa ut, inte det fåtal som vill ifrågasätta, problematisera och diskutera.

Radikalfeminister såväl som samlivsreformatörer använder också på allvar krigsretorik när de beskriver tillståndet mellan kvinnor och män. Avhopparna från 1977 års prostitutions-

utredning talade om »det erotiska kriget» mellan män och kvinnor, medan radikalfeminister tar det ett steg till.¹⁷ »Kvinnor lever i en krigszon där misshandel, sexuella övergrepp och död är en högst påtaglig verklighet», menar Angela Beausang, en av Roks tidigare ordföranden. »Krigsskådeplatsen» är inte ens utomhus utan i kvinnors hem.¹⁸

Och i krig är, som vi vet, alla medel tillåtna.

...blir till otrygghet för de »dåliga» kvinnorna

Jag kan verkligen sympatisera med själva ansatsen, att skapa ett tryggare samhälle för kvinnor. Men det går inte att komma till rätta med komplexa problem som våld och ojämlikhet genom att använda felaktiga och förenklade förklaringsmodeller, hur frestande dessa än kan vara. Fokuseringen på kampen mot kommersiell sex bidrar också till att mer närliggande problem, som de vardagliga kränkningar och våldsamheter som sker i familjer och relationer, lättare kan ignoreras. Inte heller är det rätt att använda sig av symbolpolitik som slår mot redan marginaliserade grupper.

Genom sexsäljarnas berättelser i den här boken har jag velat visa hur den svenska prostitutionspolicyn försvårar deras liv. De tvingas arbeta under svåra och ibland kränkande förhållanden, är inte del av sociala försäkringssystem och kan inte ha ett vanligt familjeliv med partner och barn. När jag specifikt frågat hur sexköpslagen påverkat dem har fyra punkter kommit upp (något som bekräftats i myndighetsrapporter och medier); att deras arbetsituation blivit farligare, att det blivit sämre för de redan sämst ställda, att deras hälsotillstånd försämrats och att de känner större maktlöshet än tidigare.¹⁹

Det är just det sistnämnda som berört mig mest. Jag tänker på hur Cilla satt på kanten på sin lädersoffa och frågade mig

hur hon skulle göra för att få skatta för sina inkomster och jag visste inte vad jag skulle svara henne. Jag minns uppgivenheten i hennes röst när hon sade att hon inte orkade tjafsas för att få tillbaka vårdnaden om sitt barn. Jag hör Lilians bekymrade röst när hon undrar hur hon ska hon kunna försörja sig nu när hon snart fyller 70 år, hur ska de dyra tandläkar-räkningarna betalas? Och jag hör den vanmakt hon känner, trots all den kraft hon lagt ned står debatten på samma ställe.

Jag minns det viskande samtalet som jag förde med Tove som varit en sprallig, glad tjej med massor av »go» i sig, men som förändrades när sexköpslagen annalkades. Vi satt vid hennes köksbord och viskade eftersom den 8-åriga sonen var hemma. Det hade fungerat bra för henne att sälja sex och det gav ett välbehövligt tillskott i hushållskassan, sade hon. Men nu vågade hon inte längre, barnet kunde tas ifrån henne, så hon satt mest hemma och deppade och försökte få pengarna från socialbidraget att gå ihop.

Jag hör frustrationen i en ung kvinnas röst när hon berättade att hon börjat gråta under jämställdhetens hearing om prostitution hon lyckats nästla sig in på. Men tårarna berodde inte alls på att hon skadats av prostitutionen, som tjänstemännen trodde, utan för att hon kände sig så kränkt av den »hjälp» samhället haft att erbjuda henne. Jag minns också den unga tjej som berättade om sin mamma, som hade erfarenhet av prostitution, heroin och våldtäkter (där förövarna arbetade inom polisen och psykvården), och hur rasande mamman blev när hon hörde politikerns okunniga och fördomsfulla uttalanden på tv. Men vad kunde de göra?

Och Vera som jag stämt träff med på en bänk på Odenplan i Stockholm, som visade kopior på de brev hon skrivit till dåvarande justitieminister Laila Freivalds. Sexsäljare drabbades illa av de svenska prostitutionslagarna och hon krävde att något

måste göras. Hon funderade på att anmäla Sverige till EU-domstolen men visste inte riktigt hur hon skulle gå till väga. Inte heller hade hon medel för att driva en sådan process.

Jag undrar också hur Rosinha Sambo känner sig efter att ha tagit upp kampen mot den svenska staten. Hon fick prostitution registrerat som verksamhet hos skattemyndigheten, betalade in F-skatt och polisanmälde sedan staten för koppleri. Det blev ingen förundersökning eftersom man inte kan anmäla staten för brott, men saken tog inte slut där. Som ett svar på hennes aktion övervägde den socialdemokratiska regeringen möjligheten att förverka sexsäljares inkomster. Eftersom sexköpslagen därefter placerats i brottsbalken är detta nu juridiskt möjligt att göra.²⁰

Känslan många sexsäljare förmedlat är den känsla som uppstår i vad som brukar kallas den tredje dimensionen av makt, när det gått så långt att förfördelade personer inte ens försöker göra motstånd – de tror att det är lönlöst. Den första dimensionen, när en person förmår en annan att göra något den egentligen inte vill, är på ett sätt lättare att identifiera och hantera. Liksom den andra dimensionen, när vissa aktörer utesluts och vissa frågor inte tas upp. Detta går att påtala och försöka förändra. Men vad ska man göra när själva behoven och förståelsen hos förfördelade grupper och individer påverkats? Indirekta maktprocesser och psykologiska anpassningar till maktlöshetskänslan gör att en konflikt inte ens manifesteras, menar maktforskaren Stephen Lukes. Och anpassningen kommer av att den marginaliserade gruppen är så van vid ständiga nederlag att de skapat omedvetna reträttmönster, känner självförakt och likgiltighet inför sin egen situation.²¹

Detta är också vad jag funnit vara den mest frustrerande paradoxen av dem alla. Att det är kvinnor med makt som ser till att kvinnor utan makt blir än mer vanmäktiga. Att de inte lyssnar och skapar lagar som gör livet värre för kvinnorna längst

ned i samhället. Och att de av oss som försöker påtala det anti-feministiska i detta projekt blir anklagade för att vara anti-feminister.

Feministiska alternativ

Sexsäljare har själva konkreta förslag på hur deras situation ska förbättras. Sexköpslagen och kopplerilagen måste tas bort. I de fall det förekommer tvång och övergrepp kan redan existerande lagar användas. Ordentliga och välfungerande insatser för de mest utsatta kvinnorna måste sättas in. En del vill att prostitutionen ska legaliseras, något andra motsätter sig. Inte alla sexsäljare vill, eller kan, inordna sig i ett system som kräver att de måste registrera sin verksamhet och deklarerar allt de företar sig. I vilket fall måste sexsäljare vara medaktörer i policyprocesser. Men framför allt måste det stigma och de fördomar som kringgärdar »horan» och prostitution uppmärksammas och motarbetas.

Just det sistnämnda är också viktigt ur ett policyperspektiv. Tar man inte itu med detta underliggande problem kan legalisering av prostitutionen få vad som brukar kallas »perverse» policyeffekter. I Nederländerna har de till exempel haft problem med föreskrifter lokala myndigheter satt upp. De mer iögonfallande konstigheterna, som att sexsäljare inte får ha långa naglar (kondomer anses kunna gå sönder) eller att trosor måste tvättas i 90 grader, finns inte kvar längre, men det är fortfarande svårt även för de mest samarbetsvilliga och »välanpassade» sexsäljare att få tillstånd att öppna eget och arbeta inomhus. Reglerna för hur lokalen ska se ut är allt för svåra att efterfölja och ändras allteftersom.²² I en av de delstater som legaliserat prostitution i Australien, Victoria, har de komplicerade och kostsamma kraven på var en bordell ska få sättas upp och vad den får

innehålla, lett till att det är rika affärsmän och advokater som lyckas etablera sig. Därför menar en del att det bästa är att bara avkriminalisera prostitutionen och använda redan existerande branschreglering för jämförbart arbete och inte utforma särskild statlig reglering av just prostitution.

Som sexsäljare själva säger är förändringar som dessa något som måste ske med kvinnorörelsens stöd. Jag skulle vilja tillägga att detta även är den nya queer- och sexualpolitiska rörelsens uppgift.

Det kan vara en stor utmaning eftersom kommersiell sex anses vara alltigenom förkastlig enligt den rådande feministiska ideologin och är en fråga många queerförespråkare och -aktivister skyr. Men det går att arbeta för att människor i sexbranschen ska få en bättre situation, trots att man inte tycker att kommersiell sex i sig nödvändigtvis är något »bra» utifrån ett privat sexualmoraliskt perspektiv. Det som krävs är att man enas om vissa etiska principer, att man är tydlig med vad dessa inbegriper och vilka konsekvenserna blir.

Ska *alla* kvinnor ha rätt att bestämma över sina kroppar och sin sexualitet eller inte? Ska *alla* som arbetar ha rätt att ta del av arbetslagstiftning och sociala försäkringssystem eller inte? Ska den sexualmoral som ligger till grund för all annan sexualpolitik – att samtyckande handlingar mellan vuxna människor är i sin ordning – gälla *alla* eller inte? Om inte – vilka etiskt hållbara argument kan försvara särbehandlingen?

Det här gäller ju inte bara rätten att sälja sexuella tjänster, det gäller också »rätten» att köpa sexuella tjänster, eller snarare rätten att inte utsättas för juridiska och sociala straff när man ingår i en sexual-ekonomisk överenskommelse med en annan samtyckande, myndig person.

Detta, om något, är brännbart att hävda. Sexköpare befinner sig för närvarande på botten av den svenska sexhierarkin. Men om politiker, policymakare och aktivister verkligen anser att

köpa sex är detsamma som våldtäkt, och inte handlingar mellan samtyckande individer, ska lagen om våldtäkt användas. Då behövs inte sexköpslagen.

Det här handlar inte om ställningstagande och frågor som är till för att plocka feministiska eller sexradikala poäng på. Sexsäljare själva motsätter sig att bli troféer eller symboler för feministisk prostitutionskamp. Men framför allt är inte dessa frågor något som rör någon »annan». Horstigmat påverkar alla kvinnor, inte bara de som säljer sexuella tjänster. Konflikten mellan kvinnors sexuella njutning och faran som är förknippad med denna njutning har feminismen ännu inte funnit någon lösning på. Och vem som anses vara »pervers» och som utsätts för samhälleligt straff på grund av sitt sexuella beteende skiftar över tid. För ett halvt sekel sedan var det de homosexuella. Nu har turen kommit till sexköpare.

En konsekvent och rättvis sexualpolitik får inte skygga för att ta ställning för de som just för tillfället råkar befinna sig längst ned i sexhierarkin, hur obekvämt det än blir. Inte heller får god samhällsvetenskaplig forskning undvika att undersöka hur fördomar påverkar metod och analys, eller vad som uppnås när vissa samhällsmedborgare utpekas som »onormala».

En kvinnorörelse som är värd sitt namn får inte heller backa när de »fallna» kvinnorna kräver respekt och likaberättigande. Särskilt inte när de har kunskaper och erfarenheter som kan bidra till nya feministiska insikter och visa alternativa vägar till kvinnligt bemäktigande.

Noter

FÖRORD

¹ Östergren (1996).

INTRODUKTION

¹ Dworkin (1991).

KAPITEL 1 *Det är svårt att analysera sex*

¹ Vance, red. (1992).

² Vance (1992:b).

³ Ibid.

⁴ Andersson (1997), Andersson och Christensson (1997), Bankier (1997), Bankier, Lekander och Östergren (1997), Lekander (1997:a), (1997:b), Ström och Wikman (1997), Östergren (1997:a), (1997:b).

⁵ Califia (1994), s. 108, Cossman m.fl. (1997), Kipnis (1999) s.14.

⁶ Se t.ex. Berg (2000).

⁷ Vance (1992:b), s. xxiif.

⁸ Se t.ex. Båvner (1999), Lorentzi (1998) och Svanström (2003), s. 215 och 234. För en queerfeministisk analys av prostitutionsdebatten 1999–2004 där inte samma typ av teknik används, se Kurtilla (2004).

⁹ Som t.ex. skribenterna Isobel Hardley-Kamptz, Gabriella Håkansson och Petra Meyer eller filmvetaren Margareta Rönnberg. Här ska också nämnas Lill-Marit Bugge och Ylva-Maria Thompson som var redaktörer för de alternativa porrtidningarna *Cupid Zero* respektive *Cupido* under första hälften av 1990-talet. Lill-Marit Bugge försökte även nyansera diskussionen om prostitution, se Bugge (1994).

¹⁰ Rubin (1992), s. 307 f.

¹¹ Rubin (1992), s. 275ff. För en mer utförlig diskussion om dessa tanke-
mönster i relation till sexköpslagens förarbeten se Östergren (2000).

¹² Se Laan m.fl. (1994), (1995).

¹³ Sexologen John Money myntade begreppet »lovemaps» för att beskriva en människas sexuella preferenser, vilket en kurskamrat i sexologi, Johanna Laakso, översatte till »lustkartor».

¹⁴ Roks (odaterad).

¹⁵ Geertz (1993).

¹⁶ Hoffmann m.fl. (2003/04).

¹⁷ Schyman m.fl. (1998/99).

¹⁸ Winberg (2002:c).

¹⁹ Eek och Winberg (2002).

²⁰ Winberg (2003).

²¹ »Förbjudet köp av sex» (1998/99).

²² Kampanjen mot porr och prostitution kallades också för Riksaktionen mot porr och prostitution. I den ingick bland annat Arbetsgruppen mot Ungdomsarbetslöshet, Clarté, Evangeliska Fosterlandsstiftelsen Ungdom, FIB/Juristerna, Folket i Bild/Kulturfront, Folkpartiets Kvinnoförbund, Fredrika-Bremer-Förbundet, Fria Proteatern, Föreningen Förr och NU, Föräldraföreningen mot Narkotika, Husmodersförbundet Hem och Samhälle, KFUK-KFUM, Kristen Demokratisk Ungdom, Kristna Publicistförbundet, Kristna Studentrörelsen i Sverige, Arbetsgruppen för Kvinnofronten, Ordfront, RFHL, RFSU, Riksförbundet Social och Mental Hälsa, Riskförbundet mot alkohol och narkotikamissbruk, Riksförbundet Narkotikafritt Samhälle, Internationella föreningen för Invandrarkvinnor, Riksförbundet Sverige Fritids- och Hemgårdar, Rädda barnens Riksförbund, Röd Ungdom, SECO, Sjundedags Adventistsamfundet, Sveriges Frikyrkoråd, Svenska Baptistsamfundets Ungdom, Svenska Ekuumeniska Nämnden, Svenska Kvinnors Vänsterförbund, Sveriges Folkpensionärers Riksförbund, SKP, SSEF, Teatercentrum, Stockholms Stadsmission, Svenska Alliansmissionens Ungdom. Enligt flygblad »Kamp mot porr och prostitution» (odaterad). Olika mindre aktionsgrupper uppstod också runt om i Sverige i samröre med kampanjen. I dessa ingick liknande politiska och religiösa grupper, men även flera avdelningar från olika fackförbund som LO, Kommunalarbetareförbundet, Svenska Pappersindustriarbetarförbundet och Svenska Träindustriarbetarförbundet. Enligt »Kamp mot porr och prostitution» (1978).

²³ Waaranperä (1978), s.119.

²⁴ Fredelius (1978), s 7.

²⁵ Detta var Malmöprojektet och Prostitutionsutredningen från 1977 som jag diskuterar i kapitel 9.

²⁶ Christensson, Nilsson och Wikman (2003), s. 149. Detta i en bok om

feministiskt självförsvar utgiven med stöd från Näringsdepartementet, Brottsoffermyndigheten, Ungdomsstyrelsen och myndighetssamverkan i Stockholm Operation Kvinnofrid och som delas ut gratis till kvinnor och flickor.

²⁷ Berge (2001-12-11).

²⁸ SOU 2001:14, s. 383.

²⁹ Ström (1998).

³⁰ Kram (2001).

³¹ Kvinnofronten har översatt och publicerat Andrea Dworkin, se Dworkin (1989), vilket även Roks gjort, se Dworkin (1991). Roks har också bjudit in Andrea Dworkin och Catharine MacKinnon till en konferens mot pornografi (Roks 1991), Kathleen Barry till en konferens om mäns våld mot kvinnor (Roks 1995), samt Sheila Jeffreys och Janice Raymond till en konferens mot prostitution (Roks 2001). De tre sistnämnda är internationellt ledande radikalfeminister bland annat inom föreningen Coalition Against Trafficking in Women (CATW), en förening regeringens särskilda prostitutionsrådgivare Gunilla Ekberg också varit aktiv inom.

³² Viklund (1998/99).

³³ Roks (odaterad), Kvinnofronten (odaterad).

³⁴ Näringsdepartementet (2004).

³⁵ »Är prostitution alltid ett övergrepp?» (2005).

³⁶ Ekberg (2002). Översättning av författaren.

³⁷ Orback (2004).

³⁸ Se t.ex. Winberg (2002:c), (2002:d), Bodström (2001/02) och Kristdemokratiska Kvinnoförbundet (2002). För fler exempel se Östergren (2003:b).

³⁹ Larsson (2000/01).

⁴⁰ Winberg (2002:a).

⁴¹ »Setter min ære i å være ulydig.» (1999). Översättning av författaren.

⁴² Ohlsson och Svanå (2006).

⁴³ Stridbeck (2005). Se även själva utredningen, Justis- og politidepartementet (2004).

⁴⁴ Se t.ex. Doezema och Kempadoo (1998), Nagel (1997), Perkins m.fl. (1994) och Pheterson (1996).

⁴⁵ Öberg (2002).

KAPITEL 2 *Hemska bilder och annorlunda sex*

¹Klass SP2C (2000).

- ² »Pornografi fantasi eller maktmissbruk?» (1997).
- ³ André och Irrhammar (1990/91).
- ⁴ SOU 1995:15, s. 134f. Jämför bl.a. Dworkin (1991), s. 49, med SOU 1995:15, s. 135.
- ⁵ Alexandropoulou (2000).
- ⁶ BASE är en engelsk förkortning som står för »building», »antennae», »span» och »earth».
- ⁷ Shore och Wright (1997), s. 17.
- ⁸ Sex TV (1999).
- ⁹ Svenska filminstitutet (2004), s. 149.
- ¹⁰ Ibid., s. 150.
- ¹¹ Roks (odaterad).
- ¹² »Nej.» (1999).
- ¹³ »Vad tycker ni om porren, politiker?» (2002).
- ¹⁴ von Wachenfeldt (2002).
- ¹⁵ »Prostitution är våld mot kvinnor och flickor.» (2002).
- ¹⁶ För kritik av »Shocking Truth» se Bankier m.fl. (2000).
- ¹⁷ Nyhetsmorgon. 2000-06-09.
- ¹⁸ För en mer utförlig beskrivning om byråns verksamhet och vilka lagar som gäller, se www.statensbiografbyrå.se.
- ¹⁹ Lagen om granskning och kontroll av filmer och videogram. SFS 1990:886 Brottsbalkens 16 kapitel 10 b.
- ²⁰ Statens Biografbyrå (1988).
- ²¹ Statens Biografbyrå (2001), s. 223 f.
- ²² Andersson (2005).
- ²³ Se Eros hemsida, www.eros.org.au.
- ²⁴ Kulturdepartementet (2000).
- ²⁵ Träskman (1998), s. 354.
- ²⁶ Rubin (1992), s. 278f.
- ²⁷ Folkaktionen mot pornografi (1996), s. 31.
- ²⁸ Boström och Lundberg (1992/03).
- ²⁹ Eriksson m.fl. (1991/92).
- ³⁰ Segelström (1998) och Richter (1997).
- ³¹ »Nej.» (1999).
- ³² Nestius (1984), s. 7ff.
- ³³ Frieberg (1987), s. 32.
- ³⁴ Ibid.
- ³⁵ Annerås och Blanck (1993), s. 63.
- ³⁶ Bourdieu (1998).

³⁷ »Felet är kvinnoföraktet» (1985).

³⁸ Ordningslag 1993:1617.

KAPITEL 3 *Jämställdhetens sexualmoral*

¹ Se Medierådets hemsida, www.medieradet.se. Rådet är speciellt eftersom det egentligen är en kommitté, vilka brukar vara tidsbestämda, ha en särskild fråga att utreda och krav på att presentera ett betänkande. Detta har inte Medierådet, vilket innebär att det i praktiken har myndighets- eller departementsstatus.

² Segelström (2002).

³ Se t.ex. Nilsson-Schönnesson (2002).

⁴ Se t.ex. Garpe och Osten (1977).

⁵ »Det handlar om den som används.» (1996).

⁶ Eriksson (2001), (2002).

⁷ För en diskussion om svensk jämställdhetspolicy och kvinnor som bara är fria att göra de »rätta» valen se Rabo (1997).

⁸ Roks (odaterad). Kursiv i original.

⁹ Schmidt (2004).

¹⁰ »Yrke? Det är bisarrt, säger Ylva Thörn.» (2002).

¹¹ »Partimoralism.» (2005).

¹² Nilsson-Schönnesson (2002).

¹³ Rubin (1992), s. 286f.

¹⁴ Foucault (1980), s. 52.

¹⁵ *Ibid.*, s. 54.

¹⁶ *Ibid.*, s. 60f.

¹⁷ *Ibid.*, s. 132f.

¹⁸ Nordin (1979), s.44.

¹⁹ *Ibid.*, s. 64.

²⁰ För den mer positiva inställningen till pornografi, se t.ex. RFSU (1972), s. 102f. Delar av idéprogrammet som togs fram finns återgivet i Nestius (1984), s. 8. I dag ställer sig RFSU enbart kritisk till pornografi som är »kränkande» och där de agerande far illa, se RFSU (2004).

²¹ Sandell m.fl. (1996), s. 165.

²² Andersson och Christensson (1991), s. 17.

²³ Christensson (1985).

²⁴ Se t.ex. Åbjörnsson m.fl. (1997/98).

²⁵ Persson, Pilsäter och Sahlström (1992/93).

²⁶ Ekenstam (1993), Foucault (1980), Gårdfeldt (2000).

²⁷ Ekenstam (1993).

- ²⁸ För en mer utförlig diskussion om den »problematiska» manliga onanin, se Kulick (2006).
- ²⁹ Se t.ex. Ekenstam (1993), Hirdman (2000), Lennerhed (1994).
- ³⁰ Som refererat i Olsson (odaterad) och Hirdman (2000), s. 74.
- ³¹ Söderblom (1992), s. 200.
- ³² SOU 1936:59, s. 107.
- ³³ Ibid., s. 77.
- ³⁴ Ibid., s. 76.
- ³⁵ SOU 1938:58, s. 145, i Hirdman (2000), s. 149.
- ³⁶ Svanström (2004), s. 227.
- ³⁷ Eek och Winberg (2002). Don Kulick har också noterat att citatet: »När sexualitet kopplas till ömsesidighet, jämställdhet och genuin närhet mellan två människor utesluter det samtidigt möjligheten att objektifiera, manipulera och »köpa» varandra», kommer från Sandell m.fl. (1996), s.174. Se Kulick (2005), s. 108.
- ³⁸ »Ropen skalla, sex åt alla!» (1998).
- ³⁹ Schyman (2006).
- ⁴⁰ Schyman (2005:a), (2005:b).
- ⁴¹ Se t.ex. Holmberg (1993) eller Kipnis (2004).
- ⁴² För en diskussion om sexköpare, se Kulick (2005).
- ⁴³ Näringsdepartementet (odaterad).
- ⁴⁴ Regeringens proposition 1997/98:55, s. 22.
- ⁴⁵ Palm (2003/04).
- ⁴⁶ Ohly (2004).
- ⁴⁷ Miljöpartiets partiprogram (2002).
- ⁴⁸ Svensson m.fl. (1994/95).

KAPITEL 4 *Leder porr till våld?*

- ¹ Slagordet tillskrivs Robin Morgan 1974 enligt Echols (1992), s. 70.
- ² Britasdotter och Stövling (1982), s. 83f.
- ³ Ström (1998).
- ⁴ ROKS hemsida. Besökt 2003-09-27.
- ⁵ Vänsterpartiets principprogram (1997).
- ⁶ Hoffmann m.fl. (2003/04).
- ⁷ Viklund (1998/99).
- ⁸ Kristdemokratiska Kvinnoförbundet (2002).
- ⁹ Schyman m.fl. (1998/99).
- ¹⁰ Nenes och Wahlström (2001/02).
- ¹¹ Winberg (1999).

- ¹² »Porrindustrin anfaller.» (1997).
- ¹³ Östergren (1993), s. 111f.
- ¹⁴ Se t.ex. Ormstad (2002).
- ¹⁵ Roks hemsida. Besökt 2003-09-27.
- ¹⁶ Viklund (1998/99).
- ¹⁷ Wachtmeister m.fl. (1991/92).
- ¹⁸ Enligt Ebon Kram kontaktade Roks kvinnor i de olika riksdagspartier-
na och skrev motioner åt dem, Kram (1999).
- ¹⁹ Elevkampanjen (odaterad), s. 10.
- ²⁰ Roks hemsida. Besökt 2003-09-27.
- ²¹ Segelström (1998).
- ²² Andersson (2005), s. 254.
- ²³ Ibid., s. 265.
- ²⁴ Frieberg (1987), s. 35.
- ²⁵ Goldman, Pedersen och Østerud (1997).
- ²⁶ Shore och Wright (1997), s. 24.
- ²⁷ För bakgrundsbeskrivning och sammanfattning av studierna, se Davies
(1997), Diamond (1999) och Hunter (2000).
- ²⁸ Linz m.fl. (1988) i Davies (1997).
- ²⁹ Se t.ex. Davies (1997) och Hunter (2000).
- ³⁰ Check och Guloien (1989) i Russell [http://www.dianarussell.com/
pornsrole.html](http://www.dianarussell.com/pornsrole.html). Besökt 2006-07-07.
- ³¹ Eliasson (1997), s. 48.
- ³² Check och Guloien (1989) i Soble (1999).
- ³³ Malamuth och Ceniti (1986) i Soble (1999).
- ³⁴ De forskare som är av denna åsikt och som Mona Eliasson refererar till
är Bryant, Malamuth och Zillman, se Hunter (2000).
- ³⁵ Padgett m.fl. (1989) i Davies (1997). Det finns dock problem med stu-
dien då det var ett litet antal besökare som var med i studien (21) som
frivilligt besvarade en enkät – de kan ha sett till att svara på sätt som är
till pornografins fördel.
- ³⁶ Davies (1997).
- ³⁷ Kutchinsky (1991).
- ³⁸ Diamond (1999).
- ³⁹ »Hur är det att jobba med porr? Vi frågade Ingrid Swede. PS Hon val-
de bilderna själv.» (2003).
- ⁴⁰ Faust (1982) i Davies (1997).
- ⁴¹ Lundgren (1992).
- ⁴² Se t.ex. Medierådets undersökning från 2005 om hur svenska folket

tror att våld, sex och porr har stor påverkan på barn och unga. Carlsson (2005).

⁴³ Bergström-Walan (2002), s. 418.

⁴⁴ Vance (1992:a), s. 3.

⁴⁵ Christensson m.fl. (2003), s. 62.

⁴⁶ Christensson och Karlsson (2000) enligt Christensson m.fl. (2003).

⁴⁷ Nestius (1984), s. 43.

⁴⁸ Andersson och Christensson (1991), s. 20.

⁴⁹ »Varför tittar kvinnor på porrfilm?» (1996).

⁵⁰ Christensson m.fl. (2003), s. 59.

⁵¹ Ström (1998).

⁵² Regeringens proposition 1997/98:55, s. 104.

⁵³ Alagic (2005).

⁵⁴ Nordin (1979), s. 38.

⁵⁵ SOU 2001:14, s. 385.

⁵⁶ Ulmanen och Westerlund (1999). Citatet är från socialsekreterare Christina Almelund.

⁵⁷ »De lever på att sälja sexshower.» (2006).

KAPITEL 5 *Pornografins kvinnobilder*

¹ Se t.ex. Roks (odaterad), Kvinnofronten (odaterad). Schyman m.fl. (1998/99).

² Gröndahl (1979), s. 122.

³ Schyman m.fl. (1998/99).

⁴ Tack till Lars Gårdfelt som påpekade detta.

⁵ Se t.ex. Andersson och Christensson (1991) och Kvinnofronten (1989).

⁶ »Varför tittar kvinnor på porrfilm?» (1996).

⁷ Nestius (1984), s. 32.

⁸ Ibid., s. 35.

⁹ SOU 1995:15, s. 135.

¹⁰ Nätverket mot porr och prostitution (2003).

¹¹ »Jag har fallit för Fredrik Reinfeldt. Belina Olsson möter Sofia Karlsson – argast i fi.» (2005).

¹² »Nej.» (1999).

¹³ Andersson och Christensson (1991), s. 16.

¹⁴ »Porn 'does not make sex objects'» (2005).

¹⁵ »Svenska kvinnor tänder på porrfilm.» (1996).

¹⁶ Segelström (1998), Richter (1997).

¹⁷ Winberg (2000).

- ¹⁸ SOU 2001:14, s. 383.
- ¹⁹ SOU 1995:15, s.128.
- ²⁰ För en mer utförlig beskrivning och diskussion se t.ex. Tong (1989), Chapkis (1997), Sawicki (1991).
- ²¹ Bävner (1999), s. 91f.
- ²² Buchanan (1985).
- ²³ Lundgren (1991), s. 96.
- ²⁴ Christensson m.fl. (2003), s. 64.
- ²⁵ »Jag försöker alltid provocera! – Ett samtal med Ingrid Swede.» (2001).
- ²⁶ Se t.ex. Andersson (2005), s. 43.
- ²⁷ Swede (2004).
- ²⁸ Se t.ex. Tong (1989).
- ²⁹ Vance (1992:a), s. 16.
- ³⁰ Lumby (1997).
- ³¹ Swede (2004).
- ³² »Nej.» (1999).
- ³³ För alternativa feministiska tolkningar av porr se t.ex. texter av Linda Williams, professor i medievetskap.
- ³⁴ Pasko (2002).
- ³⁵ Chapkis (1997), s. 28.
- ³⁶ Andersson (2005), s. 194.
- ³⁷ Lumby (1997).
- ³⁸ »Re:dismissal of official for visiting porno shop & prostitute.» i Diamond (1999).
- ³⁹ »Krig mot porr på nätet.» (2004).
- ⁴⁰ Sahlin (2004:6)
- ⁴¹ »Skandalpartiet bjuder upp» (2005).

INTRODUKTION

- ¹ Se t.ex. Bard (1999), Kulick (1998), »Makt och frihet.» (1998) och Sjunnesson (1998), (2000).
- ² Prostitutionsutredarens förslag var dock att kriminalisera både köpare och säljare.
- ³ Sexualpolitisk front (1977).
- ⁴ Hjärdís Levin och Britta Stövling, medlemmar i kvinnogrupper och vänsterföreningar skrev i ett brev att de gärna ville ha kontakt med kvinnorna i Sexualpolitisk Front och avslutade med: »Vi stöder Er i kampen!». Levin och Stövling (1977). Även Grupp 8 i Stockholm skrev och ville stödja dem och bidra ekonomiskt. Langemar m.fl. (1977). Se även

Jacobsson (1977:c).

⁵ Myrdal (1979), s. 93f.

⁶ Månsson (odaterat).

⁷ Som t.ex. i *Pockettidningen R* (1977).

⁸ Bodström och von Zweigbergk (1994).

⁹ Andersson och Östergren (1998).

¹⁰ Hösten 2001 inleddes en debattserie i *Expressen* av Pye Jacobsson där även Rosinha Sambo deltog, se t.ex. Jakobsson (2001) och Sambo (2001). År 2002 hade *Arbetaren* en serie debattartiklar som handlade om sexarbete och anslutning i fackförbund, se t.ex. Hirsland (2002), Jacobs-son (2002). Bland de anonyma sexsäljarna kan nämnas Eriksson (2005), Villalobos (2006) och Persson (2004:a), (2004:b). För debattartiklar där sexsäljare och andra gått samman, se t.ex. Andersson m.fl. (2000) och Andersson m.fl. (2002). På Shamefestivalen (www.shame.nu) som arrangerats sedan 2001 har sexsäljare kommit till tals och på sajten www.sex-radikal.nu finns artiklar som pläderar för sexsäljares rättigheter. Statsvetaren och bloggaren Louise Persson har också problematiserat det svenska prostitutionsmotståndet, se hennes hemsida samt Persson (2006), liksom även Manne Forssberg, se Forssberg (2005).

KAPITEL 6 *Lyckliga horor eller offer? Sexsäljare berättar*

¹ Som t.ex. Eek (2001), (2005), Hedin och Månsson (1998), Janke (2002) och Hanna Olssons intervjuer med sexsäljare i prostitutionsutredningen 1977–81, Olsson (1977/78).

KAPITEL 7 *Under prostitutionsmotståndet – kön, makt och svenskhet*

¹ Pheterson (1996).

² Rabo (1997), s. 108.

³ *Ibid.*, s. 132.

⁴ Kulick (2003), (2005).

⁵ Winberg (2006).

⁶ Dodillet (2006:a). För en tidig svensk diskussion om feminism, prostitution och äktenskap ur ett liknande perspektiv se Langemar (1977).

⁷ För debatten i *Dagens Nyheter*, se Eriksson (1977:a), (1977:b), Jacobs-son (1977:a), Garpe och Osten (1977), Hofsten (1977), Lillemor m.fl. (1977), Levin (1977) och Persson (1977).

⁸ »Ropen skalla, sex åt alla!» (1998).

⁹ Hochschild (1983).

¹⁰ Skilbrei (1998), s. 156f.

¹¹ Jämför Ambjörnsson (2004).

¹² Skilbrei (1998), s. 132.

¹³ Ibid., s. 130f.

¹⁴ Ibid., s. 156.

¹⁵ Ibid, s. 130.

KAPITEL 8 *Vem ska man tro på?*

¹ »Nytt sätt att tänka» (2003).

² Dessa var Inger Efraimsson, ordförande i SKTF, Christin Johansson, ordförande i SSR, Ylva Thörn, ordförande i Kommunal, och Wanja Lundby-Wedin, ordförande i LO. Efraimsson m.fl. (2003).

³ Eriksson (2002).

⁴ Alagic (2005).

⁵ Leijonhufvud (2000).

⁶ Andersson och Christensson (1991), s. 18.

⁷ Leijonhufvud (2000).

⁸ Kram (1991), s. 6.

⁹ Ström (1998).

¹⁰ Segelström (Odaterad).

¹¹ Klass SP2C (2000).

¹² Wennberg (2002).

¹³ Eriksson (2004).

¹⁴ Andersson (2005), s. 146ff.

¹⁵ Samtal med Niklas Eriksson.

¹⁶ Ekberg (2002), s. 8.

¹⁷ Westerstrand (2002), s. 52.

¹⁸ Ulmanen och Westerlund (1999).

¹⁹ »Makt och moral. Ett samtal om queerteori i praktiken mellan Pia Laskar, Don Kulick och Ulrika Lorentzi.» 1999.

²⁰ »Prostitution inget fritt val.» (2000).

²¹ Se texter på CATW:s hemsida.

²² »Prostitutionen hotar kvinnans frigörelse.» (1979).

²³ Osten som citerad i Jacobsson (1977:a), Artikel i *Gnistan* nr. 13 som citeras i Langemar och Molly (1977).

²⁴ Nätverket mot porr och prostitution (2003).

²⁵ Foucault (1980), s. 75ff.

²⁶ Ibid., s. 80f.

²⁷ Winberg (2005).

- ²⁸ Alagic (2005).
- ²⁹ Lovelace (1983), (1986).
- ³⁰ »Inside Deep Throat.» (2005).
- ³¹ »Småbarnspappan sålde sina kvinnor till våldtäktsorgier.» (2005).
- ³² SOU 1995:15, s. 11.
- ³³ Ibid. 1995:15, s. 101ff.
- ³⁴ Berge, Hedstrand och Smirthwaite (2002).
- ³⁵ Lidström m.fl. (2002).
- ³⁶ »Prostitutionen på gatorna halverades.» (2003).
- ³⁷ Se t.ex. Schyman och Waltman (2006). För ytterligare problematisering av den påstådda relationen mellan en svår barndom och prostitution, se Nadon, Koverola och Schludermann (1998) och Shaver (1993).
- ³⁸ Lords (2003), s. 71.
- ³⁹ Ibid., s. 93.
- ⁴⁰ »Sex utan kärlek ser jag som en allvarlig psykisk skada.» (1992).
- ⁴¹ Beausang (1999).
- ⁴² »Nu legaliseras prostitutionen.» (2002).
- ⁴³ Jeffrey och MacDonald (2006). För en mindre svensk empirisk studie och diskussion om kvinnliga sexsäljare och agens i relation till sexköpslagen, se Holm (2005).
- ⁴⁴ Söderblom (1992), s. 210.
- ⁴⁵ Jacobsson (1977:a) och Lillemor m.fl. (1977). För de andra artiklarna, se Eriksson (1977:a), (1977:b), Garpe och Osten (1977), Hofsten (1977), Levin (1977) och Persson (1977).
- ⁴⁶ Nagel, red. (1997).
- ⁴⁷ Sabini (1995), s. 122f .

KAPITEL 9 *Makten i prostitutionen*

- ¹ Månsson (1981).
- ² Larsson och Månsson (1976), s. 132f. Stig Larsson var också aktiv i 1970-talets rörelse mot porr och prostitution. I ett flygblad som kallade till opinionsmöte mot porr och prostitution finns han med som en av undertecknarna. Aktionsgruppen mot pornografi och prostitution i Stockholm (odaterad), kopia i författarens ägo.
- ³ Månsson och Larsson (1976), s.133.
- ⁴ Månsson (1981), s.17ff.
- ⁵ För en mer utförlig idéhistorisk analys av den svenska prostitutionspolicyn, samt Sven-Axel Månssons betydelse för prostitutionsdebatten i Sverige, se Susanne Dodillet (2006:b) samt hennes kommande avhand-

ling beräknad till år 2008.

⁶Månsson (1981), s. 42.

⁷Fredriksson och Lind (1980).

⁸Ibid., s. 39.

⁹Ibid., s. 50.

¹⁰Ibid., s. 55.

¹¹Ibid., s. 53.

¹²Ibid., s. 108.

¹³Ibid., s. 139.

¹⁴Se t.ex. Persson (1981), s. 13ff, och »Sexualbrottsutredningen – hur gick det sen?» (1977).

¹⁵Kullenberg (1977).

¹⁶SOU 1981:71.

¹⁷Se Persson (1981) och »Det handlar om den som används» (1996).

Konflikten väckte även stor uppmärksamhet i dagspress.

¹⁸Borg m.fl. (1981), s. 172.

¹⁹Hedin och Månsson (1997), s.13.

²⁰För beskrivning av Hanna Olssons arbete och utdrag ur hennes dagböcker, se Olsson (1987). Intervjuerna finns transkriberade i Riksarkivet, kommitté nr. 3399, volym 31 och 32. Hanna Olsson rapporterar att hon gjort 30 intervjuer, jag fann dock bara 24 av dessa i arkivet. I metodavsnittet till den första utgåvan av avhopparnas rapport uppges att antalet säljare är 25, se Borg m.fl. (1980), s. 754.

²¹Se Mikael Frühlings frågeformulär samt intervjuer i Riksarkivet, kommitté nr. 3399, volym 30.

²²Jämför t.ex. intervju nr. 3 med nr. 4 i volym 31.

²³Borg m.fl. (1981), s. 49.

²⁴SOU 1995:15, s. 81ff. Myndigheternas senaste uppskattade siffror från städerna Stockholm, Göteborg och Malmö varierar mellan 285–435 kvinnor som säljer sex i gatumiljö, se SoS (2003).

²⁵SOU 1995:15, s. 108.

²⁶Ibid., s. 81ff.

²⁷Regeringens proposition 1997/98:55 s. 105, samt SOU 1995:15, s. 108.

²⁸SOU 1995:15, s. 81, 137.

²⁹BRÅ (2000), RPS (2001). Se Östergren (2000) för en sammanfattning av resultatet.

³⁰SoS (2000), (2003). För en kritik av Socialstyrelsens rapport från 2003, se Dodillet (2004).

³¹Samtal och korrespondens med bl.a. Liv Jessen.

- ³² Hedin och Månsson (1997).
- ³³ SOU 1995:15, s. 77f.
- ³⁴ Bodström och von Zweigbergk (1994), s. 12.
- ³⁵ Eek (2001), (2005).
- ³⁶ »Ingen säljer sex av lust» (2004), »Louise – Porrbranschens argaste kritiker.» (2004) och »EU-praxis kan slå ut svensk sexköpslag.» (2004).
- ³⁷ Persson (2006).
- ³⁸ Bodström och von Zweigbergk (1994), s. 248, 250.
- ³⁹ Sandell m.fl. (1996), s. 160.
- ⁴⁰ RFSU (2004).
- ⁴¹ »En känsla av makt.» (2004).
- ⁴² SOU 1995:15, s. 130.
- ⁴³ För en ny studie om män som säljer sex till män, se Eriksson och Knu-tagård (2005).
- ⁴⁴ Se t.ex. Göteborgs stad. (odaterad), Sotter och Svennecke (1992).
- ⁴⁵ FoU Rapport (odaterad), s. 76f.
- ⁴⁶ Chapkis (1997), Bernstein (1999), (2005), Skilbrei (1998), Kulick (1998), Doezema och Kempadoo (1998).
- ⁴⁷ Som när den juridiska situationen i Australien och vilka effekter den har på kvinnor som säljer sex diskuteras. Enligt Louise Eek är prostitution legaliserad i alla delstater (hon refererar i sin tur till korrespondens med Sheila Jeffreys), vilket den inte är. Se Eek (2005), s. 52ff.
- ⁴⁸ Olsson (1987). För ytterligare resonemang om sexsäljaren som »fittan» se även Olsson (1982).
- ⁴⁹ »Det handlar om den som används.» (1996). Tack till Lars Gårdfeldt som påpekade detta.
- ⁵⁰ Ekberg (2004), s. 1210.
- ⁵¹ Se Westerstrand (2002) för jämförelse med organhandel.

KAPITEL 10 *Trygghet, horor och feminism*

- ¹ För mer om detta, se Östergren (2002).
- ² Se Törnman (2003), Molin (2003:a), (2003:b) och »Rasar mot uttalande om sexköp.» (2003).
- ³ Se Eriksson (1977:a), (1977:b), Jacobsson (1977:b), Garpe och Osten (1977), Hofsten (1977), Lillemor m.fl. (1977), Levin (1977) och Persson (1977).
- ⁴ Sahlin (2004).
- ⁵ Kulick (2005), s. 97f.
- ⁶ För en analys av det svenska förslaget att bojkotta VM i fotboll 2006, se

Dodillet (2006:a) och Persson (2006).

⁷ Kulick (2003).

⁸ SOU 1995:15, s. 226ff.

⁹ Larsson (1979).

¹⁰ Ohlsson (2002).

¹¹ Ekberg (2004), s. 1210. Författarens översättning.

¹² Ulmanen och Westerlund (1999).

¹³ Berge m.fl. (2002).

¹⁴ Eek (2002).

¹⁵ »Ingen är säker på lagens effekter.» (2006).

¹⁶ Vance (1992:a), s. 2ff. Nichols (1992), s. 64ff.

¹⁷ Borg m.fl. (1981), s. 187.

¹⁸ Beausang (1997). Se även »'I ett krig offras tyvärr frontsoldater'. Om kvinnojourer och övergrepp.» (1994).

¹⁹ Östergren (2003:a), (2003:b), (2003:c).

²⁰ Östergren (2003:d)

²¹ Lukes (1974).

²² Samtal Jan Visser.

Källor och litteratur

Primärkällor

- Aktionsgruppen mot pornografi och prostitution i Stockholm (odaterad). »Opinionsmöte.» Flygblad, kopia i författarens ägo.
- Alagic, Zoran (2005). »Porren hjälper inte kvinnan.» *Aftonbladet*. 5 juni.
- Andersson, Bettan (1997). »Vår analys stämmer.» *Expressen*. 28 november.
- Andersson, Bettan och Christensson, Gerda (1991). »Vad vet du om porren – egentligen?». I Roks *Pornografi– verklighet eller fantasi?*.
- Andersson, Gunilla och Christensson, Gerda (1997). »Utsatthetens pris.» *Expressen*. 26 november.
- Andersson, Lilian m.fl. (2000). »Sluta patronisera sexarbetare!» *bang*. Nr 2.
- Andersson, Lilian m.fl. (2002). »Oroväckande ensidigt. Sexköpslagen leder till förtryck av sexarbetarna.» *Dagens Nyheter*. 28 november.
- Andersson, Lilian och Östergren, Petra (1998). »Lag förvärrar för sexarbetare.» *Aftonbladet*. 11 maj.
- Andersson, Mattias (2005). *Porr – en bästsäljande historia*. Prisma.
- André, Gunilla och Irrhammar, Ingbritt (1990/91). Motion till riksdagen. »Pornografi och prostitution.» 1990/91:Ju645.
- Annerås, Eva och Blanck, Per (1993). »Hurdå, då?» Landstinget i Älvsborg. Landstingets tryckeri, Vänersborg.
- Bankier, Channa (1997). »Den genitala triumfen.» *Expressen*. 20 november.
- Bankier, Channa, Lekander, Nina och Östergren, Petra (1997). »Vad är det för fel med porr?» *Expressen*. 20 november.
- Bard, Alexander (1999). »En sexarbetares bekännelser.» *Expressen*. 10 januari.
- Beausang, Angela (1997). »Det pågår ett krig mot kvinnor.» *Kvinnotryck*. Nr 2.
- Beausang, Angela (1999). »Betald våldtäkt.» *Kvinnotryck*. Nr 3.
- Berg, Lena (2000). »Det dubbeltydiga samtalet. Unga kvinnor samtalar om pornografi.» *Kvinnovetenskaplig Tidskrift*. Nr 3.

- Berge, Ursula (2001-12-11), <ursula.berge@arenaek.se>, »Introduktionsmail till Nätverket» [anti prostitution]. Tillgänglig: <http://groups.yahoo.com/group/anti_prostitution/> [2004-08-27].
- Berge, Ursula, Hedstrand, Sonia och Smirthwaite, Goldina (2002). »Nej till sexarbetarfack!» *Arbetaren*. Nr 28.
- Bodström, Cecilia och von Zweigbergk, Helena (1994). *Priset man betalar för att slippa kärlek: en bok om prostitution på 90-talet*. Norstedts.
- Bodström, Thomas. (2001/02). »Svar på interpellation 2001/02:48 av Désirée Engström (kd) till justitieminister Thomas Bodström om ökande legalisering av prostitution.» Snabbprotokoll 2001/02:25 anf 23.
- Borg, Arne m.fl. (1981). *Prostitution. Beskrivning, analys, förslag till åtgärder*. Publica.
- Boström, Lena och Lundberg, Carin (1992/93). Motion till riksdagen. »Våld och kvinnor.» 1992/93:Ju813.
- Britasdotter, Åsa och Stövling, Britta (1982). *Incest. Dotterrätt mot patriarkatet*. Wahlström & Widstrand.
- BRÅ (Brottsförebyggande Rådet) (2000). »Förbud mot köp av sexuella tjänster. Tillämpningen av lagen under första året.» Rapport 2000:4.
- Bugge, Lill-Marit (1994). »Prostitutionen måste accepteras.» *Dagens Nyheter*. 18 juni.
- Bävner, Per (1999). »En reproducerad debatt. Svenska ståndpunkter om pornografi.» *Res Publica*. Nr 1.
- Carlsson, Ulla (2005). »Våld och sex i media – svenska folkets åsikter.» Medierådet.
- Christensson, Gerda (1985). »En veckas skörd i Pressbyrån.» *Ottar*. Nr 4.
- Christensson, Gerda och Eva Karlsson (2000). *Tjejjourskunskap*. Stockholms Tjej-jour.
- Christensson, Gerda, Nilsson, Christina och Wikman, Amin (2003). *Feministiskt självförsvar. En metodhandbok från Kvinnofronten*. Kvinnofronten och Artemis Systrar.
- »De lever på att sälja sexshower.» (2006). *Aftonbladet*. 20 mars. Tillgänglig: <<http://www.aftonbladet.se/vss/nyheter/story/0,2789,796119,00.html>> [2006-03-21].
- »Det handlar om den som används.» (1996). *bang*. Nr 1–2.
- Dworkin, Andrea (1989). *Brev från en krigszon. Det sexualiserade förtrycket. En debattskrift från Kvinnofronten*. Kvinnofronten.
- Dworkin, Andrea (1991). »Orsakerna. Essä om den nya lagen om de mänskliga rättigheterna och pornografi som könsdiskriminering.» Roks. (stencil)

- Eek, Louise (2001). *Spelat liv*. Atlas.
- Eek, Louise (2002). »Att köpa en kvinna anses normalt.» *Kvinnotryck*. Nr4.
- Eek, Louise (2005). *Att köpa eller köpas. Frihet och makt i sexindustrin*. Atlas.
- Eek, Louise och Winberg, Margareta (2002). »Männen, makten och människoföraktet.» *Expressen*. 15 maj.
- Efraimsson, Inger, m.fl. (2003). »Striptease är inte ett yrke bland andra.» *Aftonbladet*. 21 februari.
- Ekberg, Gunilla (2002). »The International Debate about Prostitution and Trafficking in Women: Refuting the Arguments.» I *Seminar on the Effects of Legalisation of Prostitution Activities – a Critical analysis*. Tillgänglig: <<http://www.regeringen.se/content/1/c4/22/84/0647d25a.pdf>> [2004-09-11].
- Ekberg, Gunilla (2004). »The Swedish Law that Prohibits the Purchase of Sexual Services: Best Practices for Prevention of Prostitution and Trafficking in Human Beings.» *Violence Against Women*, 10, s. 1187–1218. Vol. 10. Nr 10, oktober. Tillgänglig: <<http://action.web.ca/home/catw/readingroom.shtml?x=71054>> [2005-09-11].
- Elevkampanjen (odaterad). »Vågra kallas hora. Handbok för kampen mot sexuella trakasserier.»
- Eliasson, Mona (1997). *Mäns våld mot kvinnor. En kunskapsöversikt om kvinnomisshandel och våldtäkt, dominans och kontroll*. Natur och Kultur.
- »En känsla av makt.» (2004). *Ottar*. Nr 2.
- Eriksson, Berith m.fl. (1991/92). Motion till riksdagen. »Pornografi.» 1991/92:Ju711.
- Eriksson, Johannes (2005). »Sluta trakassera mina kära kunder.» *Expressen*. 27 maj.
- Eriksson, Jörgen (1977:a). »Alla mänskliga synpunkter mals sönder i ny-moralismens förenklingsmaskin.» *Dagens Nyheter*. 27 februari.
- Eriksson, Jörgen (1977:b). »Låt inte kvinnokampen tippa över i mansförakt.» *Dagens Nyheter*. 7 april.
- Eriksson, Marianne (2001). »EU-politikern Marianne Eriksson om prostitution som ett vanligt yrke: Sexindustrin vill bli rumsren.» Tillgänglig: <<http://www.marianneeriksson.com/query:invoke/objectid:3CC03651-C75D-48DD-9BA5-13F68868DB3F/menuid:2088/method:display/lang:se/>> [2004-01-22].
- Eriksson, Marianne (2002). »Sex är inte ett jobb som andra.» *Aftonbladet*. 3 november.

- Eriksson, Marianne (2004). »Förslag till betänkande om konsekvenserna av sexindustrin i Europeiska Unionen.» (2003/21078[INI]). Europaparlamentet. Tillgänglig: <<http://www.vguengl.org/medialibrary/files/519398SV.pdf>> [2005-05-11].
- »EU-praxis kan slå ut svensk sexköpslag.» (2004).*Sydsvenskan*. 4 april.
- »Felet är kvinnoföraktet.» (1985).*Dagens Nyheter*. 17 mars.
- Folkaktionen mot pornografi*(1996)
- Forssberg, Manne (2005). »Sluta förfölja prostituerade.» *Expressen*.16 september.
- Fredelius, Gunilla, red. (1978). *Ett onödigt ont. En antologi mot porr och prostitution*. Ordfront.
- Fredelius, Gunilla (1978). »Förord.» I Fredelius, Gunilla, red. *Ett onödigt ont. En antologi mot porr och prostitution*. Ordfront.
- Fredriksson, Torsten och Lind, Britt-Inger (1980). *Kärlek för pengar. En bok om prostitutionsprojektet i Malmö 1976–80*. Ordfront.
- Frieberg, Joakim (1987). »Porren suddar ut gränserna mellan fantasi & verklighet.» I Joakim Frieberg, red. *Erotikens ideologi. Sex debattörer i Skandinavien om kultursyn, sexualitet och porr*. Symposium.
- »Förbjudet köp av sex.» (1998/99).*Kupé*. Nr 11/98–1/99.
- »Författaren Hanna Olsson.» (1996).*bang*. Nr 1–2.
- Garpe, Margareta och Osten, Suzanne (1977). »Förbjud prostitutionen – kriminalisera kunden.» *Dagens Nyheter*. 29 mars.
- Gröndahl, Per (1979). »Kampen mot porren – för tryckfriheten.» I Jeanette Gentele, red. *Ta strid för kärleken – kamp mot porr och prostitution*. Ordfront.
- Göteborgs stad (odaterad). *Det kallas världens äldsta yrke. Myter och fakta om könshandeln*. Prostitutionsenheten, Cityenheterna, Göteborgs stad Centrum.
- Hedin, Ulla-Carin och Månsson, Sven-Axel (1997). *Vägen ut! Om kvinnors uppbrott ur prostitutionen*. Carlssons.
- Hirdman, Yvonne (2000). *Att lägga livet till rätta. Studier i svensk folkhemspolitik*. Carlssons.
- Hirseland, Henrik (2002). »Organisera sexarbetare.» *Arbetaren*. Nr 2.
- Hoffmann, Ulla m.fl. (2003/04). Motion till riksdagen. »Pornografi.» 2003/04:K362.
- Hofsten, Mirre (1977). »Det tjänas stora pengar på sex.» *Dagens Nyheter*. 12 mars.
- »I ett krig offras tyvärr frontsoldater'. Om kvinnojourer och övergrepp.» (1994).*Arbetaren*. Nr 38.

- »Ingen säljer sex av lust.» (2004). Tillgänglig: <<http://www.isishem.nu/artikel-ingen01.htm>> [2004-03-31]
- »Ingen är säker på lagens effekter.» (2006). *Pockettidningen R*. Nr 2–3.
- »Inside deep throat.» (2005). Universal. HBO Documentary Films.
- Irhammar, Ingbritt och Thurdin, Görel (1997). Riksdagsmotion. »Våld mot kvinnor.» 1997/98:Ju917.
- Jacobsson, Pye (2001). »Sexarbetarna måste organisera sig.» *Expressen*. 1 november.
- Jacobsson, Pye (2002). »Jag vill ha en fackförening!» *Arbetaren*. Nr 35.
- Jacobsson, Ulli (1977:a) »Sista ordet. Ulli Jacobsson, ordförande i Riksförbundet Sexualpolitisk Front, svarar Damernas Värld.» *Damernas värld*. Nr 21.
- Jacobsson, Ulli (1977:b). »Varifrån kommer denna hysteriska nymoralism? Vi prostituerade kan tala för oss själva.» *Dagens Nyheter*. 16 mars.
- Jacobsson, Ulli (1977:c). »Sexual-politisk front fick inte yttra sig.» *Dagens Nyheter*. 30 november.
- »Jag försöker alltid provocera! – Ett samtal med Ingrid Swede.» (2001). *Flashback News Agency*. Nr 146. Tillgänglig: <<http://www.flashback.se/mi/ingrid.shtml>> [2005-01-15].
- »Jag har fallit för Fredrik Reinfeldt. Belinda Olsson möter Sofia Karlsson – argast i fi.» (2005). *Aftonbladet*. 18 september.
- Janke, Janna (2002). »Monolog» i Roks *Prostitution och trafficking. Sex-slavhandel!*
- »Kamp mot porr och prostitution.» (1978). *Hälsinglands Tidning*. 9 juni. Kamp mot porr och prostitution (odaterad). Flygblad, kopia i författarens ägo.
- Klass SP2C (2000). Motion till Ungdomens riksdag. »Död åt porren, länge leve kärleken!» 2000:91. Västerviks gymnasium.
- Kommersiell barnpornografi – tystad kunskap & osynliggjort förtryck*. En broschyr gjord av Gerda Christensson/Artemis Systrar, utgiven med stöd av Allmänna Arvsfonden.
- Kram, Ebon (1991). »Hälsningsanförande.» I Roks *Pornografi. Verklighet eller fantasi?*
- Kram, Ebon (1999). Anförande under paneldebatt på seminarium arrangerad av tidskriften *bang*. Kägelbanan i Stockholm den 7 mars.
- Kram, Ebon (2001). »Vad har bibeln och pornografin gemensamt?» Tillgänglig: <<http://web.telia.com/~u88400111/ebonkram/vadharbibeln.htm>> [2004-09-10].
- Kristdemokratiska Kvinnoförbundet (2002). *Kvinnofrid på undantag*. In-

- lägg om jämställdhet och våld mot kvinnor*. Tillgänglig: <<http://www.kvinnor.kristdemokrat.se/>> [2002-03-23].
- Kulick, Don (1998). »Maktlystna män jagar sex.» *Dagens Nyheter*. 4 maj.
- Kulick, Don (2001). »Det finns visst nöjda sexarbetare.» *Expressen*. 7 november.
- Kulturdepartementet (2000). Promemoria 2000-04-18, Dnr. Ku 2000/1372 Me. Enheten för mediefrågor.
- Kvinnofronten (1993). »På tal om porr. Argument för och emot pornografi.»
- Langemar, AnnMari m.fl. (1977). Brev till Riksförbundet för de prostituerade, kopia i författarens ägo. Daterat Stockholm den 1 mars.
- Langemar, AnnMari och Molly (1977). »Prostitutionen visar kvinnoförtrycket.» *Kvinnobulletinen*. Nr 2.
- Larsson, Ewa. (2000/01). »Diskussion med anledning av interpellation 2000/01:264 av Jeppe Johnsson (m) till justitieminister Thomas Bodström om sexköpslagen.» Snabbprotokoll 2000/01:78 anf 103.
- Larsson, Peter (1979). »Ta strid för kärleken – kamp mot pornografi och prostitution.» I Jeanette Gentele, red. *Ta strid för kärleken. Kamp mot porr och prostitution*. Ordfront.
- Larsson, Stig och Månsson, Sven-Axel (1976). *Svarta affärer. Utredning om vissa klubbars och näringsställens sociala betydelse och struktur*. Malmös socialförvaltning.
- Leijonhufvud, Madeleine (2000). »Stoppa porren, Freivalds!» *Dagens Nyheter*. 15 februari.
- Lekander, Nina (1997:a). »Yttrandefrihet är feminism.» *Expressen*. 22 november.
- Lekander, Nina (1997:b). »Vem ska sätta gränsen?» *Expressen*. 29 november.
- Levin, Hjärdis (1977). »Leve den nya moralen!» *Dagens Nyheter*. 3 mars.
- Levin, Hjärdis och Stövlings, Britta (1977). Brev till Lilian Andersson, kopia i författarens ägo. Daterat Stockholm den 4 mars.
- Lidström, Annica m.fl. (2002). »En legitimering av könsmakten.» *Arbetaren*. Nr 33.
- Lillemor A. m.fl. (1977). »Fem prostituerade svarar Hjärdis Levin: Ni kräver så mycket och ni vet så litet!» *Dagens Nyheter*. 19 mars.
- Lords, Traci (2003). *Nattens Barn*. Pan.
- Lorentzi, Ulrika (1998). »Sex wars.» *bang*. Nr 2.
- »Louise – Porrbranschens argaste kritiker.» (2004). *Vår bostad*. 30 maj. Tillgänglig: <<http://www.varbostad.se/ArticlePages/200403/30/200403>

- 30114048_vb374/20040330114048_vb374.dbp.asp> [2004-03-31].
- Lovelace, Linda och McGrady, Mike (1983). *Skärseld*. Askelin & Hägglund.
- Lovelace, Linda och McGrady, Mike (1986). *Out of bondage*. Lyle Stuart Inc. Secaucus.
- Lundgren, Eva (1991). »Man behöver den idébank som pornografin är? Pornografins funktion när mannen skapar sitt kön via kvinnomisshandel.» I Roks *Pornografi. Fantasi eller verklighet?*
- Lundgren, Eva (1992). *Gud och alla andra karlar*. Natur och Kultur.
- »Makt och frihet.» (1998).*Slitz*.Nr.8.
- »Makt och moral. Ett samtal om queerteori i praktiken mellan Pia Laskar, Don Kulick och Ulrika Lorentzi.» (1999). *bang*. Nr 3.
- Miljöpartiets partiprogram (2002). Tillgänglig: <<http://www.miljopartiet.se/>> [2002-03-23]
- Molin, Björn (2003:a). »Björn Molin (m) om de ensamma männen i Norrbotten: inför statliga bordeller.» *Expressen*. 16 juni.
- Molin, Björn (2003:b). »Orättvisa påhopp i bordelldebatten.» *Expressen*.8 juli.
- Myrdal, Jan (1979). »Tal hållet vid opinionsmöte 25/11 1978». I Jeanette Gentele, red. *Ta strid för kärleken – kamp mot porr och prostitution*. Ordfront.
- Månsson, Sven-Axel (1981).*Könshandelns främjare och profitörer. Om förhållandet mellan hallick och prostituerad*. Doxa.
- Månsson, Sven-Axel (odaterat). Brev till Lilian Andersson, kopia i författarens ägo. Daterat Lund, tisdag.
- »Nej.» (1999).*Magasin Repr*. Nr 2.
- Nenes, Christina och Wahlström, Göte (2001/02). Motion till riksdagen. »Jämställdhetsarbete mot pornografin.» 2001/02:Ub348.
- Nestius, Hans (1984).*I last och lust. Sexuella bilder förr och nu*.Prisma och RFSU.
- Nordin, Annika (1979). »Rädda sexualiteten ur pornografins skamgrepp.» I Jeanette Gentele, red. *Ta strid för kärleken. Kamp mot porr och prostitution*. Ordfront.
- »Nu legaliseras prostitutionen.» (2002). *ETC*. Nr 2.
- Nyhetsmorgon (2000). TV4. 9 juni.
- »Nytt sätt att tänka.» (2003). *Hertha*. Mars. Tillgänglig: <http://www.hertha.se/hertha1_2003/nytt.html> [2004-03-31].
- Näringsdepartementet (2004). Prostitution och handel med kvinnor. Faktablad.
- Näringsdepartementet (odaterad). »Regeringens kampanj mot prostitu-

- tion och trafficking 2002.» Tillgänglig: <<http://naring.regeringen.se/fragor/jamstalldhet/kvinnohandel/kampanj.htm>> [2002-05-30].
- Nätverket mot porr och prostitution (2003). Flygblad, kopia i författarens ägo.
- Ohlsson, Bengt (2002). »Slaget om våra tankar.» *Moderna tider*. Mars 2002.
- Ohlsson, Birgitta och Svanå, Fatima (2006). »Höj rösten mot tyska bordeller.» *Expressen* och *Göteborgs Tidningen*. 21 januari. Tillgänglig: <<http://expressen.se/index.jsp?a=512530>> [2006-02-02].
- Ohly, Lars (2004). »Utan kunder inga sexköp.» *Sydsvenska Dagbladet*. 8 mars.
- Olsson, Hanna (1977/78). Bakgrund till prostitutionsutredningens betänkande SOU 1981:71. Intervjuer med sexsäljare. Kommitté 3399, Volym 31, 32. Riksarkivet.
- Olsson, Hanna (1982). »Den föraktade sexualiteten.» *Dagens Nyheter*. 28 augusti.
- Olsson, Hanna (1987). »Det svåra sökandet efter kunskap – vem är jag och vem är den andra?» *Socialt arbete*. Nr 7.
- Olsson, Hanna (1990). *Catrine och rättvisan*. En bok för alla.
- Olsson, Hanna (1999). »Från Horluva till Kvinnofridslag.» *bang*. Nr 3.
- Olsson, Hanna (odaterad). »Två i ett – begravnings- och födelsedagstal.» Tillgänglig: <<http://www.kugs.info/arkiv/feminal2.html>> [2003-08-11].
- Orback, Jens (2004). »Mäns våld mot kvinnor gör Sverige ociviliserat.» *Dagens nyheter*. 14 november.
- Palm, Veronica (2003/04). Motion till riksdagen. »Åtgärder mot pornografi.» 2003/04:K318.
- »Partimoralism.» (2005). *bang*. Nr 2.
- Persson, Christina (1977). »Varför är just vi så föraktade i ett samhälle som säljer allt?» *Dagens Nyheter*. 2 april.
- Persson, Christina (2004:a). »Christina Persson, prostituerad i Stockholm på 1970-talet: Riksdagsmännen var mina storkunder.» *Expressen*. 23 september.
- Persson, Christina (2004:b). »Den sexuella revolutionen. Christina Persson om att sälja sin egen kropp: Samhället misshandlar prostituerade.» *Expressen*. 3 augusti.
- Persson, Elisabeth, Pilsäter, Karin och Sahlström, Ingegärd (1992/93). Motion till riksdagen. »Prostitution.» 1992/93:ju622.
- Pockettidningen R* (1977). Nr 4.
- »Pornografi fantasi eller maktmissbruk?» (1997). *Herta*. Nr 2.

- »Porrindustrin anfaller.» (1997). *Morgonbris*. Nr 7–8.
- »Prostitution inget fritt val.» (2000). *Arbetaren*. Nr 10. Tillgänglig: <<http://www.arbetaren.se/2000/10/nyhet2.html>> [2004-03-31].
- »Prostitution är våld mot kvinnor och flickor.» (2002). *Kvinnotryck*. Nr 4.
- »Prostitutionen hotar kvinnans frigörelse.» (1979). *Vår Bostad*. Nr 4.
- »Prostitutionen på gatorna halverades.» (2003). *Pockettidningen R*. Nr 2.
- »Rasar mot uttalande om sexköp.» (2003). *Expressen*. 11 juni.
- Regeringens proposition 1997/98:55. *Kvinnofrid*.
- RFSU (1972). *Fråga Rfsu!* Prisma/RFSU.
- RFSU (2003). Idéprogram.
- RFSU (2004). *Sex på köpet – en rapport om prostitution utifrån ett individperspektiv*.
- Richter, Ulla (1997). »Befria kärleken!» *Morgonbris*. Nr 7–8.
- Roks (1991). *Pornografi – verklighet eller fantasi?* Sammanställning av föreläsningar som hölls under konferens med samma namn 5-6 november 1990. Arrangerad av Roks.
- Roks (1995). *Hur mår du kvinna. Hur mäns sexuella våld påverkar kvinnors hälsa*. Sammanställning av föreläsningar som hölls under konferens med samma namn 28–29 januari 1994. Arrangerad av Roks och Folkhälsoinstitutet.
- Roks (2001). *Prostitution och trafficking. Sexslavhandel!* Sammanställning av föreläsningar och paneldiskussioner från konferens med samma namn 2–4 februari 2001. Finansierad av Brottsoffermyndigheten, Näringsdepartementets Jämställdhetsenhet, Svenska Institutet och Roks.
- Roks (odaterad). »Boka porrfritt nu!» Tillgänglig: <www.roks.se> [2005-11-23].
- »Ropen skalla, sex åt alla!» (1998). *Ottar*. Nr 2/3.
- RPS (Rikspolisstyrelsen) (2001). »Lag (1998:408) om förbund mot köp av sexuella tjänster. Metodutveckling avseende åtgärder mot prostitution.» Av Nord, Anders och Rosenberg, Tomas. Polismyndigheten i Skåne. ALM 429-14044/99. 2001. POB-429-4616/99.
- Sahlin, Mona (2004:a). »Sexistisk reklam kan förbjudas i lag.» *Dagens Nyheter*. 7 februari.
- Sahlin, Mona (2004:b). Hearing om sexualiseringen av det offentliga rummet. ABF-huset, Stockholm, 12 maj.
- Sambo, Rosinha (2001). »Sexköpslagen hjälper bara hallickarna.» *Expressen*. 9 november.
- Sandell, Göran m.fl. (1996). *Könsköparna. Varför går män till prostituerade?* Natur och Kultur.

- Schmidt, Olle (2004). Postad 30 mars. Tillgänglig: <<http://www.folkpartiet.se/templates/ListPage.aspx?id=2718>> [2006-01-12].
- Schyman, Gudrun (2005:a) »Jag älskar män – jag är inne på min fjärde.» *Aftonbladet*. 19 april. Tillgänglig: <<http://www.aftonbladet.se/vss/debatt/story/0,2789,633118,00.html>> [2005-04-22].
- Schyman, Gudrun (2005:b). Tal på möte för Feministiskt initiativ, Alla Kvinnors Hus i Stockholm, 1 juni.
- Schyman, Gudrun (2006). Paneldebatt på »En feministisk sexualpolitik.» ett seminarium arrangerat av RFSU på Kägelbanan, Stockholm. 20 mars.
- Schyman, Gudrun m.fl. (1998/99). Riksdagsmotion. »Kvinnofrid.» Postnr:2160 1998/99:So466.
- Schyman, Gudrun och Waltman, Max. (2006). »Ge skadestånd till prostitutionens offer.» *Dagens Nyheter*. 25 juli.
- Segelström, Inger (1998). »Porr: Könshandel, våldsporr och övergrepp går hand i hand.» *Kom Ut*. Nr 3.
- Segelström, Inger (2002). Intervju, Riksdagshuset i Stockholm. 16 maj.
- Segelström, Inger (odaterad). Inlägg, Kvinnofrid. Näringsdepartementet. Tillgänglig: <<http://www.kvinnofrid.gov.se/pagang/inger.htm>> [2004-04-04].
- »Setter min ære i å være ulydig.» (1999). *Bergens Tidene*. 1 mars.
- Sex TV (1999). Kanal 9 i kanadensisk tv. Programmet sändes vid flera tillfällen hösten 1999.
- »Sex utan kärlek ser jag som en allvarlig psykisk skada.» (1992). *Ottar*. Nr 1.
- Sexualpolitisk front (1977). »Programförklaring.» Kopia i författarens ägo.
- Sjunnesson, Jan (1998). »Prostitution som yrke.» *Frihetlig Press*. Nr 2.
- Sjunnesson, Jan (2000). Motion till vänsterpartiets 33:e kongress. »Prostitution borde vara laglig.» Tillgänglig: <<http://www.sexradikal.nu/index.php?artikel=59>> [2006-07-11].
- »Skandalpartiet bjuder upp.» (2005). *Svenska Dagbladet*. 29 augusti.
- »Småbarnspappan sålde sina kvinnor till våldtäktsorgier.» (2005). *Expressen*. 8 april. Tillgänglig: <<http://www.expressen.se/index.jsp?a=266051>> [2005-04-08].
- SoS (Socialstyrelsen) (2000). »Kännedom om prostitution 1998–1999.» Rapport 2000:5.
- SoS (Socialstyrelsen) (2003). »Kännedom om prostitution 2003.»
- Sotter, Helen och Svennecke, Bo (1992). *Flickor som inte gör något väsen av*

- sig och som det aldrig gjorts något väsen av. *Unga flickor i riskzonen för prostitution eller som på annat sätt riskerar att bli sexuellt och/eller emotionellt utnyttjade*. Prostitutionsgruppen, Cityenheten, Centrum, Göteborgs stad.
- SOU 1936:59. *Betänkande i Sexualfrågan*.
- SOU 1938:58. *Slutbetänkande avgivet av befolkningskommissionen*.
- SOU 1981:71. *Prostitutionen i Sverige. Bakgrund och åtgärder*.
- SOU 1995:15. *Könshandeln*. Betänkande av 1993 års Prostitutionsutredning.
- SOU 2001:14. *Sexualbrotten. Ett ökat skydd för den sexuella integriteten och angränsande frågor*. Betänkande av 1998 års Sexualbrottskommitté.
- Statens Biografbyrå (1988). *Filmcensuren*. Dnr. 103/88. 1988-11-03
- Statens Biografbyrå (2001). *90 år av filmcensur*.
- Ström, Katinka (1998). »Pornografen är kvinnohatets mest renodlade propaganda.» *Arbetaren*. Nr 19.
- Ström, Katinka och Wikman, Amin (1997). »Varför så låga ambitioner?» *Expressen*. 28 november.
- Svanström, Yvonne (2004). »En självklar efterfrågan? Om torskare och sexköpare under hundra år.» I Yvonne Svanström och Kjell Östberg, red. (2004). *Än män då? Kön och feminism i Sverige under 150 år*. Atlas.
- Swede, Ingrid (2004). »Jag är trött på att inte respekteras.» *Aftonbladet*. 18 maj.
- Svenska filminstitutet (2004). *Vad har mitt liv med Lilja att göra?*
- »Svenska kvinnor tänder på porrfilm.» (1996). *Aftonbladet*. 16 november.
- Svensson, Alf m.fl. (1994/95). Motion till riksdagen. »Jämställdhetsfrågor.» 1994/95:A820.
- Törnman, Lars (2003). »Kommunalrådet Lars Törnman om kvinnohandeln i norr: Perssons fel att norrlänningar köper sex.» *Expressen*. 6 juni.
- Ulmanen, Petra och Westerlund, Ulrika (1999). »Ansikte mot ansikte.» *bang*. Nr 3.
- Waarander, Ingegärd (1978). »Porr och prostitution splittrar kvinnor och män.» I Gunilla Fredelius red. *Ett onödigt ont. En antologi mot porr och prostitution*. Ordfront.
- von Wachenfeldt, Ireen (2002). »Öppna ögonen.» *Kvinnotryck*. Nr 4.
- Wachtmeister, Ian m.fl. (1991/92). Motion till riksdagen. »Kvinnofrid.» 1991/92:Ju834.
- »Vad tycker ni om porren, politiker?» (2002). *Aftonbladet*. 16 februari.
- »Varför tittar kvinnor på porrfilm?» (1996). *Amelia*. Nr 9.
- Wennberg, Jenny (2002). »EU-stöd till organisationer som förespråkar le-

- galisering och reglering av prostitution. En rapport av Jenny Wennberg på uppdrag av Marianne Eriksson.» EU-parlamentet november 2002. Vänsterpartiet. Tillgänglig: <www.vguengl.org/medialibrary/files/EU_sexindustrin.pdf> [2006-09-11].
- Westerstrand, Jenny (2002). »Prostitution and the Cunning Patriarchy – Towards a New Understanding.» I *Seminar on the Effects of Legalisation of Prostitution Activities – a Critical analysis*. Tillgänglig: <<http://www.regeringen.se/content/1/c4/22/84/0647d25a.pdf>> [2004-09-11].
- »Vi vill inte vara paria.» (1977). *Kvinnobulletinen*. Nr 2.
- Viklund, Margareta (1998/99). Motion till riksdagen. »Videovåld och pornografi.» 1998/99:K224.
- Villalobos, Esmeralda (2006). »Dags att slopa sexköpslagen.» *Aftonbladet*. 13 mars.
- Winberg, Margareta (1999). »Från mytbild till motbild.» I *Motbilder – dialog mellan unga och vuxna om kärlek och ansvar*. Sammanställning från konferens den 24 februari. Regeringskansliet.
- Winberg, Margareta (2000). Pressmeddelande: »Regeringen stödjer dramadokumentären 'Street love' med 100 000 kronor.» 25 oktober.
- Winberg, Margareta (2002:a). »Stoppa lögnerna om sexhandel.» *Göteborgs Posten* och *Expressen*. 13 januari.
- Winberg, Margareta (2002:b). »Trafficking – ett gränsöverskridande problem.» I Roks *Prostitution och trafficking. Sexslavhandel!*
- Winberg, Margareta (2002:c). Tal av jämställdhetsminister Margareta Winberg vid kunskapsseminarium om prostitution och kvinnohandel vid Information Rosenbad i Stockholm den 15 maj 2002, kl.13.30. Tillgänglig: <http://www.regeringen.se/galactica/service=irnews/owner=sys/action=obj_show?c_obj_id=45159> [2005-11-05]
- Winberg, Margareta (2002:d). »Speech by Deputy Prime Minister Margareta Winberg.» I *Seminar on the Effects of Legalisation of Prostitution Activities – a Critical analysis*. Tillgänglig: <<http://www.regeringen.se/content/1/c4/22/84/0647d25a.pdf>> [2004-09-11].
- Winberg, Margareta (2003). »Skulle du låta din egen dotter sälja sin kropp?» *Aftonbladet*. 26 juni.
- Winberg, Margareta (2005). »SVT hakar på feministdrevet.» *Expressen*. 23 maj.
- Winberg, Margareta (2006). »Vi har bäddat för feministrevolution.» *Expressen*. 23 januari.
- Vänsterpartiets principprogram (1997). »Feminism och socialism. Principprogram för vänsterpartiets kvinnopolitik antaget av partistyrelsen

- den 7 december 1997.» Tillgänglig: <http://www.vansterpartiet.se/PUB_Ideologi/238,Nonews_bildpdf.cs?c_Dokumenttyp=Politiskt_program> [2002-03-14].
- »Yrke? Det är bisarrt, säger Ylva Thörn.» (2002). *Kommunalarbetaren*. 6 maj.
- Åbjörnsson, Rolf m.fl. (1997/98). Motion till riksdagen. »Kriminalisering av prostitution.» 1997/98:Ju 709.
- »Är prostitution alltid ett övergrepp?» (2005). *Amnesty Press*. 10 juni. Tillgänglig: <<http://www2.amnesty.se/ap.nsf/reportage/A8E4622673F62E56C125701C00518D27?opendocument://>> [2005-08-25].
- Öberg, Maria (2002). »Vi sexsäljare tycker olika!» *Arbetaren*. Nr 37.
- Östergren, Petra (1993). *Slå tillbaka! En handbok i självförsvar för kvinnor*. Natur och Kultur.
- Östergren, Petra (1996). »Sant fria?» *bang*. Nr 1–2.
- Östergren, Petra (1997:a). »För dem råder krig.» *Expressen*. 21 november.
- Östergren, Petra (1997:b). »Stå upp för era värderingar!» *Expressen*. 29 november.

Litteratur

- Alexandropoulou, Anastasia (2000). »Vad är Sadomasochism (S/M)? En empirisk studie baserad på en kvalitativ intervju/kvantitativ enkätundersökning.» *Opublicerad B-uppsats i Klinisk sexologi, Psykologiska Institutionen vid Göteborgs universitet.*
- Ambjörnsson, Fanny (2004). *I en klass för sig. Genus, klass och sexualitet bland gymnasietjejer.* Ordfront.
- Andersson, Mattias (2005). *Porr, en bästsäljande historia.* Prisma.
- Bankier, Channa m.fl. (2000). *Shocking Lies.* Periskop.
- Bergström-Walan, Maj-Briht (2002). »Sexualundervisning.» I PO Lundberg, red. *Sexologi.* Liber.
- Bernstein, Elizabeth (1999). »What's Wrong with Prostitution? What's Right with Sex Work? Comparing Markets in Female Sexual Labor.» *Hastings women's law journal.* Vol.10:1.
- Bernstein, Elizabeth (2005). »Desire, Demand, and the Commerce of Sex.» I Elizabeth Bernstein och Laurie Schaffner red. *Regulating Sex. The Politics of Intimacy and Identity.* Routledge.
- Bourdieu, Pierre (1998). *Distinction. A social critique of the judgment of taste.* Harvard University Press.
- Buchanan, Allen (1985). *Ethics, Efficiency, and the Market.* Rowman & Allanheld, Clarendon Press.
- Båvner, Per (1999). »En reproducerad debatt. Svenska ståndpunkter om pornografi.» *Res Publica.*Nr 1.
- Califia, Pat (1994). *Public sex. The culture of radical sex.* Cleis Press.
- Chapkis, Wendy (1997). *Live Sex Acts. Women Performing Erotic Labor.* Routledge.
- Check, J.V.P., och Guloien, T.H. (1989). »Reported Proclivity for Coercive Sex Following Repeated Exposure to Sexually Violent Pornography, Nonviolent Dehumanizing Pornography, and Erotica.» I D. Zillmann och J. Bryant red. *Pornography: Research Advances and Policy Considerations.* Hillsdale, Erlbaum.
- Cosman, Brenda m.fl. (1997). *Pornography, Feminism and the Butler Decision.* University of Toronto Press Incorporated.
- Davies, Kimberly A. (1997). »Voluntary exposure to pornography and men's attitude toward feminism and rape.» *Journal of Sex Research.* Spring. Tillgänglig: <http://www.findarticles.com/p/articles/mi_m2372/is_n2_v34/ai_19551963/pg_1> [2005-04-20].
- Diamond, Milton (1999). »The effects of Pornography: An International

- Perspective.» I James Elias m.fl. red., *Porn 101: Eroticism, Pornography, and the First Amendment*. Prometheus Press. Tillgänglig: <http://www.hawaii.edu/PCSS/online_artcls/pornography/prngrphy_ovrvw.html> [2005-03-29].
- Dodillet, Susanne (2004). »Prostituerade män njuter – kvinnorna är offer.» *Göteborgs Posten*. 15 augusti.
- Dodillet, Susanne (2005). »Kulturkrock prostitution – prostitutionsdebatter i Sverige och i Tyskland mellan 1990 och 2002 samt deras bakgrund.» I Mai-Brith Schartau och Helmut Müssener, red. *Den okände (?) grannen: Tysklandsrelaterad forskning i Sverige*. Södertörn University College, Centrum för Tysklandsstudier 2005 (ebook).
- Dodillet, Susanne (2006:a). »Den stora bordellkalabaliken.» *Arena*. 2/06.
- Dodillet, Susanne (2006:b). »Ideologiska förutsättningar för den svenska och den tyska prostitutionslagstiftningen.» *Kvinnovetenskaplig Tidskrift*. Nr 4.
- Doezema, Jo och Kempadoo, Kamala (1998). »Introduction: Globalizing Sex Workers' Rights.» I Jo Doezema och Kamala Kempadoo red. *Global Sex Workers. Rights, Resistance, and Redefinition*. Routledge.
- Donnerstein, E., Linz, D. och Penrod, S. (1987). *The Question of Pornography: Research Findings and Policy Implications*. Free Press.
- Echols, Alice (1992). »Taming the Id: Feminist sexual politics 1968–83.» I Carol Vance red. *Pleasure and Danger. Exploring Female Sexuality*. Pandora.
- Ekenstam, Claes (1993). *Kroppens idéhistoria. Disciplinering och karaktärsdanning i Sverige 1700–1950*. Gidlunds.
- Eriksson, Niklas och Knutagård, Hans (2005). »Sexmänsäljelse./x – nöje blir funktion.» RFSL, Rådgivningen Skåne. Rapportserie 2005:1.
- Faust, Beatrice (1982). *Women, sex and pornography*. Penguin.
- FoU Rapport nr 99 (odaterad). *Horor är inte »horor»*. Gunnel Andersson-Collins. Forsknings- och Utvecklingsbyrån, Socialtjänsten, Stockholms stad.
- Foucault, Michel (1980). *Sexualitetens historia. 1. Viljan att veta*. Gidlunds.
- Geertz, Clifford (1993). »Deep Play. Notes on the Balinese Cockfight.» I Clifford Geertz. *The Interpretation of Cultures*. Fontana Press.
- Gibson Church, Pamela och Gibson, Roma, red. (1993). *Dirty looks. Women, pornography, power*. British Film Institute.
- Goldman, K., Pedersen, M. och Østerud, Ø. (1997). *Statvetenskapligt lexikon*. Natur och Kultur.
- Gårdfeldt, Lars (2000). Föreläsning i sexologi, Göteborgs universitet. Juni.

- Hedin, Ulla-Karin och Månsson, Sven-Axel (1997). *Vägen ut! Om kvinnors uppbrott ur prostitutionen*. Carlssons.
- Hirdman, Yvonne (2000). *Att lägga livet till rätta. Studier i svensk folkhems- politik*. Carlssons.
- Hochschild, Arlie Russell (1983). *The Managed Heart*. University of California Press.
- Holm, Tanya (2005). »Agens. Om konsten att se handling bortom det förväntade.» *Opublicerad uppsats, påbyggnadskurs*. Institutionen för statsvetenskap, nationalekonomi och juridik vid Södertörns högskola.
- Holmberg, Carin (1993). *Det kallas kärlek*. Anamma.
- Hopkins, Susan (2002). *Girl Power. The new force in popular culture*. Pluto Press.
- Hunter, Christopher (2000). »The Dangers of Pornography? A Review of the Effects Literature 2000.» Annenberg School for Communication. University of Pennsylvania. Tillgänglig: <http://www.asc.upenn.edu/usr/chunter/porn_effects.html> [2005-03-17].
- »Hur är det att jobba med porr? Vi frågade Ingrid Swede. PS Hon valde bilderna själv.» (2003). *Bleck*. Nr 1.
- Jeffrey, Ann Leslie och MacDonald, Gayle (2006). *Work, Stigma and Resistance: Sex Workers in the Maritimes Talk Back*. UBC Press.
- Justis- och politidepartementet (2004). »Sexkjöp i Sverige og Nederland regleringer og erfaringer. Rapport fra Arbeidsgruppe om rettslig regulering av kjøp av seksuelle tjenester.» Tillgänglig: <http://odin.dep.no/jd/norsk/dok/andre_dok/rapporter/012101-990544/dok-bn.html> [2005-04-10].
- Kipnis, Laura (1999). »Hur ska man se på porr.» *Res Publica*. Nr 43.
- Kipnis, Laura (2004). *Against Love. A Polemic*. Vintage.
- »Krig mot porr på nätet.» (2004). *Svenska Dagbladet*. 24 augusti.
- Kulick, Don (1998). *Travesti. Sex, Gender and Culture among Brazilian Transgendered Prostitutes*. The University of Chicago Press.
- Kulick, Don (2003). »Sex in the New Europe: the criminalization of clients and Swedish fear of penetration.» *Anthropological Theory*. Vol. 3, nr 2.
- Kulick, Don (2005). »400 000 perversa svenskar.» I Don Kulick, red. *Queersverige*. Natur och Kultur.
- Kulick, Don (2006). »Ensamhetens gränser. Onani och socialitet.» I Maria Karlsson och Sharon Rider, red. *Den moderna ensamheten*. Symposium.
- Kullenberg, Anette (1977). »Om prostitutionen tycker vi inte.» *Aftonbladet*. Oktober.
- Kurtilla, Lina (2004). »Sexkrig. En queerfeministisk diskursanalys av pro-

- stitutionsdebatten i Sverige 99-04.» *Opublicerad uppsats*. Centrum för genusstudier vid Stockholms universitet. Tillgänglig: <http://weaver.mine.nu/arkivet/filer/kurttila_sexkrig.pdf>
- Kutchinsky, Bert (1991). »Pornography and rape: theory and practice? Evidence from crime data in four countries where pornography is easily available.» *International Journal of Law and Psychiatry*, vol. 14, nr 1 & 2.
- Laan E., m.fl. (1994). »Women's sexual and emotional responses to male- and female-produced erotica.» *Archives of Sexual Behaviour*. 23(2):153–169, Apr.
- Laan E., m.fl. (1995). »Determinants of subjective experience of sexual arousal in women: Feedback from genital arousal and erotic stimulus content.» *Psychophysiology*, 32 (1995), 444–451. Cambridge University Press.
- Larsson, Stig (1983). *Könshandeln. Om prostituerades villkor*. Skeab förlag.
- Lennartsson, Rebecka (2001). *Malaria Urbana. Om byråflickan Anna Johannes dotter och prostitutionen i Stockholm kring 1900*. Brutus Östlings Bokförlag/Symposium.
- Lennerhed, Lena (1994). *Frihet att njuta. Sexualdebatten i Sverige på 1960-talet*. Norstedts.
- Linz, D., Donnerstein, E. och Penrod, S. (1988). »Effects of long-term exposure to violent and sexually degrading depictions of women.» *Journal of Personality and Social Psychology*, 55, 758–768. Tillgänglig: <<http://fs.uno.edu/asoble/pages/badapples.htm>> [2005-03-21].
- Lukes, Stephen (1974). *Power: A radical view*. Macmillian.
- Lumby, Catharine (1997). *Bad Girls: The Media, Sex and Feminism in the 90's*. Allen & Unwin St Leonards.
- Lundqvist, Tommie (1982). *Den disciplinerade dubbelmoralen. Studier i den reglementerade prostitutionens historia i Sverige 1859–1918*. Historiska Institutionen i Göteborg. Nr 23.
- Malamuth, N.M., och Ceniti, J. (1986). »Repeated exposure to violent and non-violent pornography: Likelihood of raping ratings and laboratory aggression against women.» *Aggressive Behavior*, 12 (2): 129–137.
- Matrix, Cherie, red. (1996). *Tales from the clit. A female experience of pornography*. AK Press.
- Matthews, Jill Julius, red. (1997). *Sex in public. Australian sexual cultures*. Allen&Unwin.
- McElroy, Wendy (1985). *XXX a womans right to pornography*. St. Martins Press.

- Nadon, Susan M., Koverola, Catherine och Schludermann, Eduard H. (1998) »Antecedents to Prostitution: Childhood Victimization.» *Journal of Interpersonal Violence*, 13.2 (Spring 1998): 206–221.
- Nagel, Jill red. (1997). *Whores and Other Feminists*. Routledge.
- Nilsson, Christer och Öjjer, Björn (1977). »Allt kan köpas och säljas. En granskning av prostitutiondebatten i Studio S och dagspress vintern 1976–77.» *Opublicerad uppsats*. Stockholms journalisthögskola.
- Nilsson-Schönnesson, Lena (2002). »Sexologi och etik.» I PO Lundberg, red., *Sexologi*. Liber.
- Ormstad, Kari (2002). »Fysiska skador av sexuell aktivitet.» I PO Lundberg, red., *Sexologi*. Liber.
- Padgett, V.R., Brislin-Slut, J. och Neal, J.A. (1989). »Pornography, erotica, and attitudes toward women: The effects of repeated exposure.» *The Journal of Sex Research*, 26, 479–491.
- Pasko, Lisa (2002). »Naked Power: The Practice of Stripping as a Confidence Game.» *Sexualities*. Vol 5(1); 49–66.
- Perkins, Roberta m.fl. (1994). *Sex Work and Sex Workers in Australia*. UNSW Press.
- Persson, Leif G.W. (1981). *Horor, hallickar och torskar*. PA Norstedts & Söners förlag.
- Persson, Louise (2006). »Statliga sexbås vid fotbolls-VM: Fantasi eller verklighet?» NMI Briefing Paper. Timbro. Tillgänglig: <<http://www.timbro.se/pdf/nmi/nmibp1.pdf>> [2006-06-11].
- Pheterson, Gail (1996). *The Prostitution Prism*. Amsterdam University Press.
- »Porn 'does not make sex objects'» (2005).AAP. 24 november. Tillgänglig: <<http://www.news.com.au/story/0,10117,17352073-29277,00.html>> [2005-11-24].
- Rabo, Annika (1997). »Free to make the right choice? Gender and equality policy in post-welfare Sweden.» I Cris Shore och Susan Wright red. *Antropology of Policy. Critical perspectives on governance and power*. Routledge.
- »Re:dismissal of official for visiting porno shop & prostitute.» (1986). *People's Daily, Oversea's Edition*. 4 mars.
- Rubin, Gayle (1992). »Thinking sex: Notes for a Radical Theory of the Politics of Sexuality.» I Carol Vance, red. *Pleasure and Danger. Exploring Female Sexuality*. Pandora.
- Runcis, Maija (1998). *Steriliseringar i folkhemmet*. Ordfront.
- Rönnerberg, Margareta (1998). *Moralbilder. Om medieetik, våld och debatt-*

- porr. Filmförlaget.
- Sabini, John (1995). *Social Psychology*. W.W. Norton Inc.
- Sawicki, Jana (1991). *Disciplining Foucault. Feminism, Power, and the Body*. Routledge.
- »Sexualbrottsutredningen – hur gick det sen?» (1977). *Kvinnobulletinen*. Nr 2.
- Shaver, Fran (1993). »Prostitution: A Female Crime?» I Ella Adelberg och Claudia Currie Ella, red., *In Conflict with the Law: Canadian Women and the Criminal Justice System*. Press Gang.
- Shore, Cris och Wright, Susan (1997). »Policy: A New Field of Anthropology.» I Cris Shore och Susan Wright, red. *Antropology of Policy. Critical Perspectives on Governance and Power*. Routledge.
- Skilbrei, May-Len (1998). *När sex er arbeid. En sosiologisk analyse av prostitusjon på massasjeinstituttene*. Pax Forlag.
- »Småbarnspappan sålde sina kvinnor till våldtäktsorgier.» (2005) *Expressen*, 8 april.
- Soble, Alan (1999). »Bad Apples: Feminist Politics and Feminist Scholarship.» *Philosophy of the Social Sciences*. Vol. 29, no. 3, 354–388. Tillgänglig: <<http://fs.uno.edu/asoble/pages/badapples.htm>> [2005-03-21].
- Stridbeck, Ulf (2005). »Ingen sexköpslag i Norge.» *Svenska Dagbladet*. 13 februari.
- Söderblom, Tomas (1992). *Horan och batongen. Prostitution och repression i folkhemmet*. Gidlund.
- Tisdale, Sallie (1994). *Talk dirty to me. An intimate Philosophy of sex*. Anchor books.
- Tong, Rosemarie (1989). *Feminist Thought. A Comprehensive Introduction*. Westview Press.
- Träskman, Per Ole (1998). »Går det att tygla lustan? Om straffbar pornografi, pedofili och prostitution.» *Tidskrift utgiven av juridiska föreningen i Finland*. Etthundratrettiofjärde årgången, tredje–fjärde häftet.
- Vance, Carol (1992:a). »Pleasure and Danger: Toward a Politics of Sexuality.» I Carol Vance, red. *Pleasure and Danger. Exploring Female Sexuality*. Pandora.
- Vance, Carol (1992:b). »More Danger, More Pleasure: A Decade after the Barnard Sexuality Conference.» I Carol Vance, red. *Pleasure and Danger. Exploring Female Sexuality*. Pandora.
- Vance, Carol red. (1992). *Pleasure and Danger. Exploring Female Sexuality*. Pandora.
- Östergren, Petra (2000). »Västerländska tankedrag som påverkat den

- svenska sexköpslagens förarbeten.» *Opublicerad* C-uppsats. Socialantropologiska institutionen vid Stockholm universitet.
- Östergren, Petra (2002). »Sex, synd och skuld.» *LO-tidningen*. 15 november.
- Östergren, Petra (2003:a). »Sexköpslagen straffar de prostituerade.» *Expressen*. 29 november.
- Östergren, Petra (2003:b). »Synden ideologiserad. Modern svensk prostitutionspolicy som identitets- och trygghetsskapare.» *Opublicerad* magisteruppsats. Socialantropologiska institutionen vid Stockholm universitet.
- Östergren, Petra (2003:c). »Sexworkers critique of Swedish policy.» *Opublicerad* rapport. Tillgänglig: <www.petraostergren.com>
- Östergren, Petra (2003:d). »Regeringens skeva jämställdhet.» *Svenska Dagbladet*. 28 juli.

Hemsidor

- CATW: www.catwinternational.org
- Eros: www.eros.org.au
- Ebon Kram: <http://web.telia.com/~u88400111/ebonkram/>
- Kvinnofronten: www.kvinnofronten.nu
- Medierådet: www.medieradet.se
- Louise Persson: www.louisep.com
- Roks: www.roks.se
- Diana Russell: www.dianarussel.com
- Sexradikal: www.sexradikal.nu
- Shamefestivalen: www.shame.nu
- Statens Biografbyrå: <http://www.statensbiografbyra.se/hemsida.htm>
- Petra Östergren: www.petraostergren.com

Författarens tack

Det är faktiskt fler människor jag vill tacka för att ha hjälpt mig med denna bok än jag kan nämna. Bara på den diskussionslista på Internet jag tillhört och fått så mycket kunskap och tips ifrån, 6debatt, har vi varit över 100 personer. De andra jag träffat och diskuterat med i Sverige och runt om i världen är fler än så.

De jag särskilt vill tacka för inspirerande samtal, uppmuntran och hjälp är Mattias Andersson, Ulf B. Andersson, Channa Bankier, Håkan Blomqvist, Maj-Briht Bergström-Walan, Jesper Bryngemark, Per Båvner, Ulrika Dahl, Lars-Gösta Dahlöf, Susanne Dodillet, Niklas Eriksson, Lars Gårdfeldt, Lotti Hellström, Pye Jacobsson, Lars Jonsson, Johanna Laakso, Beatriz Lindqvist, Nina Lekander, Ulrika Lorentzi, PO Lundberg, Louise Persson, Jan Sjunnesson, Tomas Söderblom, Ana Valdes, Jonas Wall och Susanne Wigorts Yngvesson.

Bland de jag träffat från andra länder har Patric Califia, Carlos Chan, Lin Chew, Josephine Ho, Liv Jessen, Carol Johnson, Fiona Patten, Carol Queen, May-Len Skilbrei, Hendrik Wageenaar och Jan Visser på olika sätt varit viktiga för min forskning.

Tyvärr kan jag inte nämna de som hjälpt mig allra mest, sexsäljarna, vid deras rätta namn. Men utan deras kunskaper, klar-synthet och generositet hade det inte blivit mycket till bok.

Stort tack också till familjen, de nära och de kära som på sina olika sätt stöttat – praktiskt, känslomässigt och ekonomiskt. Och min far vars alltid närvarande politiska reflektioner uppmuntrat till engagemang och kritiskt tänkande.

När det gäller det ekonomiska vill jag tacka Ottarfonden för stipendium och särskilt Axel och Margaret Ax:son Johnsons stiftelse för allmännyttiga ändamål.

Jag vill också tacka förlaget som gav mig en chans och den tid jag behövde för att tänka färdig. Tack till mina redaktörer, Ulf Ivarsson och Jenny Tenenbaum, liksom Christian Reimers som trodde på min idé från allra första början.

Och, slutligen, stort tack till Don Kulick för alla insiktsfulla och viktiga synpunkter på bokens innehåll och form.

Register

- Aftonbladet* 164
agens 144, 150, 196
Aguilera, Christina 146
Alagic, Zoran 122, 234, 250
Almqvist, Johan 97
 analsex 51
Andersson, Bettan 93, 121, 131,
134, 138
Andersson, Lilian 159, 288
Andersson, Mattias 71, 150,
239–240, 295
Arbetsförmedlingen 160, 234, 273
asexualitet 79, 200, 301
Australien 71, 136, 304
avtrubbad 77
- Bankier, Channa 27–28, 30,
153–154
barn 224
Barnardkonferensen 25–26, 29
barndom 253
barnpornografi 53, 68
Barry, Kathleen 113, 243
Basch Kåhre, Eva 258
BASE 56–57
Beausang, Angela 258, 303
befolkningskommissionen 97–98
bekännelse 245–246
bemäktigande 259
- Berg, Lena 107
Bernstein, Elizabeth 293
beroendeförhållande 217
bevisföring 106
Bibeln 117
blinda 230
»The Blue Movie» 20
Bodström, Cecilia 162, 287, 289
bondage 54, 59
Boreman, Linda 251–253
borgarklassen 95–96
Bourdieu, Pierre 78
Brottsförebyggande Rådet 285
Buchanan, Allen 140
Båvner, Per 140
- Café* 136, 155
CATW (Coalition Against Traf-
ficking in Women) 244
censur 28, 63, 65, 90, 119, 153
censurlagstiftning 28, 40, 71
Chapkis, Wendy 293
Christensson, Gerda 93, 121, 134,
141
- Dagens Nyheter* 212, 263, 288, 296
Dahlöf, Lars-Gösta 55–56
Diagnostic and Statistical Manual
55

Diamond, Milton 115
 djur 68–69
 Dodillet, Susanne 210
 dotter 220
 dubbelmoral 185, 263
 Dworkin, Andrea 19, 26, 28, 52, 140

 Eek, Louise 98, 243, 245, 288–289, 299
 Ekberg, Gunilla 44, 63, 235, 242–244, 248, 291, 294, 299
 Elevkampanjen 106
 Eliasson, Mona 112–113
 Erenius, Göran 295
 Eriksson, Jörgen 296
 Eriksson, Marianne 83, 234, 237–240
 »The Eros Foundation» 71
 erotik 75
 essentialism 33, 119–120, 136, 138–139, 199, 289
 etik 82
 etymologi 44
 exhibitionism 60, 143
 experimentella undersökningar 111
 experter 162, 227–228, 243, 245, 247–250, 276, 278, 294
 extraknäck 167, 174, 194

 Faust, Beatrice 116–117
 feminism
   radikal 11–13, 19, 25, 40–41, 102–103, 139, 149, 258, 302
   sexradikal 30–31, 62, 149–150, 308
   sexliberal 27, 31
 Feministiskt initiativ (Fi) 99, 133–134

 fist-fucking 51, 57–58, 67, 104
 FmP (Folkaktionen mot porno-
   grafi) 28, 40, 104, 130, 235
 folkpartiet 45, 75, 84, 93
 Foucault, Michel 15, 89–91, 107, 245, 249, 277
 Freivalds, Laila 304
 fri vilja 77, 169, 288
Frida 125
 fördomar 49, 71, 132, 158, 185, 264–265, 304, 306, 308
 försvarsmekanism 242–243, 245, 291

 gangbang 53, 58, 134
Gnistan 244
 graderad skala 160, 197
 Gramsci, Antonio 108
 Granath, Ingegärd 175
 granskningslagen 65
 Gripenlöf, Anders 254
 gruppsex 51, 92
 gränser 70, 151–152, 160, 169, 198, 217, 257, 283

 hallickverksamhet 47, 250
 hegemoni 106, 108
 Hellström, Lotti 34–35
 heterosexuell porr 22, 119
 Hochschild, Arlie 218
 Hoffmann, Ulla 62, 75, 133, 147
 homosexualitet 36, 92, 132
 homosexuell kommersiell sex 291
 homosexuella, den 74, 91, 241
 homosexuell porr 74, 119, 130–131
 honnörsord 84
 horstigma 200, 203–204, 224, 230
 härskartekniker 160

- illegal sexhandel (se trafficking)
169
- Jacobsson, Pye 165, 244
- Japan 115
- Jeffreys, Sheila 243
- jämställdhet 84, 85, 101, 124, 229
- jämställdhet och sexuella bilder
109, 114, 115, 116
- jämställdhetsenhet 41, 286, 291,
296, 297, 304
- jämställdhetsideologi 102
- jämställdhetspolitik, jämställd-
hetspolicy 83, 100, 207
- jämställdhetsprojekt 123
- jämställdhetsretorik 84, 101
- Kampanjen mot porr och prosti-
tution 39
- Kamratposten* 126
- Kanada 28, 261
- Karlsson, Sofia 133–134
- Kina 115, 154
- klass 78–79, 95–96, 108, 129, 137,
143, 200, 206, 218–220, 225,
231, 250, 273
- kommersiell sex 46–47
- Kommunal 85, 234
- kopplerilagstiftning 39, 47, 184,
194, 228, 306,
- Kram, Ebon 43, 75, 235
- kristdemokraterna 44, 93, 101,
103, 159, 295
- kristdemokratiska kvinnoförbun-
det 103
- kränkning 42, 45, 70, 133, 136, 151–
152, 200–202, 220, 254, 303–304
- Kulick, Don 207–208, 293,
297–298
- Kullenberg, Annette 276
- Kulturdepartementet 72
- kulturradikalism 97–98
- Kutchinsky, Bert 114
- Kvinnofronten 28, 40, 43, 104,
121, 130, 235
- kvinnors röster 242
- känslomässig påfrestning 218
- kärlek 38, 92, 95–97, 99–100, 120,
127, 180, 199, 215, 218, 256,
258, 199, 215
- kärleksideologi 102
- kärleksvecka 99
- kärnfamilj 40, 95, 100, 102, 300
- könsmaktordning 41
- köpsläende 162, 300
- laboratoriemiljö 111, 113
- Larsson, Ewa 45, 62
- Larsson, Stig 270–271, 276
- Leijonhuvud, Madeleine 234–235
- Lekander, Nina 27–28, 30, 136,
154
- lesbisk 130–132
- liberal 84–85
- Linda Lovelace 251
- Lindqvist, Inger 276
- LO 234
- Lords, Tracy 255–256
- Lukes, Stephen 305
- Lumby, Catharine 146, 153–154
- Lundberg, Per Olov 56, 58
- Lundgren, Eva 40, 45, 107, 117,
141, 242, 247–248, 251
- lust 34–35
- lustkarta 36, 58, 62, 118
- lyckliga horan, den 167, 170, 176,
180–181, 226
- »Långt ner i halsen» 133, 251–252

MacKinnon, Catharine 28, 140
 Madonna 146
 makt 90, 209, 290, 305
 maktanalys 204
 maktspekt 87, 210
 maktdynamik 142, 147, 149
 maktförhållanden 29, 55, 99, 216, 245
 maktkänsla 291
 maktlöshet 194, 247, 291, 303, 305
 Malmöprojektet 269–271, 276, 284
 Martin Luther 96
 medelklass 49, 78, 95–96, 137, 143, 218–220, 225, 243, 250
 medelklassvärderingar 218
 Medierådet 81
 Messing, Ulrica 38, 93
 miljöpartiet 45, 62, 101, 159, 211
 misshandel 11, 46, 117, 250, 251, 253, 302
     samkönad 9, 13
 moral 81
 moraliska universum 59
 »Motorsågsmassakern» 66
 Myrdal, Alva 97
 Myrdal, Gunnar 97
 Myrdal, Jan 161
 Månsson, Sven-Axel 270–271, 276, 278, 286, 299
 mäns våld mot kvinnor 10, 12, 45, 46, 71, 84, 102, 116

 nationell nivå 297
 Nederländerna 206, 289, 293, 306
 Nestius, Hans 39, 53, 76–77, 79, 107, 121, 131
 norm 12, 82
 normaliseringsprocess 251

 Ny demokrati 106
 »nyspråk» 46
 Nätverket mot porr och prostitution 41, 131, 133, 244–245, 299

 objektifiering 128, 139
 obscenitetskommitté 111
 offer 115, 134–135, 138, 144, 161, 176, 179, 205, 227, 258, 263, 289, 296
 Ohlsson, Birgitta 45
 Ohly, Lars 101
 olaga våldsskildring 65
 Olsson, Hanna 83, 276, 278–283, 289, 293–294
 omyndigförklaring 223, 226–227, 263
 one-nigth stands 190, 215
 Orback, Jens 44, 85, 155
 Osten, Suzanne 244

 paradox 37–38, 82–83, 259, 294
 Pasko, Lisa 148
 passa upp 214
 patologisering 91
 penetration 73, 91, 131–132, 300
 penis-vaginala samlag 91–92, 95, 105
 Persson, Christina 211
 Persson, Göran 155
 Persson, Louise 288–289
 pervers 308
 perversioner 51
 Pheterson, Gail 203–204, 230–231
 policyeffekt, pervers 306
 politiskt korrekt 35
 porr och prostitution, definition av 46
 Proscentrum 246–247

prostituerad 44, 48
 prostitution
   frivillig 49
   homosexuell 291
   påtvingad 49
 Prostitutionsutredningen 1981 83,
   269, 276, 284
 Prostitutionsutredningen 1993 52,
   131, 138, 287, 298
 psykiatisering 91
 psykolog 187

 Queen, Carol 62
 queer- och sexualpolitisk rörelse
   307
 queeraktivism 158

 Rabo, Annika 207–208
Rapport 296
 Raymond, Janice 243
 RFSU 39, 76, 93, 258, 290–291
 Roks (Riksorganisationen för
   kvinnojourer och tjejjourer i
   Sverige) 10, 28, 40–41, 43, 63,
   84, 93, 103, 106, 205–207,
   302–303
 Rubin, Gayle 15, 31–32, 36, 58,
   72–74, 87–89, 94–95, 120,
   122, 143, 203, 215, 248, 258,
   298
 Russell, Diana 113
 rädsla 35

 sadomasochism 54
 Sahlin, Mona 155, 296
 Sambo, Rosinha 165, 222–223,
   244, 305
 samlivsreformism 39–40, 98, 121,
   302

 sammanblandning 248
 samtycke 69
 sanning 128
 Schmidt, Olle 84
 Schyman, Gudrun 99, 216, 260
 Segelström, Inger 81–82, 108,
   178–179, 204, 208, 210,
   226–227, 260
 serviceyrke 188, 191–192, 217–218
 sexarbete 48
 sexbranchen 15, 29, 42, 48, 50,
   150, 168–169, 189, 234–237
 sexhierarki 87, 89, 101, 204, 258,
   291, 307–308
 sexindustrin 234, 237, 240, 250
 sexindustrirapporten 237
 sexköpare 85, 93, 98, 101, 122,
   192, 279, 286, 288, 290,
   293–294, 297
 sexköpslagen 40, 46, 81, 83,
   158–159, 164, 196, 202,
   207–208, 223, 230, 250,
   284–285, 296, 303, 306
 sexnegativitet 32, 72–74, 199
 sex–pengar–makt, dynamiken 217
 sexsäljare 49, 202, 293–294, 306
 sexualbrottsutredningen 1976 276
 sexualbrottsutredningen 2001 41,
   124, 138, 286
 sexualfientlig 43, 253
 sexualideologi 86–87, 89, 94, 96,
   101
 sexualisering av det offentliga
   rummet 41, 107, 155
 sexualitetens överdrivna betydelse
   32, 215
 sexualmoral 80–84, 90–91, 94–95,
   97, 100, 105, 119, 190, 219, 250,
   307

sexualpolitik 14–15, 31, 74, 100,
 165, 291, 300, 307
 Sexualpolitisk Front 161, 212–213,
 223, 231, 234, 244
 sexuell fara, en dominoteori 33,
 122–123
 sexuell njutning 198
 sexuell värdehierarki 32
 sexuella kränkningar 70
 sexuella övergrepp 11–12, 42–43,
 61, 68, 70, 103, 128, 214,
 253–254, 297
 »Shocking Truth» 41, 63
 självbild 207–208, 258, 263
 självförsvar 10–11, 151
 självförtroende 178, 213, 215
 skador 42, 83, 105
 skam 25, 35, 61, 70, 90, 101, 118,
 137, 152, 161, 293
 Skilbrei, May-Len 218–219, 293
 skript 85, 94
 SKTF 234
 s-kvinnor 40, 75, 81, 107, 138, 235
Slitz 136, 155
 smitta 230–231
 socialdemokraterna 38, 44, 75, 81,
 93, 101, 104, 112, 122, 155, 158,
 208, 286, 295–296, 305
 solidaritet 243–244, 302
 språk 225
 SSR 234
 Statens Biografbyrå 63, 67–68,
 72–73, 133
 Stéenhoff, Frida 97, 99
 Steinhem, Gloria 252
 stereotyper, fördomar 19, 124,
 263–265
 stereotyper könsroller 20, 99, 135,
 147
 stress
     känslomässig 218
     psykologisk 218
 Stridbeck, Ulf 46
 striptease 148–150
 stripteaseklubb 151
 Ström, Katinka 43, 103, 121, 235
 subjekt 283, 294
 sunt förnuft 106–109
 Svanå, Fatima 45
 »Svarta affärer» 269
 Swede, Ingrid 115, 142–143,
 146–147
Svenska Dagbladet 288
 svenskhet 297
 »svenssons» 55, 185, 210, 275
 synd
     ideologiserad 101–102
     patologiserad 101–102
 »sårande av tukt och sedlighet»
     65
 terapeutiska element 263
 terapi 187
 Thörn, Ylva 85
 tillförlitlighet 233–234, 243, 245,
 248, 255, 262, 291
 trafficking (se illegal sexhandel) 49
 transfrågor 14
 transperson 24, 46, 74, 130, 285
 transsexuella 31
 traumatiserade 168, 249, 254, 258,
 266
 trovärdighet 233, 241, 243, 258,
 261–262
 tryckfrihet 46, 156
 Träskman, Per-Ole 73
 tvång 168–169
 Tyskland 114, 196, 206

Törnell, Inga-Britt 52, 131, 138,
158, 253, 291
Törnman, Lars 295

Ulvskog, Marita 63–64, 72–73
underlag 283
upplevelseindustrin 216

Wall, Jonas 64, 66–67, 119, 153
Vance, Carol 15, 29–30, 120, 146,
300–301
vanmakt 290–291, 304
Vecko-Revyn 125
Westerstrand, Jenny 242, 247–248
Viklund, Margareta 44, 103, 106
Winberg, Margareta 38, 41, 45, 93,
98, 104, 122, 138, 179, 208, 250
visuella analfabeter 146

Wolf, Alexa 41, 63
Women Against Pornography 26,
252
von Wachenfeldt, Ireen 63
voyeurism 60
vänsterpartiet 37, 62, 75, 83,
93–94, 101, 103, 127, 158, 234,
276, 295

yttrandefrihet 15, 28, 65, 68, 155

von Zweigbergk, Helena 162, 287,
289

ånger 245

äckligt, äckel 61, 74